

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI**

**DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETMENLERİN FAİZ BİLGİSİ VE
KATILIM BANKALARINA BAKIŞI: SAKARYA ÖRNEĞİ**

Mehmet Ali KAHRAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Mervan SELÇUK

KASIM - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETMENLERİN FAİZ BİLGİSİ
VE KATILIM BANKALARINA BAKIŞI: SAKARYA
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Ali KAHRAMAN

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Ekonomisi ve Finansı

“Bu tez 03/11/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Doç. Dr. Mervan SELÇUK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BURGAZOĞLU	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Batuhan Buğra AKARTEPE	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.)

Mehmet Ali KAHRAMAN

03/11/2023

ÖN SÖZ

Tez çalışması süresince beni teşvik eden, her türlü destek ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Mervan SELÇUK'a değerli katkı ve emeklerinden dolayı çok teşekkür eder ve saygılarımı sunarım. Elde edilen bulguların analiz edilmesinde büyük katkısı olan Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BURGAZOĞLU'na ve Dr. Öğr. Üyesi Batuhan Buğra AKARTEPE'ye de teşekkürü borç bilirim. Tezin yazım sürecinde her anlamda desteğini ve katkılarını esirgemeyen değerli meslektaşlarım Dr. Sebahattin KURTKAYA ve Adil COŞKUN'a çok teşekkür ederim. Tezin başlangıç ve bitişine kadar ki süreçte bu yolda bana yarenlik edip birlikte çalıştığım ve bilgi birikiminden istifade ettiğim kıymetli arkadaşım İsa NAS'a ayrıca teşekkür ederim. Beşeri eserler hata ile muallel olduğundan çalışmamızda varsa hataların hoş görülmesini istirham ederim. Son olarak da üzerimde emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim KAHRAMAN aileme, maddi-manevi desteğini hep arkamda hissettiğim ve her daim beni anlayışla karşılayan en değerlime eşim Sümeyye KAHRAMAN'a ve oyun zamanından aldığım oğlum Melih Akif KAHRAMAN'a şükranlarımı sunarım.

Mehmet Ali KAHRAMAN

03/11/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
GRAFİK LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: FAİZİN TARİHÇESİ, SEMAVİ DİNLERDE FAİZ VE FAİZİN DİĞER KAVRAMLARLA OLAN İLİŞKİSİ	7
1.1. Faizin Tarihçesi	7
1.1.1. İlk Çağda Faiz.....	7
1.1.2. Orta Çağda Faiz.....	9
1.2. Semavi Dinlerin Faize Bakışı	10
1.2.1. Yahudiliğin Faize Bakışı	10
1.2.2. Hıristiyanlığın Faize Bakışı.....	12
1.2.3. İslamiyet'in Faize Bakışı.....	14
1.2.3.1. Câhiliye Araplarının Faize Bakışı.....	14
1.2.3.2. İslamiyet Sonrası Faize Bakış.....	15
1.3. Ribâ ve Faiz Kavramları.....	17
1.3.1. Ribânın Sözlük ve Terim Anlamı.....	18
1.3.2. Faizin Sözlük ve Terim Anlamı	18
1.4. Faiz Türleri	19
1.4.1. Borç Faizi	20
1.4.2. Alışveriş Faizi.....	20
1.4.2.1. Fazlalık Faizi.....	21
1.4.2.2. Veresiye Faizi	21
1.5. Faiz ve Toplum İlişkisi.....	22
1.5.1. Faizin Toplumsal Zararları	22
1.5.2. Faizin Ahlaki Zararları	23
1.5.3. Faizin Ekonomik Zararları	24

1.6. Faiz ve Ticaret İlişkisi	25
1.6.1. Ticaretin Teşvik Edilmesi.....	26
1.6.2. Faiz ile Kâr Arasındaki Fark	26
1.6.3. Faiz ve Vade Farkı İlişkisi.....	28
1.6.4. Faiz ve Kâr Payı İlişkisi	28
2. BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ VE MÜŞTERİLERİN BANKA TERCİHİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	32
2.1. Katılım Bankacılığı Sistemi	32
2.2. Katılım Bankacılığı Sisteminin Dünya ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	33
2.3. Katılım Bankalarının Fon Kaynakları ve Fon Kullanırma Yöntemleri.....	36
2.3.1. Katılım Bankalarının Fon Kaynakları	36
2.3.1.1. Cari Hesaplar	36
2.3.1.2. Katılma Hesapları	37
2.3.1.3. Yatırım Hesapları.....	38
2.3.2. Katılım Bankalarının Fon Kullanırma Yöntemleri.....	38
2.3.2.1. Murâbaha	39
2.3.2.2. Mudârebe	41
2.3.2.3. Müşâreke.....	42
2.3.2.4. Karz-ı Hasen	43
2.3.2.5. İcâre.....	44
2.3.2.6. Teverruk.....	45
2.3.2.7. İstisnâ	45
2.3.2.8. Selem.....	46
2.3.2.9. Sukûk	48
2.4. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar.....	49
2.5. Müşterilerin Banka Tercihlerini Etkileyen Faktörler	50
2.5.1. Bankanın İmajı ve Güvenilirliği.....	51
2.5.2. Banka Personelinin Bilgisi ve Yakın İlgisi	52
2.5.3. Bankanın Şube Sayısı ve Şubelerin İç Fiziki Ortamı	53
2.5.4. Finansman ve Masrafların Düşük Oranlarda Olması	53
2.5.5. Bankanın İşlem Tamamlamadaki Hız ve Etkinliği	54

3. BÖLÜM: DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETMENLERİN FAİZ BİLGİSİ VE KATILIM BANKALARINA BAKIŞI ANKET ANALİZ VE BULGULARI	56
3.1. Sakarya'daki Okul, Öğrenci ve Öğretmenlere Ait İstatistiksel Bilgiler	56
3.1.1. Sakarya'daki Tüm Eğitim Kademelerindeki Okul Türleri ve Sayılarına Ait Bilgiler	56
3.1.2. Sakarya'daki Tüm Ortaokul ve Liselerdeki Öğrenci Sayılarına Ait Bilgiler	58
3.1.3. Sakarya'daki Tüm Ortaokul ve Liselerdeki Öğretmen Sayılarına Ait Bilgiler	59
3.2. Anket Analiz ve Bulguları	60
3.2.1. Demografik ve Mesleki Bilgiler	60
3.2.2. Faiz Bilgi Düzeyi Bulguları	63
3.2.3. Faiz Bilgisi ve Vade Farkı Bilgisinin Ki-Kare Test Bulguları	66
3.2.4. Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi T Testi Bulguları	73
3.2.5. Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi Bulguları	75
3.2.6. Katılım Bankası Kullanım Düzeyi Bulguları	80
3.2.7. Katılım Bankası Kullanım Düzeyi T Testi Bulguları	87
SONUÇ	90
KAYNAKÇA	99
EK	105
ÖZ GEÇMİŞ	108

KISALTMALAR

ATM	: Bankamatik
C.C	: Celle Celâluh
DiA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni
DÖGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
DYK	: Destekleme ve Yetiştirme Kursları
FBD	: Faiz Bilgi Düzeyi
İHL	: İmam Hatip Lisesi
İHO	: İmam Hatip Ortaokulu
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
İSEFAM	: İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
HZ	: Hazreti
KBBAD	: Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi
KBKD	: Katılım Bankası Kullanım Düzeyi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
LGS	: Liseye Giriş Sınavı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEM	: Milli Eğitim Müdürlüğü
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
S.A.V	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
ÖBA	: Öğretmen Bilişim Ağı
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
ÖFKB	: Özel Finans Kurumları Birliği
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sakarya'daki Resmi ve Özel Tüm Eğitim Kademelerindeki Okul Türleri ve Sayıları	56
Tablo 2: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaokul Türleri ve Sayıları.....	57
Tablo 3: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaöğretim Okul Türleri ve Sayıları	57
Tablo 4: Sakarya'daki Resmi ve Özel Örgün Eğitim Veren Ortaokulların Öğrenci Sayıları	58
Tablo 5: Sakarya'daki Resmi ve Özel Örgün Eğitim Veren Ortaöğretimlerin Öğrenci Sayıları	58
Tablo 6: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaokullardaki Öğretmen Sayıları	59
Tablo 7: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaöğretimlerdeki Öğretmen Sayıları	60
Tablo 8: Öğretmenlerin Demografik Bilgileri (N=315)	61
Tablo 9: Öğretmenlerin Mesleki Bilgileri (N=315)	62
Tablo 10: Faiz Bilgi Düzeylerine Yönelik Cevapların Frekansları (N=315)	64
Tablo 11: Faiz Bilgisi Sonuç Frekansları (N=315)	66
Tablo 12: Vade Farkı Bilgisi Sonuç Frekansları (N=315)	66
Tablo 13: Cinsiyet ile Faiz Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)	66
Tablo 14: Yaş ile Faiz Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)	68
Tablo 15: Branş ile Faiz Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)	68
Tablo 16: Hizmet Yılı ile Faiz Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315).....	69
Tablo 17: Cinsiyet ile Vade Farkı Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)	70
Tablo 18: Yaş ile Vade Farkı Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315)	71
Tablo 19: Branş ile Vade Farkı Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315)	72
Tablo 20: Hizmet Yılı ile Vade Farkı Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315).....	73
Tablo 21: Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi T Testi Sonuçları (N=315).....	74
Tablo 22: Öğretmenlerin Katılım Bankası Kullanım Düzeyi T Testi Sonuçları(N=315)	87

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Kbbad4. Katılım Bankaları Faaliyetlerinde Dini Hassasiyetleri Gözetir	75
Grafik 2: Kbbad5. Geleneksel (Faizli) Bankalardaki Faiz İle Katılım Bankalarındaki Kâr Payı Aynı Şeydir	76
Grafik 3: Kbbad6. Katılım Bankalarının Piyasadaki Payı (Büyüklik Ve Yaygınlık Açısından) Faizli Bankaların Payına Yakındır	77
Grafik 4: Kbbad7. Katılım Bankasına Birikimlerinizi Yatırdığınız Anda Size Vade Sonunda Ne Kadar Getirisi Olacağı Söylenir	77
Grafik 5: Kbbad8. Katılım Bankaları, Kişilerin Fon Taleplerini Geleneksel (Faizli) Bankalarda Olduğu Gibi Bireylere Para Vererek Karşılıklar	78
Grafik 6: Kbbad9. Katılım Bankalarının, Katılma Hesaplarına Dağıttıkları Gelirlere Faiz Denmektedir	79
Grafik 7: Kbbad10. Katılım Bankacılığıyla İlgili Reklam Veya İlanlarla Karşılaşma Sıklığınız Nedir	80
Grafik 8: Kbkd1. Birikimlerimi Katılım Bankasında Değerlendirmeye Dikkat Ederim	81
Grafik 9: Kbkd2. Herhangi Bir Katılım Bankasında Hesabım Var	82
Grafik 10: Kbkd3. Herhangi Bir Katılım Bankasına Ait Kredi Kartımı Kullanıyorum..	82
Grafik 11: Kbkd4. Herhangi Bir Katılım Bankasından Konut Satın Almak İçin Finansman Kullandım/Kullanırım	83
Grafik 12: Kbkd5. Herhangi Bir Katılım Bankasına Otomobil Satın Almak İçin Finansman Kullandım/Kullanırım	84
Grafik 13: Kbkd6. Konut Ve Otomobil Haricinde Herhangi Bir Katılım Bankasından Finansman Kullandım/Kullanırım	85
Grafik 14: Kbkd7. Katılım Bankasında Finansman Maliyeti Geleneksel (Faizli) Bankadan Yüksek Olması Halinde Yine De Katılım Bankasını Tercih Ederim	85
Grafik 15: Kbkd8. Katılım Bankalarını Başka Birine Tavsiye Ederim	86

ÖZET

Başlık: Din Eğitimi Veren Öğretmenlerin Faiz Bilgisi ve Katılım Bankalarına Bakışı: Sakarya Örneği

Yazar: Mehmet Ali KAHRAMAN

Danışman: Doç. Dr. Mervan SELÇUK

Kabul Tarihi: 03/11/2023

Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) +104 (ana kısım) + 3 (ek)

Öğretmenler, toplumun her kesimi tarafından örnek alınan, bilgi ve deneyimlerinden istifade edilen, toplumu etkileyebilen ve saygı duyulan bir meslek grubudur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenleri eğitim ve öğretim sisteminin içerisinde bir bütünün en önemli unsurlarından biri olduğu gibi din eğitimi ve öğretiminde de etkin role sahiptirler.

Bu çalışmanın amacı, Sakarya İl MEM bünyesindeki ortaokul ve liselerde din eğitimi veren DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz ve vade farkı bilgisini, faize karşı tutum ve davranışlarını, katılım bankalarıyla ilgili bilgi ve algı düzeylerini ve katılım bankalarını kullanım düzeylerini tespit etmektir.

Anket çalışmasının evrenini Sakarya il Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokul ve liselerde din eğitimi veren toplam 774 DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise araştırma kapsamında yapılan ankete katılan 315 DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleridir. Örneklemin belirlenmesinde olasılık hesabı bulunmayan örnekleme tekniklerinden “kolayda örnekleme” metodu kullanılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz bilgisinin düşük olmasına karşın vade farkı bilgisinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların Katılım bankası ve İslami finans hakkındaki bilgi düzey algıları yüksektir. Öğretmenler katılım bankasındaki finansal işlemler hakkında sahip oldukları bilgi düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanında öğretmenler tasarruflarını değerlendirmek istediğinde ve finansman kullanmak istediğinde katılım bankalarını tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Faiz, Vade Farkı, Kâr Payı, Mevduat ve Katılım Bankaları

ABSTRACT

Title of Thesis: Religious Education Teachers' Knowledge of Interest and Participation Banks: The Case of Sakarya

Author of Thesis: Mehmet Ali KAHRAMAN

Supervisor: Assoc. Prof. Mervan SELÇUK

Accepted Date: 03/11/2023

Number of Pages: viii (pre text) + 104
(main body) + 3 (add)

Teachers are a professional group who are looking up to society, whose knowledge and experience are utilized, who can influence society, and who are respected. Religious education teachers are one of the most essential elements of the education and training system and have an active role in religious education and training.

This study aims to determine the knowledge of interest, attitudes and behaviors towards interest, knowledge and perception levels about participation banks, and the level of use of participation banks by religious education teachers in secondary and high schools in Sakarya.

The population of this study consists of a total of 774 teachers who provide religious education in secondary and high schools affiliated to Sakarya Provincial Directorate of National Education. The sample of the study consists of 315 religious education teachers who participated in the research. In determining the sample, the "convenience sampling" method, one of the sampling techniques without probability calculation, was used.

According to the results, it was determined that teachers' knowledge of interest is low, but their knowledge of carrying charge is high. Participants' perceptions of knowledge about participation banks and Islamic finance are high. It was observed that the level of knowledge of teachers about financial transactions in the participation bank was low. In addition, it was concluded that teachers prefer participation banks when they want to evaluate their savings and when they want to use financing.

Keywords: Interest, Maturity Difference, Profit Share, Deposit and Participation Banks

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Faiz, toplumlarda iktisadi ve sosyal birçok probleme sebep olmaktadır. Faiz ve faizli işlemler İslam dininde ve diğer semavi dinlerde yasaklanmıştır. Faiz hassasiyeti olan insanlar, faizli işlemlerde bulunan kurum ve kuruluşlardan mümkün olduğunca uzak durmaktadırlar. Bu yüzden iktisadi hayatın faizsiz olarak gerçekleştirilebilmesi için bireylere faizsiz işlem imkanı sunan alternatif finansal kurum ve kuruluşların kurulması gerekmektedir.

1963 yılında Mit Ghamr Tasarruf Bankası'nın Mısır'da kurulmasıyla beraber faizsiz finansal işlemler gerçekleştiren ilk kurum ortaya çıkmış ve bu tarihten sonra Müslüman ülkelerde faaliyetlerine başlayan alternatif finansal kurumlar ortaya çıkmıştır. 1982 yılında Türkiye de özel finans kurumları adı altında hizmete başlayan İslami finans kuruluşları, katılım bankacılığı olarak günümüzde devam etmekte olup hızla gelişmekte ve büyümektedir. Türkiye'de hizmet veren katılım bankalarının ülke ekonomisine katkı sağladığı gibi faiz hassasiyeti olan müşterilerine, mevduat bankalarına nazaran alternatif imkânlar da sunmaktadır. Faiz hassasiyeti olan bireyler hem finansman kullanırken hem de tasarruflarını değerlendirirken bu faizsiz İslami kurumları tercih etmektedir. Bu kurumların tercih edilmesini etkileyen diğer faktörlerin; İslami sebepler, kâr payı oranları, bankanın müşteri gözündeki imajı, aile fertlerinin ve sosyal çevrenin tesiri şeklinde sıralamak mümkün olmakla birlikte en önemli faktörün faizsizlik prensibi olduğu söylenebilir.

Günümüz şartlarında bireylerin ihtiyaç duydukları finansmana ulaşmasının çeşitli yolları bulunmaktadır. İhtiyaç duyulan finansmana ulaşma yollarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: İnsanlar genelde etrafındaki kişilerden borç almak, sermayeye dönüştürebileceği bir yatırımları varsa onları satmak veya ellerindeki birikimin üzerini finans kurumlarından tamamlamak suretiyle finansman ihtiyaçlılarını karşılamaktadırlar. Bireyler genellikle finansman ihtiyaçlarını gidermek için yaygın olarak faizli finansman imkanı sunan mevduat bankalarını tercih etmektedir. Faizli işlem gerçekleştiren mevduat bankalarını kullanmak istemeyen bireyler, katılım bankaları gibi faizsiz işlem gerçekleştiren alternatif kurumlara yönelmektedirler.

İnsana yatırım yapmak uzun vadeli bir süreç olup meyvelerinin yıllar sonra alınabileceği söylenebilir. Bir toplum, geleceğine yön veren ve o toplumun maddi manevi daha ileri seviyelere taşınabilmesinde aktif rol oynayan öğretmenler sayesinde kalkınabilir ve istikbaline umutla bakabilir. Çünkü öğretmenler, toplumun her kesimi tarafından örnek alınan, bilgi ve deneyimlerinden istifade edinilen, toplumda etki değeri yüksek olan ve saygı duyulan bir meslek grubudur. Öğretmenlerin toplumu ilgilendiren konular hakkındaki bilgisi, toplumdaki güncel meseleler hakkındaki düşünce, tutum ve davranışları son derece önem teşkil etmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ile İmam Hatip Lisesi (İHL) meslek dersleri öğretmenleri okullarda ve toplumun çeşitli alanlarında din eğitimi veren kişiler olarak bilinmektedir. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz ve vade farkı bilgisine sahip olup olmadıklarını, katılım bankası konusundaki bilgi ve algı düzeylerini ve katılım bankalarını kullanım düzeylerini tespit etmek üzere aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranacaktır.

1. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz ve vade farkı konusunda bilgisi var mıdır?
2. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası konusunda bilgi ve algı düzeyleri yüksek midir?
3. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri katılım bankalarıyla ilgili kavramların ne anlama geldiğini biliyorlar mı?
4. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri katılım bankası konusunda bilgi ve algı durumları yeterli seviyede midir?
5. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri katılım bankalarını kullanıyorlar mı?

Yukardaki sorular bu çalışmanın temel problemini açıklığa kavuşturacak olan araştırma sorularıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ortaokullarda ve liselerde din eğitimi veren DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz ve vade farkı bilgisine sahip olup olmadığını, katılım bankalarıyla ilgili bilgi ve algı düzeylerini ve katılım bankalarını kullanım düzeylerini tespit etmektir. Çalışmamızın diğer bir gayesi ise DKAB ile İHL meslek dersleri

öğretmenlerinin demografik ve mesleki bilgilerine göre faiz ve vade farkı bilgisi arasında bir ilişkisinin olup olmadığını belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Öğretmenlik, en kadim mesleklerin başında gelmektedir. Çünkü elde edilen bilgi ve birikimlerin toplum içerisindeki bireylere aktarma mecburiyeti ve isteğiyle öğretmenlik mesleğinin ilk tohumlarının atıldığını söylemek mümkündür. Öğretmen çevresindeki insanlara yeni ve doğru davranışlar kazandırmaya çalışan ve öğreten kişidir.

Öğretmenlik eğitim bilimlerinde şöyle tanımlanmaktadır: Kamu yada özel bir eğitim kurumunda eğitim gören çocukların ve gençlerin öğrenme yaşantılarına rehberlik etmek, yönlendirmek ve bu gayeyle yetiştirilmiş kişilerdir. Öğretmenler, ileride daha akıllı selim düşünen maddi ve manevi değerlerine bağlı, dünyadaki gelişmeleri takip eden, bunun yanında rekabet edebilecek bir toplum oluşması için bugünden başlayarak sağlam bir toplum için mücadele eden ve emek veren eğitim neferleridir. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri eğitim ve öğretim sisteminin içerisinde bir bütünün en önemli unsurlarından biri olduğu gibi din eğitimi ve öğretiminde de etkin role sahiptirler.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri meslek hayatları boyunca bilgi ve birikimlerini öğrencilerine aktarma gayreti içerisinde olmuşlardır. Ortaokullarda ve liselerdeki öğrenciler için Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) ait ders kitaplarının bazılarında faiz konusuna özellikle yer verilmektedir. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri faizin dini, ahlaki ve ekonomik açıdan olumsuz etkilerini derslerde ele alarak müfredata göre işlemektedir. Öğrencilere derslerde faizin dinen yasak olduğu, aynı zamanda ticaretin dinen helal olduğu hakkında din eğitimi veren öğretmenler tarafından bilgi verilmektedir. Ayrıca DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri, öğrencileri tarafından sorulan ve finansmana ihtiyaç duyduklarında, bu finansmanı faizsiz olarak nerelerden temin edebilecekleri gibi sorularla muhatap olmaktadır. Bu nedenle DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz ve vade farkı bilgileri, katılım bankası bilgi algıları ve katılım bankası kullanımlarıyla ilgili bilgileri son derece önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü (MEM) bünyesinde görevli olan DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz ve vade farkı bilgisi, katılım bankalarıyla ilgili bilgi

ve algı düzeylerini ve katılım bankalarını kullanımları ile ilgili bilgi toplamak için anket yönteminden yararlanılmıştır.

Anketteki sorular DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin kolayca anlayacağı ve cevaplayabilecekleri biçimde uzman görüşü dâhilinde hazırlanmıştır. Anketteki kullanılan sorular için diğer araştırmacılardan izin alınması için iletişime geçilmiştir. Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ'un, "İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı?" adlı çalışmasından 3 soru alınmış ve izni dâhilinde kullanılmıştır. Kadir KIZILTEPE'nin "Diyaret Personelinin Faiz Hassasiyeti Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmasından aynı şekilde 7 soru alınmış ve izni dâhilinde kullanılmıştır. Cengiz TORAMAN, H. Ali ATA ve Mehmet Fatih BUĞAN'ın ortak çalışması olan "İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmasından 2 soru alınmış ve izni dâhilinde kullanılmıştır.

Ankette kullanılan soru ve ölçeklerin katılımcı öğretmenler tarafından anlaşılabilirliğini test etmek adına 3 öğretmene test uygulaması gerçekleştirilmiştir. Test uygulamasında faiz ve vade farkı bilgisi, katılım bankalarıyla ilgili bilgi ve algı düzeylerini, katılım bankalarını kullanım düzeyleriyle ilgili hazırlanan sorularda yanlış anlaşılmaya veya farklı algılanmasına sebebiyet veren 2 soruya parantez içinde açıklama yapılmıştır.

Sakarya İl MEM'den anket uygulamasını gerçekleştirmek için gerekli resmi izinler alınmıştır. Veriler çevrimiçi olarak 12.01.2023 tarihinde DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin ankete katılımları resmî olarak tebliğ edilmiştir.

Anket sorularına verilen cevaplar SPSS 25 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri ve diğer sorulara verdikleri yanıtlar için frekans dağılımları ve soruların güvenilirlik testi gerçekleştirilmiştir. Anketteki soruların birbirleriyle anlamlı sonuçlar oluşturmak için ki-kare testi yapılmıştır. Son olarak da parametrik testlerinden olan t-testine göre analiz edilmiştir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlıkları

Anket çalışmasının evrenini Sakarya İl MEM'e bağlı ortaokul ve liselerde din eğitimi veren 634 DKAB ile 140 İHL meslek dersleri öğretmenleri olmak üzere toplam 774 öğretmen oluşturmaktadır. Ancak imkânların kısıtlı olması ve tüm öğretmenlere ulaşmak mümkün olmamakla beraber uzun zaman alacağından evreni temsilen ankete toplamda katılan 315 DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri örneklem olarak belirlenmiştir.

Sakarya İl MEM'e bağlı ortaokul ve liselerde görevli DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri arasından olasılık hesabı bulunmayan örnekleme tekniklerinden "kolayda örnekleme" metodu tercih edilmiştir.

Araştırmanın Varsayımları ve Hipotezleri

Bir kişinin bir konu hakkındaki hassasiyeti, bilgi birikimine ve davranışlarına bakılarak tespit edilebilir. Bu çalışmanın varsayımlarından biri DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz konusundaki tavrını anlamak için "bireylerin finansman konularında ve sunulan hizmetleri kullanmadaki banka tercihi" başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bir diğer varsayımı "Kişinin banka tercihinde, faize karşı olan tutum ve davranışlarının tesiri vardır." çerçevesinde de DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin finansmana ihtiyaç duyduklarında bu ihtiyacının karşılamak için katılım bankalarını tercih etmesi beklenmektedir.

Çalışmanın ana ve alt hipotezleri aşağıda sıralanmıştır.

H₁: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin demografik ve mesleki bilgileri ile faiz bilgi düzeyleri arasında ilişki vardır.

H_{1A}: Cinsiyet ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır.

H_{1B}: Yaş ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır.

H_{1C}: Branş ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır.

H_{1D}: Hizmet yılı ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır.

H₂: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin demografik ve mesleki bilgileri ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır.

H_{2A}: Cinsiyet ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır.

H_{2B}: Yaş ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır.

H_{2C}: Branş ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır.

H_{2D}: Hizmet yılı ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır.

H₃: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası ve İslami finans hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algıları yüksektir.

H_{3A}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası ile ilgili bilgi düzeylerine ilişkin algıları yüksektir.

H_{3B}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası finansal işlemleri hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algıları yüksektir.

H_{3C}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin İslami finansın prensipleri ve işleyişi hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algıları yüksektir.

H₄: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri bankacılık faaliyetlerinde katılım bankalarını daha çok tercih ederler.

H_{4A}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri finansman tercihi için daha çok katılım bankalarını kullanırlar.

H_{4B}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri herhangi bir bankacılık işlemi yapmak için daha çok katılım bankalarını tercih ederler.

H_{4C}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri tasarruflarını değerlendirmek istediğinde ve finansman kullanmak istediğinde daha çok katılım bankalarını tercih ederler.

Araştırmanın İçeriği

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölüm de yer verilen kavramların sözlük ve terim anlamları için Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslâm Ansiklopedisi (DİA) kullanılmıştır. Genel yazım kuralları için Türk Dil Kurumu'nun (TDK) yazım kuralları, sözcüklerin doğru yazımı için TDK sözlüğü ve İslami ilimlere ait kavramların imlası için DİA referans alınmıştır.

Birinci bölümde faizin tarihçesi, semavi dinlerde faiz yasağı, ribâ ve faiz kavramları, faiz türleri, faiz ve toplum ilişkisi, faiz ve ticaret ilişkisi anlatılmıştır.

İkinci bölümde Katılım bankacılığı sistemi, Katılım bankacılığı sisteminin tarihsel gelişimi, Mevduat bankacılık sistemi ile katılım bankacılık sisteminin işleyişini, Katılım bankalarının fon kaynakları ve fon kullandırma yöntemleri, Katılım bankaları ile Mevduat bankaları arasındaki farklar ve Müşterilerin banka tercihlerini etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümün ilk kısmında 2022 yılı Mili Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından yayınlanan Örgün Eğitim İstatistik verilerine göre, Sakarya'daki okul, öğrenci ve öğretmen sayılarının istatistiksel bilgileri tablo halinde verilmiştir.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise Sakarya İl MEM'e bağlı resmî ve özel okullarda din eğitimi veren 315 DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine uygulanan anket sonuçları SPSS 25 programı kullanılarak analiz bulguları ve değerlendirmeleri yapılmıştır.

1. BÖLÜM: FAİZİN TARİHÇESİ, SEMAVİ DİNLERDE FAİZ VE FAİZİN DİĞER KAVRAMLARLA OLAN İLİŞKİSİ

Antik yunan filozofları ile ortaçağ düşünürleri iktisadın en temel kavramı olan faizi farklı yönleriyle incelemişlerdir. Bunun yanında faizle ilgili neredeyse tüm beşeri ve semavi dinler yasaklayıcı yükümlülükler ortaya koymuştur. Özellikle İslamiyet'in faize karşı yaklaşımını daha iyi anlaşılması için İslamiyet'ten önceki Câhiliye dönemi ile İslamiyet sonrasındaki dönemlerde faize karşı nasıl bir tutum içerisinde olduğu bilinmesi gerekmektedir. Çünkü anket çalışmasına katılan DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri okullarda İslam'ı değerlere göre eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmektedir. Bu bölümde çeşitli filozofların faiz hakkındaki görüşlerine değinilmiş, faizin tarihçesi hakkında bilgi verilmiş ve İslam'ın bu konuya bakışı ele alınmıştır. Müslümanların ticari faaliyetlerde ribâ ve ribânın oluşabileceği durumlar İslam hukuku açısından ele alınmıştır. Ayrıca faiz ve toplum ilişkisi ile faiz ve ticaret arasındaki ilişkiye de yer verilmiştir.

1.1. Faizin Tarihçesi

1.1.1. İlk Çağda Faiz

Faizin tarihçesi İlk Çağ'a kadar gitmektedir. İlk Çağdaki insanların, sahip oldukları mallardan diğer insanların lehine vazgeçme karşılığında bir menfaat bekleyerek veya herhangi bir beklenti içinde olmadan yapıkları uygulamaları iki açıdan değerlendirmek mümkündür (Taşkın, 2021, s. 24). İlk Çağda yaşayan insanların önünde çözülmesi gereken iki önemli sorun bulunmaktaydı. Bu problemlerin ilki, ihtiyaçlarını her zaman karşılayacak durum ve olanaklara sahip olamamaları, ikincisi ise ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra elde ettikleri fazla mal veya ürünleri uzun süre muhafaza edememeleriydi. İnsanlar İlk Çağda borç alıp vermek kaydıyla bu iki problemi ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir. Ne zaman ki insanlar sahip oldukları değerli ürün ve eşyaları korumayı öğrendiklerinde bedelsiz ve faizsiz olarak borç vermek istemedikleri görülmüştür. Bu nedenle insanlar, ilerleyen zamanlarda borca karşılık fazlalık talep eder hale gelmişlerdir. İnsanlar arasındaki bu ve benzeri uygulamalar faizin toplumda yaygınlaşmasına neden olmuştur (Demirgil & Türkay, 2017, s. 133).

İlk Çağda faiz meselesi pek çok devlet yöneticisinin dikkatini çektiği gibi filozoflarında dikkatini çekmiştir. Tarihte faizle ilgili ilk hukuki düzenlemenin Babil kralı olan

Hammurabi tarafından uygulandığı bilinmektedir (Taşkın, 2021, s. 25). Hammurabi'nin uygulamaya koyduğu yasalarda faiz, garanti, rehin vb. gibi ekonomiyle ilgili 150 kanun bulunmaktadır. Buradaki kanunlarda faiz kesin olarak yasaklanmasa da faiz miktarlarına bir sınırlama getirildiği bilinmektedir. Ayrıca bu hukuki düzenlemede para ve buğday gibi ödünç alınan farklı türdeki varlıklar için farklı faiz oranları belirlenmiştir (Demirgil & Türkay, 2017, s. 133).

Faiz eski Yunan felsefecileri tarafından şiddetle eleştirilen, gayri insani görülen, makul ve haklı temelleri olmayan gayr-ı meşru bir uygulama olup ahlak dışı bir gelir kazanma biçimi olduğu söylenmektedir (Gül, 2017, s. 707). Kanun adlı kitabında Eflatun'un (MÖ 348/347) faizi "Hiç kimse kendi kardeşine faizli borç verme hakkına sahip değildir." şeklinde ifade etmesi, faize karşı olduğunu gösterir. Eflatun parayı bir değişim aracı olarak görmektedir (Demirgil & Türkay, 2017, s. 134). Eflatuna göre ideal bir toplumdaki insanların, menfaat beklentisinden uzak yaşaması, toplum içinde bu insanların aşırı yokluk içinde olması veya aşırı bolluk içinde olmalarına müsaade edilmemesi gerektiğini söylemektedir. Paranın sadece servet edinmenin bir aracı olduğunu, asla servetin kendisi olmadığını ifade etmiştir (Mutlu, 2003, s. 24.).

Aristoteles (MÖ 322), paranın para doğurucu olamayacağını kabul ettiğinden faizli işlemlerden gelir elde etmeyi "kısır bir tavuktan yumurta almak için uğraşmaya benzer" diyerek faizi meşru olarak görmemektedir (Taşkın, 2021, s. 26). Faizi kınayan benzer ifadelere Marcus Porcius Cato (MÖ 149), Marcus Tullius Cicero (MÖ 43) ve Lucius Annaeus Seneca (MS 65) gibi Romalı düşünürlerde de rastlamak mümkündür (Demirgil & Türkay, 2017, s. 134).

Dinî ve ahlaki yönden faizi tahlil eden Aristoteles ve Eflatun faizi hoş ve doğru olmayan bir kazanç olarak görmüş, faizin toplumdaki zenginleri ve fakirleri karşı karşıya getirerek devletin vardığını tehlikeye düşürebileceğini savunmuşlardır (Deniz, 2006, s. 4.5). İki düşünür için de para yalnız mübadele aracı olarak kabul edilmektedir; oysa faiz onun miktarını artırır. Bu sebeple faizi doğaya en aykırı para kazanma şekli olarak tarif etmektedirler (Cora, 2021, s. 20).

İnsanlık var olduğu andan itibaren faizin, ahlaki ve insanın özüne uygun olmayan bir muamele olduğu toplumda kabul edilmiştir. Faiz uygulaması kesin olarak toplumda yasaklamasa da bazı sınırlamalar getirilerek sosyal ve ekonomik zararları en aza

indirmeye çalışılmıştır. Bu da faizin yıkıcı gücüne karşı toplumlarda ortak tavır birliğinin oluştuğunu göstermektedir (Kızıltepe & Yardımcıoğlu, 2017, s. 176).

1.1.2. Orta Çağda Faiz

Avrupa Orta Çağının skolastik düşünürleri dini dogmaların gereği olarak Aristo kaynaklı fikirlerle faiz karşıtıdır. Orta Çağda faiz konusundaki düşüncelerde zaman içinde önemli değişimler görülmektedir. VII. yüzyıl da faizi yasaklayan kesin bir kural bulunmamaktadır. Faiz hakkında yeni felsefi düşüncelerin ortaya çıkışı, XII. yüzyıl olarak kabul edilse de XIII. yüzyılda Thomas Aquinas (MS 1274) tarafından açıklanabilmiştir. Aquinas'ın düşüncelerini XIV. ile XV. yüzyıllarda yaşayan düşünürler tarafından da kabul görmüştür (Demirgil & Türkay, 2017, s. 135).

Aquinas, para ve borç verilen paranın kullanımıyla ilgili olarak kazanç elde etmek için paranın satılmayacağını ifade etmektedir. Bir malın bizzat kendisi ve kullanımını ayırmak ve satmak mümkün olmadığına göre kullanım karşılığına faiz istemeyi de “haksızlık hatta hırsızlık olarak” değerlendirmektedir (Demirgil & Türkay, 2017, s. 135). Orta Çağda para ve zengin olma hırsının öldürücü şiddette günahkâr bir eylem olduğu ve açgözlülüğün ise kınama cezası gerektiren durumlardan biri olduğu kabul edilmektedir (Cora, 2021, s. 21). Aquinas dayanıksız malların geliri olamayacağını, bu nedenle bu tür dayanıksız malların kullanılmalrı nedeniyle de bir ücret talep edilemeyeceğini ifade etmektedir. Para ticarete değişim yapılmak için sarf edilir ve buna karşılık malın üzerinde tasarruf yapma yetkisi ise alıcıya geçer. Dolayısıyla paranın kullanım amaçları arasında faizin düşünülemediğini söylemek mümkündür (Demirgil & Türkay, 2017, s. 135).

İlk ve Orta Çağda borçlanmalar genellikle ticari amaçlar için olmayıp daha çok tüketim amacıyla gerçekleştirilmekteydi. Borç ödeme imkânı yetersiz olan kimselerin ayrıca borca karşılık sahip oldukları gayrimenkullerini ellerinden çıkararak işsiz güçsüz kalmalarına neden olmaktadır. Bu olumsuzluklar karşısında filozof ve din adamları faiz karşısında çaresiz kalan insanları korumak için faizi yasaklarken faiz getirisinin de meşru olmadığını belirtmişlerdir (Demirgil & Türkay, 2017, s. 138).

Avrupa'da Kapitalizmin ortaya çıkmasıyla faizle ilgili düşünce ve tutumlar değişmeye başlamıştır. Tüketim saikiyle alınan borç azalarak, faiz karşılığında sermayenin ödünç alınması artmıştır (Eroğlu, 2004, s. 58). Üretim için borçlanan girişimcilerin büyük kârlar

elde etmelerini ve sermayedarlara faiz adı altında bir bedel ödemelerini zorunlu hale getirmiştir (Demirgil & Türkay, 2017, s. 138).

Reform hareketleriyle ticaret, sanayi ve bankerlerin faaliyetleri yukarıya doğru ivme kazanmış ve Calvin Kapitalizmi ortaya çıkmıştır. Jean Calvin (MS 1564), “dürüst ve aşırı olmayan faizi her zaman haklı gören” bu görüşüyle, ekonomik hayatın gelişmesinde önemli bir role sahiptir. Merkantilizmin de ortaya çıkmasında etkisi olan bu düşünceyle faiz İngiltere başta olmak üzere zaman içerisinde diğer Avrupa ülkelerinde de uygulanması yasaklanmıştır (Demirgil & Türkay, 2017, s. 136).

Merkantilist düşünür olan Sir William Petty (MS 1687) bir ihtiyacını karşılayabilecek iken parayı elinde bulunduranın belli bir zaman bu parayı kullanmaktan vazgeçmesini telafî edecek bir bedelin (faizin) olması gerektiğini belirtmiştir (Demirgil & Türkay, 2017, s. 136). Başka bir Merkantilist olan Charles-Louis de Secondat, baron de La Brède et de Montesquieu’ye (MS 1755) göre faiz, “Paranın fiyatıdır.” veya “Paranın kira bedelidir.” ifadesini kullanmıştır (Yılmaz, 2006, s. 185).

Modern ekonominin para telakkisi, sermaye sahibini zengin eden ve ön plana çıkartırken fakiri gözetmeyen bir anlayışa sahiptir. “Paranın çevresinde oluşan genel koşullar, bu algılayış etrafında bütünlük kazanır. Günümüzde de ödünç verme işlemi bu karaktere büründürülen para ekseninde dönmektedir” (Işık, 2006, s. 72).

1.2. Semavi Dinlerin Faize Bakışı

1.2.1. Yahudiliğin Faize Bakışı

Musevilerin asırlarca para mübadelesi ve finansal işlemlerin içerisinde olmalarının dini, tarihi ve toplumsal olmak üzere birçok farklı sebepleri bulunmaktadır. Yahudi halkının tarihi sürgünler tarihidir. Babil Kralı Nabukadnezar’ın MÖ VI. yüzyılda bütün Yahudileri Babil sürgününe göndermesi, Yahudilerin başta ekonomi alanı olmak üzere siyasi, dini ve kültürel alanlarda büyük değişikliklere neden olmuştur (Kurt, 2006, s. 448).

Sürgünlerin ardından Yahudi toplumunda her an sürülme endişesi ve bunun neden olduğu ellerindeki gayrimenkulü kaybetme tehlikesi nedeniyle gayrimenkul mallara yatırım yapmayı tercih etmemişlerdir. Yaşamlarını sürdürmek ve nakit sermayeyi en kısa sürede artırmak için çoğunlukla zanaat işleriyle uğraşırken bunun yanında ticaretle uğraşmışlardır. Sermayesi olan kendi işini kurarken sermayesi iş kurmaya yetmeyen Yahudiler, tüccarlara finansör olma yoluna gitmişlerdir. Yahudiler yıllar içerisinde

zenginleşirken bir ülkeye göç ettiklerinde o ülkenin iktisadi kalkınmasına olumlu katkıda bulunmuşlardır. Terk ettikleri ülkeler ise finansal alanda çöküntüyle karşı karşıya kalmışlardır (Gürkaynak, 2003, s. 282).

Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tevrat Hz. Musa'ya indirilmiştir. MÖ XV. yüzyılda yazılarak MÖ VI. yüzyılda tek bir kitap halinde toplandığı bilinmektedir. Tevrat'tın içeriği Tekvin, Çıkış, Sayılar, Levililer, Tesniye adlarıyla bilinen kitaplardan meydana gelmektedir (Cora, 2021, s. 23). Tevrat'ta faiz kesin bir şekilde yasaklanmış olmasına rağmen İsrailoğulları, kendilerine gönderilen Tevrat'ın asli halini değiştirerek faiz yasağını sadece Yahudilere tahsis etmişlerdir. Yahudi olmayan diğer milletlere mensup olan insanlardan faiz alınabileceğini iddia etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de mezkûr tahrife şöyle işaret edilmektedir (Deniz, 2006, s. 5):

“Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu hâlde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helâl kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık.” (Kur'an-ı Kerim Meâli, 2011 en-Nisâ 4/160-161).

İsrailoğullarında herhangi bir mal ve türevlerini birisine menfaat beklemeden, komşusuna karşılıksız vermek erdem olarak görülmektedir. Tevrat'ta İsrailoğullarına sosyal sorumluluklarının hatırlatıldığı aşağıdaki bölümde faiz ile ilgili şu hüküm yer almaktadır (Işık, 2006, s. 60).

“Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirsiniz, ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz. Komşunuzun abasını rehin alırsanız, gün batmadan geri vereceksiniz.” (Kitab-ı Mukaddes (Erişim Tarihi 23/09/2023), Çık.22:25-26).

Tevrat'ın üç yerinde faizle borç verme konusuna değinilmiştir. İlk olarak, Yahudilerin birbirleri arasında faizle işlem yapmamaları Tevrat'ın Çıkış bölümünde istenmektedir (Işık, 2006, s. 61).

İkinci olarak, Levililer bölümünde faiz yasağının daha detaylı ele alındığını görülmektedir:

“Bir kardeşin yoksullaşır, muhtaç duruma düşerse, ona yardım etmelisin. Aranızda kalan bir yabancı ya da konuk gibi yaşayacak. Ondan faiz ve kâr alma. Tanrın'dan kork ki,

kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç verdiğin yiyecekten kâr almayacaksın.” (Lev.25:35-37).

Clairvauxlu Bernard (MS 1153) yukarıda bahsedilen yabancıнын Yahudilerle birlikte aynı ortamda yaşayan, Yahudilerin dinine ve kanunlarına saygı gösteren kişi ve kişilerin olduğunu söylemektedir (Deniz, 2006, s. 6).

Üçüncüsü ise Tesniye bölümünde daha teferruatlı olarak hukuki bir boyut taşıdığı görülmektedir:

“Kardeşinize para, yiyecek ya da faiz getiren başka bir şey ödünç verdiğinizde, ondan faiz almayacaksınız. Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden almayacaksınız.” (Yas.23:19-20). Yukardaki Tevrat metinlerinde görülmektedir ki Yahudiler, kendi aralarında faiz ve faizli alışveriş yapmalarının yasaklandığını savunulurken Yahudi olmayan insanlarla faizli her türlü finansal işlemi meşru olarak kabul etmişlerdir (Kızıltepe & Yardımcıoğlu, 2017, s. 177).

Yahudiler faizden elde edecekleri gelire bakmakta olup, gelirin kendilerine yarar sağladığı müddetçe faiz uygulamasını meşru görmektedirler. Ancak faiz yasağındaki esas meselenin kâr elde edilmesi değil, karşılıksız olan eylemin kendisidir (Taşkın, 2021, s. 26.27). Yahudilerin bu tutumu ve uygulamaları faizin dünyada hızla yayılmasına da neden olmuştur (Özsoy, 1995, s. 110).

Arabistan Hicaz yarımadasında bulunan toplumlarda faizin hızla ivme kazanmasındaki en önemli etkenin Yahudi komşularının faiz ile ilgili uygulamaları olduğu ifade edilmektedir (Kızıltepe & Yardımcıoğlu, 2017, s. 177).

1.2.2. Hıristiyanlığın Faize Bakışı

Hristiyanlık tarihinde, Roma İmparatorluğunun faiz uygulamasına ilk karşı çıkan kişi Aziz Justinien (MS 165) olmuştur. Justinien, yeni yeni toplumda yayılmakta olan faizin tümünü yasaklamadan önce İmparatorluğun belirlediği mevcut %12'lik oranı %6'ya indirme girişimleri ile dikkat çekmiştir. Sonraki asırlarda faizi Aziz Nenzili (Nazianz) Gregorius (MS 390) “Kilise’ ye onursuzluk kazandıran ve faillerini ebedi cehennemlik kılacak bir cinayet” benzetmesiyle tanımlamıştır (Işık, 2006, s. 66).

Aziz Ambroise (MS 397), borç işleminde geri ödeme yapılırken sadece anaparanın ödenmesinin gerektiği ifade ederken faiz ödenmesi durumunda ise Hz. İsa'nın öğretilerine ters düştüğünü ve Hristiyan geleneğine uymayan bir ahlaki anlayış olduğunu

dile getirmiştir. Ambroise din adına, ebedi kurtuluşu yok eden bir icraat olarak faizi gördüğünü belirtmektedir (Işık, 2006, s. 67).

Hristiyanlıkta kilise MS XIII. yüzyılın ortalarına doğru faize karşı tavrı içinde olmuştur. Faiz yasağının Hristiyanlığın ilk dönemlerinden kiliselerin ayrılmasına ve reform hareketine kadar devam ettiği bilinmektedir (Deniz, 2006, s. 5).

Katolik din adamı olan Aquinas faizi hukuki ve Hristiyan ahlâkı açısından ele alarak değerlendirmiştir. Hristiyan âleminde faizin belli miktar hafifletilmesiyle meşru görülmesine Hristiyan din adamları öncülük etmiştir (Taşkın, 2021, s. 28). Aquinas'a "kullanım amacıyla ödünç alınan bir mala karşı ödenen bedel meşrudur." Protestanlık mezhebinin benimsenmesi ile faiz ile ilgili düşünceler değişmeye başlamış ve ilk olarak faiz hakkında yasaklayıcı kanunlar 1545 yılında İngiltere'de VIII. Henry emriyle kaldırılmıştır (Taşkın, 2021, s. 29).

Haçlı seferlerinin yapılabilmesi için yüksek miktarlarda borç paraya ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın karşılanması için kilise yüksek servet sahibi olarak borç vermeye başlamıştır. Bu durum, kilise papaz ve rahiplerini, bu tür uygulamaları yapabilmesi için İncil bölümlerini yeniden tevil etmeye sevk etmiştir. Kilise elde edeceği menfaatten dolayı faiz hakkındaki önceki görüşlerini reddetmekle kalmayıp faiz hakkında ılımlı bir politika izlemek suretiyle kapitalizmin tohumlarını o dönemden atmış oldu (Özsoy, 1995, s. 111). Hristiyan ekonomisini incelerken Katolik ve Protestan mezheplerinin faizli işlemlere bakışı önem teşkil etmektedir (Karahöyük, 2013, s. 203). Orta Çağ, Kilise'nin devlet ve toplum üzerinde en etkin olduğu dönemdir. Bu dönemde Katolik öğretisinde; "çalışmanın amacının zenginlik değil ebedi hayata ulaşıncaya kadar yaşamı sürdürmek" olduğu, zenginliğin ise "hırs ve ihtiras bataklığına düşmek" olduğu ifade edilmiştir (Karahöyük, 2013, s. 204). Faiz hırsı Katolik mezhebine bağlı insanların işine yaramadığı gibi Martin Luther'in (MS 1546) isyanı ile Protestan mezhebinin doğuşuna etki etmiştir (Karahöyük, 2013, s. 205). Çünkü Protestanlık mezhebinin öğretileri tamamen Katolik mezhebinin inançlarına muhalefet etmek veya protesto etmek üzere ortaya çıkmıştır.

Protestanlık mezhebi kutsal sayılan İncil ayetlerinin yanı sıra çağın önde gelen düşünürlerinden olan Luther ve Calvin'in öğretilerinin ışığında şekillenmiştir. Calvin, iktisadi alanda da Katolik mezhebinin zenginleşmeyi kötü görmesinden sonra para kazanmanın, çalışmanın ve zengin olmanın Tanrı'nın yanında iyi olduğuna, bunun aksine tembellik ve israfın ise zenginleşmekten daha büyük bir günah olduğunu savunmuştur.

“Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin.” (Kitab-ı Mukaddes (Erişim Tarihi 23/09/2023), Mat.22:22). Matta bölümdeki ayetten esinlenerek Protestan inancı üretkenliği teşvik ederken, tüketim ile hazzın her türlüsünden uzaklaşmayı öğütlemiştir (Özdemir, 2007, s. 159).

XVI. yüzyıla kadar tüm ilahi kaynaklı dinler ve felsefeciler tarafından yasaklanmış olan faiz, halkın yaşam tarzına etki etmiştir. Bu yüzyıldan itibaren faiz, ilk defa Calvin tarafından meşru gösterilmeye başlanmış ve kilise tarafından açıktan ilanı olan Calveniste Protestanlıktan sonra başlamıştır. Reform hareketlerinin başlaması ve kilise hukukundan çıkılmasıyla faiz yasağı ilk defa ortadan kaldırılmıştır (Cora, 2021, s. 22).

XIX. yüzyıldaki modern kapitalizm, faizin ön planda tutulması gerektiği düşüncesiyle kilisenin faize karşı daha ılımlı yaklaşmasını sağlamıştır. Bugün Hıristiyanlıkta tefecilik her ne kadar hoş görülmesine de faizin meşruiyetinin kilise tarafından kabul edildiği bilinmektedir (Işık, 2006, s. 69). Avrupa, Fransız devrimi sonrasında faiz yasağını tamamen kaldırmış ve faizi devlet eliyle kanunlaştırmıştır (Deniz, 2006, s. 5). Bunun akabinde faizin meşruluğu hakkında yeni kuramlar üretilmeye başlanmıştır (Kızıltepe & Yardımcıoğlu, 2017, s. 178).

1.2.3. İslamiyet'in Faize Bakışı

1.2.3.1. Câhiliye Araplarının Faize Bakışı

İslami kaynaklarda “câhiliye devri” diye isimlendirilen dönemde sözlü kültürün yazılı kültürden daha çok yaygın olduğu bilinmektedir. Câhiliye devrinde sözlü kültürün etkisiyle şiirin beklenenden çok geliştiğini söylemek mümkündür. Fakat şiirler, imkânların kısıtlı olması ve okuryazar oranının düşük olması nedeniyle yazıya dökülemedi. Hicaz bölgesinin ekonomik kaynağı düşük yağışa bağlı olarak düzensiz bir tarıma, küçük ve büyük baş hayvancılığa, kervanlara yapılan yağmacılığa ve daha çok ise civar şehirlerle yapılan ticarete dayanmaktaydı (Şahin, 2010, s. 98.99).

VII. yüzyılda hicaz bölgesindeki Arap toplumunda yaşayan insanlar, İslamiyet'ten önce faizi borçtan elde edilebilecek kârlı bir kazanç olarak görmekteydiler (Çimen, 2010, s. 30).

Belirli bir vadeye bağlanmış borcun ödeme zamanı geldiğinde ödenemeyecek durumda olması halinde borçlu alacaklısına borcunu ertelemesini ifade etmek için şöyle demektedir: “Veremeyeceğim, irbâ et.” yani yeni bir faiz miktarıyla olan borcun bedelini

arttır derdi. Bu yeni borç da ödenemediğinde mevcut borcun miktarı sürekli artmakta ve ana borcun miktarını aşarak birkaç misline dönüşmekteydi (Çimen, 2010, s. 31).

Hz. Peygamber (S.A.V.) vedâ hutbesinde câhiliye döneminden kalma ve insanlar arasında yaygınlığını sürdüren faize vurgu yaparak orada bulunan insanlara şöyle hitap etmiştir.

“Haberiniz olsun, şüphesiz cahiliye faizlerinden olan tüm faizler kaldırılmıştır. Sermayeleriniz ise kendinize aittir. Siz zulmetmeyiniz, zulme de uğramayınız.” (Ebû Dâvûd, “Hac”, 1905).

Arafat’ta vedâ hutbesini dinleyen yüz binden fazla Sahabe, uygulanmaya devam edilen Câhiliye faizinin ne olduğunu bildiklerinden dolayı bu konu hakkında herhangi bir soru sormamışlardır (Çimen, 2010, s. 32).

Allah (C.C.) Âl-i İmrân sûresinde Câhiliye toplumunda yaygınlaşan faiz ve faizin kat kat alınmasının yasak olduğunu şöyle hatırlatmaktadır.

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.” (Âl-i İmrân 3/130).

Ayet-i kerimede net bir şekilde vurgulandığı üzere “kat kat” ibaresi anaparadan çok olan faizin özelliğine işaret etmektedir. Bundan dolayı ayetteki kat kat tabiri, faiz işlemlerinin uygulandığı tüm zamanları ve bütün toplumları kıyamete kadar kapsamaktadır (Taşkın, 2021, s. 30).

1.2.3.2. İslamiyet Sonrası Faize Bakış

İslamiyet’ten önce Hicaz bölgesinin ekonomik hayatı genellikle ticaret ve faizden gelir elde etmek üzerineydi. Vakti gelen borç ödenemediğinde anapara üzerine faiz eklenerek yeni bir vadeye bağlı olarak toplam borcun üzerinden yeni bir faiz uygulanmaktaydı. Bileşik faiz olarak bilinen ve uygulanan “Mürekkep Faizi”, toplum içinde dar gelire sahip olan kimselerin borç yükünün azalmasına imkân vermemekle birlikte, sürekli olarak ödenmesi gereken borcun faizi artmakta ve ödenmesi imkânsız hal almaktaydı (Çimen, 2010, s. 40). İslamiyet öncesinde zengin olanlar faizle, toplumdaki dar gelirli insanlara nüfuz etmiş, maddi manevi olarak sömürme noktasına gelmişlerdi.

Borç para karşılığında, önceden belirlenmiş bir faiz miktarı istenmektedir. Bir mübadelede mal veya paraya ek olarak borçludan menfaat sağlamak için istenen haksız ve batıl yollarla elde edilen kazanç faiz olarak görülmektedir (Deniz, 2006, s. 115). Faizli

işlemlerde iki taraftan en az birinin zarara uğraması nedeniyle faizin bu boyutu vicdanları rahatsız eden bir uygulama haline gelmiştir (Güneşlik, 2018, s. 5).

Kur'an-ı Kerim'de faiz hakkında sekiz âyet bulunmaktadır. Bu ayetlerin beş tanesi Bakara sûresinde yer alırken, geriye kalan üç ayet ise Âl-i İmrân, Nisâ ve Rûm sûrelerinde bulunmaktadır. Nüzul zamanları aynı olmayan bu sekiz ayet, toplumun her kesiminin benimsediği faiz belasının tedrici bir yolla yasaklandığını göstermektedir. Çünkü İslam'ın toplumda yaygınlık kazanmış sosyal hastalıklara uyguladığı çözüm yönteminin insanları aşamalı olarak yapıla gelen kötü muameleden uzaklaştırmak ve ondan sonra asıl hükmü kabul ettirmek olduğu anlaşılmaktadır. Faiz câhiliye toplumunda bir defada kesin bir dille yasaklanmış olsaydı insanların bu yeni duruma uyum sağlaması pek mümkün olmayacağından, bu yasaklama toplumsal tepkiyle karşılanabilirdi. Bundan dolayı faizin yasak olduğunu bildiren ayetler Mekke döneminde değil Medine de nazil olmuştur. Bu da göstermektedir ki Müslümanların Mekke döneminde siyasi, içtimai ve hukuki alanda yetkin olmadıkları için faiz bu dönemde kesin olarak yasaklanmamış sadece faizden kaçınmaları gerektiği ile sorumlu tutulmuşlardır (Aksel, 2011, s. 45).

Kur'an-ı Kerim, içki yasağında olduğu üzere, toplumu alışma dönemine getirmek ve insanların hayatlarını düzene koymak için tedrici bir yol izlemiştir (Güney, 2018, s. 45). Kur'an'ı Kerim'de faiz dört merhalede yasaklanmıştır. Birinci merhalede Allah (C.C.) Rûm sûresinde faiz hakkında şöyle buyurmuştur:

“İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır.” (er-Rûm 30/39).

Yukardaki ayette faizin kesin olarak yasaklanmadığı ifade edilmekte birlikte, Allah'ın nezdinde faizin güzel karşılanmayacağı vurgulanmaktadır. İkinci merhale olan Nisâ sûresinin ayetleri ise şöyledir:

“Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu hâlde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helâl kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık.” (en-Nisâ 4/160-161).

Bu ayetlerde Müminlere kesin bir yasak söz konusu olmasa da faiz konusunda ikaz edildikleri görülmektedir. Üçüncü merhalede Âl-i İmrân sûresinde faizin haram olduğuna delalet etmekle birlikte, bu yasaklamanın cüz'i ve kısmi olduğu ifade edilebilir.

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.” (Âl-i İmrân 3/130).

Bu merhalede, ilk borcun zamanında ödenmemesinden dolayı anaparanın üzerine eklenen faizlerin yasaklandığı anlaşılmaktadır. Dördüncü olan son merhale ise Bakara Sûresinin ayetleridir.

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah’a kalmıştır. (Allah, onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır. Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (berekletendirir). Allah, hiçbir günahkâr nankörü sevmez. Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı verenlerin mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır. Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resûlüyle savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız, anaparalarımız sizin dir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur.” (el-Bakara 2/275-279).

Yukardaki ayetler her türlü faiz çeşidinin yasaklandığını net bir şekilde ifade etmektedir. Faiz ve faizli işlemleri bırakmayanların ise Allah ve Resulü’ne savaş ilan ettiğini vurgulanmaktadır (Taşkın, 2021, s. 30).

Muhammed Hamidullah faiz konusunda, “İslam dininde yasaklanan sadece faiz değildir. Tersine menfaat beklentisiyle başkasına verilen en küçük ödünç bile faiz olarak değerlendirilmez.” ifadesinde bulunmuştur (Taşkın, 2021, s. 31).

1.3. Ribâ ve Faiz Kavramları

Modern ekonomi hayatında çokça kullanılan “faiz” kavramı klasik ve çağdaş İslam hukuk kaynaklarında ribâ kavramıyla ifade edilmektedir (İbn-i Abidin, 1984, s. 110). İslam hukukuna göre “faiz ve ribâ” ile ilgili konuların daha iyi anlaşılması amacıyla bu iki kelimenin sözlük ve terim anlamlarına aşağıda değinilmiştir.

Câhiliye Döneminde bilinen ve uygulanan ribânın neye tekabül ettiğinin, kaç çeşit ribâ uygulanasının olduğunun ilk kaynaklarda yer alan bilgilere dayanarak incelenmesi gerekmektedir (Gül, 2017, s. 707).

1.3.1. Ribânın Sözlük ve Terim Anlamı

“Ribâ kelimesi, sözlükte fazlalık, nema, artma, çoğalma; yükseğe çıkma, serpilip gelişme” anlamlarında kullanılmaktadır (Özsoy, 1995, s. 110). Arapça bir kelime olan ribâ için “fazlalaşma, büyüme, yükselme ve şişme” anlamları da kullanılmaktadır (Taşkın, 2021, s. 10.11). Ayrıca ribâ için sözlükte “yücelme” ifadesi de kullanıldığı görülmektedir. Kur’an-ı Kerim’de birden fazla ayette bu anlamların örneği bulunmaktadır (Ahmad, 2003, s. 454). Kur’an-ı Kerim’de 11 farklı sûrede 19 kelime bulunmakta olup bu kelimelerin 11 tanesinin sözlük anlamında, geri kalan 8 kelimenin ise terim anlamda kullanıldığını söylemek mümkündür (Aksel, 2011, s. 14).

“Ribâ” kavramının terimsel kullanımı ise genel kabule göre kelimenin sözlük manasına dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle riba şer’i istilahta “herhangi bir muavaza aktinde olan ve satanlardan biri için şeri ölçülerde, fazla olan ve karşılığı olmayan fazlalıktır” (İbn-i Abidin, 1984, s. 110). “Câhiliye ribâsı” kavramını ilk ifade eden kişinin Hz. Muhammed (S.A.V.) olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamberin (S.A.V.) miladi 632 yılında vedâ hutbesinde İslâm’ın temel konularını ele alarak Müslümanların özellikle ribâ konusunda sergileyecekleri tutum ve davranışlar için şu öğütleri vermiştir (Gül, 2017, s. 709):

“Haberiniz olsun, şüphesiz câhiliye faizlerinden olan tüm faizler kaldırılmıştır. Sermayeleriniz ise kendinize aittir. Siz zulmetmeyiniz, zulme de uğramayınız.” (Ebû Dâvûd, “Hac”,1905).

Hadisten de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamberin (S.A.V.) Müslümanların ribâ muamelesi yapmasını kesin olarak yasakladığı, Câhiliye dönemindeki tüm ribâ alacak ve vereceklerini net bir şekilde kaldırdığı görülmektedir.

1.3.2. Faizin Sözlük ve Terim Anlamı

“Faiz” Arapçadan Türkçeye tercüme edilen fezeyan kökünden türemiş sıfat bir kelime olup “fazlalık, taşan ve dolu” anlamlarına gelmektedir. Faiz kelimesinin sözlük anlamı “para kârı, ödünç verilen paraya karşılık zamana bağlı alınan nisbi ücret” manaları da içermektedir (Özsoy, 1995, s. 110). Başka bir tarifi ise şöyledir: Arapçada “fazlalık,

çoğalma ve taşma” anlamına gelen (فاءض) kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılan sözcüğe faiz denmektedir (Deniz, 2006, s. 2).

Faiz kavramının terimsel anlamı, faydaya yönelik bir sözleşmede tek tarafın elde ettiği karşılıksız fazlalıktır ya da mübadeleli akitlerde bir tarafın lehine şart koşulan karşılıksız fazlalıktır (Çimen, 2010, s. 11). Başka bir ifadeyle faiz, “Sermayenin fiyatı, paranın kullanılma bedeli, paranın maliyeti” şeklinde tanımlanmaktadır (Karahana & Ersoy, 2016, s. 94).

İslam hukukunda faiz için en çok kullanılan tanımlardan birkaçını şöyle zikredebiliriz: “Faiz bir mali mübadelede taraflardan biri lehine şart koşulan karşılıksız fazlalık ile insanların malının bir bedele mukabil olmaksızın alınmasıdır” (Aksel, 2011, s. 18). “Faiz, ödünç alınan ve verilen para ve mal işlemlerinde görülen, taraflar arasında önceden belli bir oranla veya tutarla belirlenen anapara üzerinden verilen sabit fazlalık” tır. “Peşin satışlarda birbiriyle değiştirilen aynı cins ürünlerin miktarlarının farklı olmasıdır” (Karahana & Ersoy, 2016, s. 94).

Yaygın olarak kullanılan faizin diğer tanımlarından bir kısmını şöyle sıralayabiliriz: “Faiz: Üretimin başında, üretimden bağımsız şekilde tek başına sermaye için kıymet biçilen sabit bir gelir”dir (Güneşlik, 2018, s. 3). Gerçek ve tüzel kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için belirli bir vadeye bağlı kalarak borcuna karşılık olarak sermaye sahibine ödedikleri fazlalıktır (Ayçilek vd., 2021, s. 68). Faiz için yapılan tanımlarda görülmektedir ki faiz, eylemden daha çok sonucun nasıl neticelendiği ile ilgilidir.

1.4. Faiz Türleri

Hz. Peygamber (S.A.V.)’in hadislerinde faizle ilgili olarak iki önemli kavram yer almaktadır. Bu kavramların ilki “borç faizi”, ikincisi ise “alışveriş faizi”dir. İlk kavram olan borç faizinin muhatapları tarafından bilindiğinden sayılarının çok olmadığı düşünülmektedir. Çünkü ürünlerin mübadelesini bilmeyenlerin bu tür borçlanmayla çok sık karşılaşma durumu pek mümkün değildir (Taşkın, 2021, s. 39). Borç faizinin ve alışveriş faizinin ne olduğu, hangi durumlarda vuku bulacakları aşağıda teferruatlı olarak ele alınacaktır.

1.4.1. Borç Faizi

Câhiliye döneminde borcun aslına deyn, anaparaya re'sü'l mâl ve ziyadeye de ribâ denmektedir. Câhiliye dönemi ribâ uygulamasında vadeye göre ödenecek borcun miktarı basit veya birleşik faiz ile tarafların karşılıklı rızası ile tespit edilirdi (Döndüren, 2012, s. 388). Borç faizi Arapçada ribe'd-deyn adıyla bilinmekte olup “ödünç verilen bir borç vadesinde ödenmezse, alacaklı vadeyi uzatır, borçlunun alacaklısına ödemek zorunda olduğu karşılıksız fazlalığı” ifade etmektedir (Döndüren, 2012, s. 388). Diğer bir tanıma göre ise borç faizi, “borcun ertelenmesine karşılık olarak ortaya çıkan fazlalığa” denmektedir (Uludağ, 1988, s. 46). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere ertelemeye karşılık şartlı olarak bir fazlalık söz konusu olduğunda borç faizi meydana gelir.

Câhiliye ribâsı İslamiyet öncesinde sıkça yapıla gelen faizli muamele olan borç faizinin yaygınlaşmış adıdır. Borç faizinin oluşabilmesi için şu iki durumun vuku bulması gerekir: İlki sözleşmeye taraf olan iki kişiden birinin, diğerinden alacaklı olması, ikincisi ise borç ödeme sırasında mal ya da anaparaya ilave olarak alacaklının mevcut ücretten daha fazla bir miktarı geri alacağını şart koşmasıdır (Güneşlik, 2018, s. 6).

Günümüz mevduat bankalarının verdiği kredi faizi aslında bu faiz türünü oluşturmaktadır. Bu gerekçeyle banka işlemleri ve ticari işlemlerde yer alan faizi, İslam dininde bahsi geçen borç faizi ile birlikte değerlendirmekte bir sakınca görülmemektedir (Güneşlik, 2018, s. 10).

1.4.2. Alışveriş Faizi

“Alışveriş faizi” (ribe'l-bey), Câhiliye döneminde yaşayan insanların daha önce bilmedikleri ve Hz. Peygamber (S.A.V.)'in telaffuz etmesiyle öğrendikleri bir faiz türüdür. “Riba şer'an haram olup “fazlalık faizi” ve “veresiye faizi” olarak üzere iki kısma ayrılır. Riba-i fazla, mevzuat ve mekilat kabilinde olan şeyleri kendi cinsleriyle peşin olarak mütefazılan mübadele etmeye “fazlalık faizi”, vadeli alınıp satılan ürünlerin alışverişlerindeki faize ise “veresiye faizi” denilmektedir (Bilmen, 1970, s. 105).

“Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurma ile, tuz tuzla başbaşa misliyle, peşin olarak satılır. Kim artırır veya artırılmasını talep ederse ribâyâ girmiştir. Bu işte alanda veren de birdir.” (Müslim, “Müsakat” 82).

Hz. Peygamber (S.A.V.) yukarıdaki hadisinde alım satımın nasıl yapılması gerektiğini bildirmiştir. Aynı tür olan iki malın veya paranın birbiriyle değişiminden, bedellerden

birinde bulunan ve karşılığı bulunmayan fazlalık alışveriş faizi olarak ifade edilmektedir (Aksel, 2011, s. 21).

1.4.2.1. Fazlalık Faizi

“Fazlalık faizi” (ribe’l fadl), ölçülen ya da tartılan herhangi türdeki bir eşyanın, kendi misline karşılık peşin olarak fazla miktar mukabilinde satılması ile meydana gelen fazlalıktır. Bir örnekle izah etmek gerekirse, 100 gr. gümüşü, 90 gr. gümüşle peşin olmak kaydıyla değiştirmek veya satın almak böyledir (Çimen, 2010, s. 16).

“Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurma ile, tuz tuzla başbaşa misliyle, peşin olarak satılır. Kim artırır veya artırılmasını talep ederse ribâyâ girmiştir. Bu işte alan da veren de birdir.” (Müslim, “Müsakat” 82).

Hadiste belirtilen mal çeşitleri örnek amaçlı olup misalleri de çoğaltılabilir. Yukarıda belirtmek istenen eğer bir misli altın borç veriliyorsa geri alırken de fazlalık olmadan alınmalıdır (Güneşlik, 2018, s. 7.8).

Hz. Peygamber (S.A.V.) aşağıdaki hadiste, Müslümanlara alış-veriş muamelesinde ortaya çıkan fazlalık faizinden uzak durulmasını öğütlemiş ve nasıl bir yol izlemesi gerektiğine değinmiştir:

“Hz. Bilâl, Resûlullah’a (iyi cins bir hurma olan) berni hurması getirmişti. Bu nereden? diye sordu. Bilâl: Bizde adi hurma vardı. Resûlullah'ın yemisi için ondan iki ölçek vererek bundan bir ölçek satın aldık, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Eyvah! Bu ribânın ta kendisi, eyvah bu ribânın ta kendisi, sakın öyle yapma. Şayet iyi hurma satın almak istersen elindekiyi ayrıca sat. Sonra onun parasıyla iyi hurmayı satın al dedi.” (Buhârî, “Vekâlet” 11).

Bir alışveriş muamelesinde “fazlalık faizi” şu durumlarda ortaya çıkar: İlk olarak ortada peşin bir mal veya para mübadelesinin bulunması gerekir. İkinci olarak değişim veya satımda cinsleri aynı olan iki mal veya para arasında olması gerekir. Üçüncü olarak hadiste yer alan misli malların faiz sınıflarından yahut benzer mallardan olması gerekir. Son olarak da malların birinde diğerine göre fazlalığın bulunması halinde gerçekleşmektedir (Çimen, 2010, s. 17).

1.4.2.2. Veresiye Faizi

“Veresiye faizi” (ribe’n-nesie), türleri aynı olan iki malın birbiriyle değişiminde bir malın peşin diğer malın ise daha sonra verilmek üzere satımına denir. Başka bir deyişle farklı

cins olup, ölçüsü, tartısı, uzunluğu veya adedi hususunda satılması konusunda uzlaşılacak iki maldan birinin, diğerine karşılık veresiye ile mübadelesidir. Mübadele edilen şeylerin miktarlarının eşit olması durumu değiştirmez. Yapılan mübadele peşin olmadığından faizli işlem sayılır. Vadeli mübadelede ise süre bağlayıcı olur (Çimen, 2010, s. 18).

Veresiye faiziyle ilgili yapılan diğer tanımlar ise şöyledir: “Paranın araya girdiği durumun hariç olduğu, bedellerden ikisinin ya da birinin vadeli olduğu tüm değişim işlemlerinde ortaya çıkar” (Güneşlik, 2018, s. 8). Sadece biri vadeli olsa bile faiz gerçekleşmiş olur. Vadenin önemi ise yine iki taraftan birinin haksızlığa uğrama ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Çünkü iki taraftan birinin elindeki malın diğerine göre aniden değer kazanma ya da kaybetme durumu olasıdır. Alım satım sözleşmelerinde vade önemli bir belirsizlik olarak kabul edilmektedir (Güneşlik, 2018, s. 9).

1.5. Faiz ve Toplum İlişkisi

Faizin yaygın olduğu toplumlarda fertler arasındaki ilişkiler daha çok menfaat ve çıkar dayalıdır. Faiz aynı zamanda sosyal ve iktisadi hayatı olumsuz etkilediği gibi bencilleşme ve aşırı tedirginlik gibi bireysel ve toplumsal hastalıklara da neden olmaktadır. Ayrıca toplumların hızla çöküşünü tetiklemektedir. İktisadi hırsları törpülenmeyen toplumların hayattaki amacı aşırı servet edinmektir. Bu nedenle aşırı servet edinme duygusu faizciliğin, tefeciliğin ve kumarın yaygınlaşmasına neden olmuştur (Deniz, 2006, s. 35).

Faiz toplumsal bütün değerleri yok ederek her tür işlemin paraya endekslenmesine neden olur. Kapitalist düzende çağdaş olmanın ölçütü para ile belirlenmektedir. Kişi başına düşen milli gelir, çağdaşlık göstergesi olarak sayılmaktadır (Güney, 2018, s. 49.50).

Günümüzde sermayesi bulunan kurumlar, halktan düşük kredi oranlarıyla topladıkları varlıklarla üretim yapmaktadır. Ancak ürettikleri ürünlere halka verdiği kredi maliyetlerini de ilave ederek satıp zenginleşmekte ve bu şekilde hep kazanan taraf olurken kaybeden taraf ise fakir halk olmaktadır (Kızıltepe & Yardımcıoğlu, 2017, s. 181).

1.5.1. Faizin Toplumsal Zararları

İslam’da faiz yasağının amacı, toplumun birlik ve beraberliğini bozan ve ayrımcılığa neden olan bu uygulamanın ortadan kaldırılmasıdır. Faiz yardımlaşma duygularını köreltmekte, muhtaçları daha muhtaç hale getirmekte, varlıklı kimseleri daha zengin

yapmakta, borçlunun ferdi hürriyetini sınırlamakta, menfaat beklentisinin oluşmasına zemin hazırlamakta ve sınıfsal çatışmalara neden olmaktadır (Cora, 2021, s. 24).

Faizin topluma verdiği zararları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- Tasarruf sahipleri, faizden elde edeceği kârın altında getiri sağlayan ticari ve ekonomik hiçbir faaliyete katılım sağlamak istememelerinden dolayı bu durum yatırımların azalmasına, dolayısıyla da üretimin düşmesine ve işsizlik oranının artmasına neden olur.
- Faiz, zengin ve fakir arasındaki itibar ve güveni yok etmektedir.
- Faizle kredi veren kurumlar, kredi kullanan şahıslardan zamanında kredi ödemesini geri alamadıklarında haczetme yoluna gitmekte, bunun sonucunda borçluların bireysel, aile ve sosyal hayatları olumsuz yönde etkilenmektedir.
- Faizden kaynaklı olarak toplumda gelir dağılımı bozulmaktadır (Çimen, 2010, s. 88.89).
- Faiz, haksız kazanca ve tekelleşmeye neden olmaktadır.

İslam bu noktada devreye girerek faizi yasaklar ve zekât uygulamasıyla zenginden fakire kaynak akışını sağlar. Gelir dağılımını adil hale getirmek için düzenlemeler önerir (Cora, 2021, s. 25).

Hz. Peygamber (S.A.V.), “Bir toplumda faiz ve zina ortaya çıkarsa artık Allah’ın cezasını hak etmiş olurlar.” (Ahmed b. Hanbel, “Müsned”, 40) diye buyurmaktadır. Bu hadiste faizin bireysel boyutundan ziyade toplumsal boyutuna değinilmiştir (Taşkın, 2021, s. 38).

1.5.2. Faizin Ahlaki Zararları

Genelde finansman ihtiyacı olan kişiler, toplumun alt tabakasında bulunan sabit ve dar gelire sahip olan insanlar borçlanmaktadır. Anaparaya ilaveten bir de faiz istenmesi, bireyler arasındaki kardeşlik, yardımlaşma, sevgi ve şefkat gibi ulvi değerleri yok etmektedir.

Faizin ahlaki zararlarını maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- Faiz, tembellik ve atalete (işsiz kalmaya) yol açar.
- Faiz, bireysel ve kamu vicdanını yaralar.
- Faiz, toplum içinde bireyler arasındaki dostane bağların zayıflamasına neden olur.
- Faiz, insanları karamsarlığa düşürür (Çimen, 2010, s. 87).

- Faiz, zengini zengin ederken fakiri ise daha da fakirleştirmektedir. Bu nedenle zenginden fakire doğru baskı ile hükmetme, musallat olma ve zorbalık inerken fakirden zengine ise haset, nefret ve öfke gibi duygular yükselir (Çimen, 2010, s. 88).

1.5.3. Faizin Ekonomik Zararları

Kur'an-ı Kerim'de faizin kesin yasaklanmasının nedeni, İslam'ın her türlü sömürden uzak bir ekonomik sistem kurmak istemesidir. Finansörün bir çalışma ve paylaşımı olmaksızın pozitif dönüş alması adaletsizlik olmaktadır. İslam ise burada finansör ile girişimci arasında adaleti tesis etme amacını gütmektedir. Faizin yasaklanması, sosyo-ekonomik ahlakı, hedefleri, değerleri ile İslam'ın ayrılmaz bir parçasıdır (Cora, 2021, s. 27).

Kapitalistler üretimi zaman israfı olarak görüp sadece kendi menfaatlerini düşündükleri için sermayelerini garantili olan faiziyle değerlendirmeyi tercih etmektedirler. Bu da maliyet enflasyonunun yükselmesine neden olurken dar gelirli tüketicileri zor durumda bırakmakta ve onların bu durumunu görmezden gelmektedir (Çimen, 2010, s. 82).

Faizin, emeğe dayanmayan ve üretimin sonucunda elde edilen bir kazanç olmadığı bilinmektedir. Sermayesi olan kişilerin üretime kattığı herhangi bir emek olmadığı gibi kâr ve zarara ortak olma durumu da bulunmamaktadır. Üretici ve çalışanın zarar etmesi sermayedarı asla etkilemez. Bu kişiler sermayelerini koruyup sermayelerinin sabit getirisine bakarlar. Buradan elde edilen gelirin ise hak edilmiş bir gelir olmadığı bilinmelidir. İslam'da ekonomik hak elde etmenin yolu, emeğe ya da üretime dayanan işler neticesinde elde edilen kazançta dayanır (Çimen, 2010, s. 82.83).

Faiz malı bereketlendirmez bilakis eksiltmekte ve azalmaktadır. Bu meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için şöyle bir misal verilebilir. Bir üretici üretim yapmak için mevduat bankalarından faizle kredi aldığı anda, aldığı borcu bankaya ödemek için kredi maliyetini ürettiği malın satış maliyetine yansıtmak mecburiyetindedir. Aksi takdirde aldığı krediyi ödeyemez hale gelir. Tasarrufu olan kişiler birikimlerinin alım gücünü korumak ve birikimlerinden kâr almak için faize yatırarak bir artış elde etmek isterler. Ancak faizle kredi alan üreticinin maliyet oranı kullandığı kredi ve diğer üretim maliyetlerinden dolayı artmakta, bireysel tüketicilerin tasarruflarına karşılık alacağı faiz gelir üreticinin maliyet oranının altında kalacağından kazanç elde etmesi pek mümkün olmamakla birlikte kayba da uğrarlar. Bu düzen böyle devam ettiği sürece enflasyon

yukarı yönde artmasıyla para birkaç zenginin tekelinde toplanmasına ve milletin refahının olumsuz yönde etkilemesine neden olur (Aksel, 2011, s. 53.54).

Faizin ekonomik zararları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- Faiz, insanların üretim ve emek karşılığında elde edeceği kazanç yollarına yönelmesini engeller. Hiçbir zahmet vermeden faizden elde edeceği gelire bakan insanlar iktisadî faaliyetlerden uzak durmak isteyecektir.
- Faiz, karşılıksız olarak borç verme erdemini olumsuz etkilediği gibi dar gelire sahip olan insanların tüketimlerinde çaresizliğe düşmelerine neden olacaktır.
- Faiz oranlarının yüksek ve kullanımının yaygın olduğu toplumlarda tacir, mala vereceği sermayesinin faiz mukabilinde daha garantili ve risksiz gelir elde etme peşinde koşacaktır. Tüketen durumundaki insanlarda mal veya hizmet satın almayıp elindeki biriktirip bu yolda tasarruf edecektir.
- Faiz, iktisadî faaliyetler içerisinde maliyet artıran en önemli olumsuz etkendir (Çimen, 2010, s. 87.88).

1.6. Faiz ve Ticaret İlişkisi

“Ticaret” kelimesinin sözlük anlamı, kâr elde etmek maksadıyla mal üzerinde yapılan tasarruftur. Kur’an’ı Kerim ticaret kelimesini maddi manevi bir karşılığı içeren rızaya dayalı değişim olarak ifade eder. Türkçede alış veriş işlemini ifade etmek için ticaret kelimesi kullanılırken, Arapçada bu işlem için bey’ ve şira lafızları kullanılmaktadır (Aksel, 2011, s. 8). Bey’ kelimesi sözlükte mübadele yani değişim anlamına gelmektedir (Bardakoğlu, 1995, s. 13).

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah’a kalmıştır. (Allah, onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır.” (el-Bakara 2/275).

Yukarıdaki ayette kişinin elindeki gelir ve kârın mahiyeti vurgulanırken, faizin helal yollarla kazanılan gelirlerle bir tutulmaması ve faizin meşru yöntemlerden ayrıldığı net bir şekilde vurgulanmaktadır (Aksel, 2011, s. 10).

Kur'an'ı Kerim'deki ayetlerin çoğunluğunda adil ticaret üzerine durulmakta, ticarete aldatmaya ve aldanmaya karşı her zaman tedbirli olunması hatırlanmaktadır (Güney, 2018, s. 47).

1.6.1. Ticaretin Teşvik Edilmesi

İslam, kişinin emeğiyle çalışıp kazanmasını teşvik ederken helal yolla çalışmasını ibadet olarak kabul etmektedir. Hz. Peygamber (S.A.V.) de ticari faaliyetlerle uğraşmış ve ticareti teşvik etmek için tavsiyelerde bulunmuştur.

“Hiç bir kimse kendi eli emeğini yemekten hayırlı, asla bir lokma yememiştir. Allah'ın Peygamberi olan Dâvud aleyhi`s-selâm da kendi elinin emeğini yedi.” (Buhârî, “Büyu”, 24). “Emin ve doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli (ayette sırat-ı müstakim ashâbı olarak zikredilen) peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir.” (Tirmîzî, “Büyu”, 4). “İyi mal iyi kişinin elinde güzeldir.” (Ahmed b. Hanbel, “Müsned”, 4).

Hadis-i şeriflerden de anlaşılmaktadır ki menfaat için hile veya yalancılığa başvurulma olasılığı yüksek olan ticari hayatta, doğru ve dürüst kalabilen kişilerin, Allah katında en büyük mükâfatları alanlardan olacakları müjdelenmektedir (Aksel, 2011, s. 70).

İslam'da ticaret teşvik edilmekle beraber ahlaki ve toplumsal alanlarda zarar oluşturmaması için de bazı sınırlar getirilmiştir. İslam dininde insanların emek sarf edip kazanç temin etmeleri, gerekli iş birliği ve iş bölümünü temin etmeleri ve ihtiyaçları doğrultusunda tüketim yapmaları önerilmiştir (Güney, 2018, s. 47).

1.6.2. Faiz ile Kâr Arasındaki Fark

“Kâr” kelimesi sözlükte kazanç ve alışverişten dolayı ortaya çıkan fazlalıktır. Kâr kelimesi iktisatta “üretim faktörlerinden biri olan girişimcinin üretimden aldığı pay” diye tanımlanmaktadır (Çimen, 2010, s. 22).

Kâr kavramıyla ilgili diğer bazı tanımlar ise şöyledir: “Kâr, iktisadi kaynakların tarımsal ürünlerin sanayi yoluyla işlenerek işlem gören ürünü ticaret yoluyla ihtiyacı olanlara bu ürünü ulaştırarak fayda ve kullanımına sunulan emek ve sermaye karşılığında verilen mükâfattır.” (Sarı, 2010, s. 24).

Kâr, ticari faaliyet neticesinde alım satım sonucunda ortaya çıkan gelirdir. Başka bir ifadeyle kâr, son asır da hammadde ve yarı mamullerin sanayi üretiminin büyük ivme

kazanmasıyla işlenip bu ürünlerin satılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Taşkın, 2021, s. 46). Bu iki durumda sonuç olarak herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Kâr ise üretimin sonunda ele geçen net gelirden ibarettir. Kâr, net gelirden girişimcinin aldığı pay olduğu gibi aynı zamanda sermayedarın da kârını kapsamaktadır (Güneşlik, 2018, s. 12). “Kâr, bir üretim sürecinde emeğin de katkısıyla sermayenin; paradan mala, maldan tekrar paraya veya başka bir finansal araca dönüşmesi sonucu elde edilen artı değerdir.” (Yıldırım, 2020, s. 50).

İslam hukukundan kâr, helal yollarla sermayenin artma yöntemlerinden biridir. Fakihlere göre kâr, “emek ve sermayenin üretim sürecine katılması sonucu ortaya çıkar.” kârın ortaya çıkmasında emeğin büyük bir katkısı vardır (Çimen, 2010, s. 23).

Faiz, üretim sürecinden bağımsız elde edilen, gelir olmadan doğabilen, önceden belirlenmiş oranlarda, gelirin sermaye adına tahsisidir. Kâr, ticari faaliyetlerden satıcıdan gayrimenkul alımı ve müşteriye satış gibi işlemlerle faturaya dayalı olarak elde edilen gelir ve yapılan harcamaların farkı olarak tanımlanmaktadır (Cora, 2021, s. 17).

Faiz ise paranın değişimi sürecinde vadeden doğan emeksiz karşılıktır. Diğer bir ifadeyle “hakiki alış-veriş sayılmayan mübadelelerde ortaya çıkan veya vade sebebiyle değer farklılaşmasından doğan artı gelirdir.” (Sarı, 2010, s. 26).

Kâr ve faizde ortak oldukları tek nokta sermayedeki artıştır. Fakat faiz emeksiz olarak borca karşılık istenen fazlalık iken kâr ise emek karşılığında olup bir alış veriş işlemi sonucunda veya üretim neticesinde ürünün satılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle faizde kazanç yalnızca sermaye sahibine kalırken, zarar edilmesi halinde bütün riskleri borçlu üstlenmek durumundadır. Kâr da ise ticari faaliyet sonucunda ortaya çıkan kâr ve zarar bütün paydaşları tarafından üstlenmektedir (Aksel, 2011, s. 67).

Bu yüzden kâr ile zararın tek taraflı olmasını engellediği gibi kimseye de zulmedilmemiş olunur.

Faiz ile kâr arasındaki farkları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- Faizde, sermaye sahibi ne kadar faiz elde edeceğini en başta bilmekteyken, kâr konusunda sermayedar mal ve hizmet satma mukabilinde nasıl bir sonuçla karşılaşacağını bilmemektedir.
- Faizde, sermaye sahibi hep kazanıp asla zarar etme ihtimali bulunmazken, kârda ise sermayedar kâr sağlayacağı gibi zarar etme ihtimali de bulunmaktadır.

- Faiz emeksiz ve devamlı bir kazanç yoludur. Ticarete kâr ise üretken ve verimlilik esasını içermektedir (Çimen, 2010, s. 23).

1.6.3. Faiz ve Vade Farkı İlişkisi

“Vade farkı” kapitalist sistem tarafından faiz sayılmasına rağmen İslam açısından faiz değildir. Başlangıçta faaliyetin adı “para-para değil, mal-para” olduğundan dolayı kesin olarak alım satımın en başından belirlenmesi kaydıyla malın vadeli olarak yüksek fiyata satılması uygundur. Ancak vadesi geldiğinde ödenmeyen veya ödenemeyen borca yeniden vade farkı konularak borcun belirlenmesi ise faize girer. Çünkü burada paranın mal ile ilişkisi sona ermiş olup paranın para ile ilişkisi başlamıştır.

Müslümanların üzerine düşen burada yapılan işlemlerin İslam tarafından yasaklanmış bir işlem olup olmadığı ve temel çıkış noktası olan sözleşmeye taraf olanlardan en az birinin muhakkak zarara uğrayacak olma ihtimalinin araştırılmasıdır (Güneşlik, 2018, s. 11).

1.6.4. Faiz ve Kâr Payı İlişkisi

İslam iktisadında kâr, başkalarının zarar görmediği ve helal yollardan yapılan faaliyetlerden elde edilmiş helal kazançtır. Naslarda ifade edildiği üzere ticaret, meşru faaliyetlerle tavsiye edilirken aynı zamanda övülmüştür. Aşağıdaki ayetlerde bu konunun önemine değinilmiştir (Taşkın, 2021, s. 46.47).

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah’ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.”(el-Cuma 62/9-10).

Ticarete kâr, bir malın alış fiyatı ile satmak istediği fiyat arasındaki miktardır. Kârı meşru ve gayri meşru olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Dinî bakımdan tasarruflarına izin verilen mal ve faaliyetlerden gelir sağlanmasına meşru kâr, faiz gibi yasaklanan malların satımında uhdesinde haram barındıran tasarrufların gelirleri ise gayri meşru kâr olarak kabul edilmektedir (Taşkın, 2021, s. 49.50).

Kâr payı, ortaya çıkmış olan gelirin bariz bir oranı kabul edilip kâr sermayeye oranlanınca ortaya kâr payı oranı çıkmaktadır. Bu oranın piyasada geçerli olan faiz oranı ile aynı ya da bu orana yakın olması durumunda kâr ile faizin anlamca aynı olduğu çıkarımına varılamaz. Kâr payı ile faizin yerine getirdiği tüm fonksiyonlar aynı olmasına rağmen işleyiş sistemleri farklıdır. İslam ekonomisi olması demek sermayenin sıfır maliyetli

olması demek değildir. İslami finans da kâr payı, önceki dönemlerde sermayenin doğmuş net gelirlerden almış olduğu payın sermayeye oranlanması ile belirlenmekte, fiyat faizdeki gibi öngörülen ya da tahmin edilen değil, gerçek verilerden yola çıkarak bir fiyat ortaya çıkmaktadır (Güneşlik, 2018, s. 12).

Kâr ise sermayenin katkısı ile meydana geldiği için net gelirin bir oranı olduğundan dolayı sağlıklı bir ölçüdür. Bireysel anlamda gerçekleşen kâr oranları daha sonra söz konusu sektördeki ortalama piyasa kâr hadlerini meydana getirir. Tam da bu noktada kâr oranı faizinin fonksiyonunu yerine getirerek ona ihtiyacı ortadan kaldırır ve faizsiz bir sistemin olabileceğini de fiili olarak kanıtlamış olur (Güneşlik, 2018, s. 13).

Bir taraftan da kâr oranının, faiz oranıymış gibi fonksiyon edinmesinden kaynaklı olarak faize benzetilmesi gündeme gelmiş olsa da kâr oranı faizden ayrılır ve sermayenin gelecek bir gündeki getirisini ya net gelire endeksler veya onu bir kıymetli mala sabitleyerek o maldaki değer artışından kendisine ait pay oranını alır. Kâr, faizden farklı olarak, paranın bugünkü değerine göre belirlenmez; ancak sabitlenmiş olduğu varlığın değerindeki değişimlerden payını alır. Bu değişimler ise genel manada peşin satın alınmış bir mala uygulanmış olan vadeli satım fiyatının daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır (Güneşlik, 2018, s. 14). Sonuç olarak, kâr ile faizin birbirinden ayrıldığını, faizli sistemin sağlıklı bir ekonomik model olup; faizsiz sistemin ise dengeyi temel alan ve üretimi destekleyici bir faktör olarak işlediğini söylemek mümkündür.

Kâr payı ile faiz arasındaki bazı farkları şöyle sıralamak mümkündür:

- Kâr payı, varlığı somut bir faaliyete bağlı olarak ortaya çıkan ve faaliyet sonucunda bilinen bir kazancın paylaşımı iken faiz, doğmamış, ortada olmayan bir gelirin paylaşımıdır.
- Katılım bankaları tarafından zarar etme ihtimali az bulunan yatırım projeleri desteklenerek ticari bir işlem neticesinde kâr payı elde edilmektedir. Mevduat bankalarında ise anapara karşılığında vadeli olarak verdiği faizde ise çoğunlukla emeksiz ve somut bir ticari işlem bulunmayan kazançtır.
- Kâr payı ticaret ve ortaklığa dayanır. Faiz ise zarara ortak olmadan kredi destekli projelere maddi olanak sağlar.
- Kâr payı somut bir ticari faaliyete dayandığından ekonomi ve reel sektörü desteklemektedir. Faiz de ise kısa zamanda kazancını maksimize etmek için ticari faaliyet dışında bütün tüketim alanlarında görülmektedir (Yıldırım, 2020, s. 50).

- Kâr aynı zamanda alacaklı kişinin verdiği borçtan dolayı enflasyon gibi sebeplerle zarara uğramaması için borçludan istemeye hakkı olan karşılık; alacağa bağlı ikincil haktır.
- Ticarete kâr, ticari işlemin başında bilinmezlik içermektedir. İslam literatürüne göre kâr için en az iki işlem vuku bularak alım ve satım yapılması gerekmektedir (Cora, 2021, s. 17.18).

Mevduat bankaları bireylerin birikimlerini bu bankalarda değerlendirmesi karşılığında müşterisine verdiği kazancı ifade etmek için faiz kavramını tercih ederken katılım bankaları ise bireylerin tasarruflarını katılım bankalarında değerlendirmesi karşılığında müşterisine verdiği kazancı ifade etmek için kâr payı kavramını tercih etmektedir.

Kâr payı ve faiz kazanç getirisi gibi ortak illeti olması açısından insanların zihninde aynı olarak kabul edilse de iktisadi faaliyetin iki farklı ürünü olarak kabul edilmektedir. Faizde ticari bir eylem söz konusu olmamakla birlikte paranın başka bir hale dönüşmesinden de bahsedilemez. Kâr payı ise emek karşılığında sermayenin paradan mala, maldan tekrardan para dönüşmesi söz konusudur. Faiz her daim anaparanın üzerinde bir getiri kazancı sağlarken faizle borçlanan kişiler tüm risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Mevduat bankalarının aldığı ve verdiği faizle, katılım bankalarının ticari bir işlem sonucunda elde ettiği kâr payı arasındaki işlem farkı ortaya çıkmıştır (Avcı & Aktaş, 2015, s. 43).

Birinci bölümü kısaca özetlemek gerekirse faizin ilk çağdan beri hoş karşılanmadığı ancak kesin olarak yasaklanmasa da krallıklar döneminde faize belli oranlarda sınırlama getirildiği söylenebilir. Yunan filozofları faizin gayri insani bir uygulama olduğunu ifade ederken ortaçağ düşünürleri ise faize karşı ılımlı yaklaşımlarda bulunarak zenginleşmenin önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini ifade etmektedir.

Yahudilikte faiz yasağının sadece Yahudilerin kendi aralarında uygulanacağını kabul edilirken Yahudi dışındaki diğer insanlarla yapılan muamelelerde faiz uygulanabileceğini kabul edilmektedir. Hristiyanlıkta faiz yasağı din adamlarının farklı dönemlerde bazı ekonomik kaygılardan dolayı daha önceki faizle ilgili söylemlerine ters düşen uygulamalarda buldukları söylenebilir.

Cahiliye döneminde faizli işlemler yaygın bir şekilde yapılmaktaydı. İslamiyet'tin ortaya çıkmasıyla Müslümanların faiz karşısındaki tutum ve davranışları tedrici bir metot ile Hz peygamberin veda hutbesinde “Faizin her türlüşününün kaldırılmıştır.” ifadesiyle nihai

olarak yasaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü faiz toplumu ekonomik ve ahlaki yönden çok zarar veren bir muamele olmasından dolayı her türlü yasaklanmıştır. İslamiyet faizi yasaklarken ticareti de teşvik etmiştir.

İkinci bölümde katılım bankacılığı sistemi, katılım bankalarının yürüttüğü finans işlemler, katılım bankaları ile mevduat bankaları arasındaki farklar ve müşterilerin banka tercihi etkileyen faktörler ele alınmıştır.

2. BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ VE MÜŞTERİLERİN BANKA TERCİHİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bireylerin ihtiyaç duyduğu finansmana ulaşmak için farklı alternatifler bulunmaktadır. Günümüzde bu alternatif finansman yollarının başında bankalar gelmektedir. Türkiye’de mevduat ve katılım bankaları bireysel ve kurumsal müşteriler için finansman desteği veren kurumlardır. Katılım bankacılığının ne olduğu, gerçekleştirdiği finansal faaliyetler ile diğer mevduat bankaları arasında ne gibi farkların bulunduğu bilinmesi gerekmektedir. Çünkü bazı müşteriler banka tercihinde bulunurken bankanın, müşteriler için önemli olan maddi ve manevi hassasiyetleri gözetip gözetmediğine bakmaktadır. Bundan dolayı DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankalarının gerçekleştirdiği finansal faaliyetler hakkında bilgi ve algı düzeylerinin yüksek olup olmadığını göstermek açısından katılım bankacılığı sisteminin doğru bilinmesi son derece önemlidir.

2.1. Katılım Bankacılığı Sistemi

Katılım bankaları, İslami esaslar doğrultusunda banka hizmetleri ile yatırım faaliyetlerini gerçekleştirmek adına örgütlenen kuruluşlardır (Akay, 2018, s. 22). Katılım bankalarının ortaya çıkmasının ana sebebi, işlemlerini faizsiz olarak gerçekleştirme prensibidir. Katılım bankaları, yatırımcılara faizsiz finansman elde edebilecekleri bir kuruluş görevi görerek yatırımcı ile fon sahipleri arasında aracılık görevini üstlenmektedir (Abdülah, 2015, s. 9.10). Katılım bankaları, bu görevleri faiz dışında ve tüm bankacılık hizmetlerini İslami finans kurallarına göre gerçekleştiren kurumlardır (Arslan, 2018, s. 14).

Katılım bankacılığı sistemini şöyle tanımlamak mümkündür: Finansal işlemlerin bir mal veya hizmet mukabilinde yapıldığı bunun neticesinde elde edilen kazancın veya zararın paydaşlar ile ortaklık esasına göre paylaşıldığı bir kurumdur (Akin, 2021, s. 9). Bunun yanında katılım bankaları işlemlerini gerçekleştirirken gözettiği ilkeler arasında adil ve eşitlik, mülkiyet hakları da yer almaktadır (Ulusoy & Altun, 2017, s. 143).

Katılım bankası tasarruf sahipleriyle kâr-zarar ortaklığı diye ifade edilen emek-sermaye birlikteliğini sağlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle katılım bankaları gerçek veya tüzel kişilerden fon toplamaktadır. Bünyesine aldığı fonları tıpkı bir işletme sahibi gibi değerlendirmekte, bunun sonucunda ise kâr elde etmeyi hedeflemektedir. Bu sürecin

sonunda tasarruflarını aldığı tüzel ve gerçek kişilerle elde edeceği kâr veya zararı paylaşacağını en başta belirtildiği gibi maktu bir miktarın kâr olarak önceden belirlenemeyeceği de ifade edilmektedir (Akın, 2021, s. 9). Katılım bankacılığına ilişkin müşterileri tarafından bilinmesi gereken önemli bir özellik ise bu kuruluşların finansal bir faaliyet olmaktan çok ticari bir faaliyet olmasıdır (Süleymanoğlu, 2017, s. 23). Bu sistem, orantısız kazancın, ilkesiz olarak kâr sağlamanın önüne geçmektedir. Katılım bankacılık sisteminin en büyük avantajı ekonomik istikrara olan olumlu katkısıdır (Ulusoy & Altun, 2017, s. 144). Katılım bankaları, tasarruf sahiplerine ait birikimlerle diğer müşterilerine finansman sağlamaktadır. Bu işlem neticesinde tasarruf sahibinin kâr payı elde etmesine, finansman kullanan müşterinin faizsiz finansmana ulaşmasına ve ekonomik olarak ülkenin kalkınmasına katkıda bulunur (Kızıltepe, 2017, s. 17).

2.2. Katılım Bankacılığı Sisteminin Dünya ve Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Müslümanlar inançları itibariyle bu dünyada yaptıkları davranışlardan ahirette sorumlu olacakları bilinciyle kendilerini ölümden sonraki hayata hazırlamaktadır. Ayrıca bu dünyada ebedi kalmayacaklarını, bu dünyanın bir sınama yeri olduğunu kabul etmektedirler. Bu bakımdan Müslümanlar, bireysel ve toplumsal huzur ortamını bozmaya çalışan, adil düzeni bozan ve bilhassa ahiret hayatını tehlikeye sokan faiz ve faiz ile iltisaklı olan sistemlerden mümkün mertebe kaçınmak istemektedirler (Ulusoy & Altun, 2017, s. 139).

Dünyada İslami bankacılık adı altında yaygınlaşan katılım bankacılığı, Müslümanların dinî kaygılarından ötürü tasarruf ve finansman ihtiyaçlarını gidermek için faizli bankacılık sistemine faizsiz bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Alkış, 2018, s. 120).

1940’lı yıllarda Pakistanlı bilim insanları tarafından ilk İslami bankanın temeli atılmıştır. İslami bankadan fon kullanan müşteriler bu bankadan kullandığı finansmanla müşterilerin elde ettikleri kârların zekâtlarını bu bankaya ödemeleri istenmiştir (Süleymanoğlu, 2017, s. 23). 1950 ve 1960’lı yıllar arasında İslami bankacılık alanında bilimsel çalışmalar yapılarak bu alan da büyük ivme sağlanmıştır. 1970’li yıllarda İslami finans hem pek çok ürünle hizmet vermeye başlamış hem de zengin olan Müslüman ülkeler tasarruflarını İslami bankalarda değerlendirmelerine olanak sağlamıştır. İslam ülkelerinin bazıları faizi kanunen yasaklaması ile İslami bankacılık sisteminin

gelişmesine, hatta dünya genelinde bir İslam bankasının kurulmasına imkan tanımıştır (Kızılkaya, 2012, s. 140.141).

İslami bankacılığın dünyadaki ilk uygulaması Mısır topraklarında bulunan Mith Ghamr kasabasında gerçekleşmiştir (Özby, 2014, s. 24). Bu uygulamayla İslami esasları gözeten, faizle herhangi bir münasebeti olmayan, kâr paylaşımını esas alan bir bankacılık sistemini getirmiştir (Moallim Abdulle, 2020, s. 4). 1963 yılında Dr. Ahmad El-Nejjar öncülüğünde kurulan Mith Ghamr Tasarruf Bankası, dünyada ilk İslami banka olarak kabul edilmektedir (Akın, 2021, s. 9).

Mısır da kurulan İslami bankanın en baştaki amacı, Mısır halkının tarımsal ve ticari ihtiyaçlarına cevap vermektir (Özby, 2014, s. 25). Bunun yanında dar gelirli kişilerin birikimlerini bankada kâr-zarar esasına dayalı olarak değerlendirerek finansmana ihtiyacı olan kişilere fon kullandırmakta hem de dar gelire sahip olan insanların birikimlerinin karşılığı olarak kâr payı almalarına yardımcı olmaktır. Fakat ilk İslam bankası faaliyetlerini ancak 3 yıl sürdürebilmiş ve 1967 yılında faaliyetlerine son vermiştir. İslam bankası kurulduğu tarihten kapanmasına kadarki geçen 3 yıl gibi kısa bir süre de başarılı çalışmaları ile dikkat çekmiştir. Gösterdiği performans ile tasarruf ve yatırım alanında faizsiz esaslara göre çalışabilecek bir finans kurumunun kurulabileceğini göstermiştir (Ulu, 2019, s. 37.38). Bu banka ilk İslami banka olarak kabul edildiğin yerel ve uluslararası alanda sektöre öncülük etmiştir (Moallim Abdulle, 2020, s. 4).

1970’li yıllardan sonra katılım bankacılığının gelişmesinde maddi etken, Orta Doğu’daki petrol gelirlerindeki olumlu gelişmelerdir (Terzi, 2013, s. 5). 1971 yılında yine Mısır’da hizmet veren Nasır Sosyal Bankası da İslami bankalar arasında yer almaktadır (Akın, 2021, s. 9). 1972 yılında Mısır’da gerçekleştirilen üçüncü İslam Konferans Dışişleri bakanlarının bulunduğu toplantı da var olan faizli uygulamalarının İslami usullerle değerlendirilmesi, petrol geliri bulunan ülkelerin petrolden fazla kalan gelirlerini aynı dine mensup olduğu toplumlara faydalı olması ve bu gelirlerin yatırımlara dönüştürülmesi için gerekli çalışmaların yapılması kararı alınmıştır (Kızılkaya, 2012, s. 140). 1973 yılında gerçekleşen petrol krizinin etkisiyle petrol fiyatları oldukça yüksekmiş, yükselen petrol fiyatlarıyla İslam ülkelerinde sermaye birikiminin yukarı yönde bir ivme kazandığı görülmüştür. Orta Doğu bölgesine yönelik yüksek fon girişi, ülkelerin büyüme hızlarının yükselmesine ciddi anlamda olumlu katkı sağlamıştır (Akın, 2021, s. 9). 1973 yılının Aralık ayında Cidde’de düzenlenen İslam ülkeleri maliye bakanlıkları toplantısında İslam

Kalkınma Bankası (İKB)'nin kurulmasına karar verilmiştir. 20 Ekim 1975 tarihinde uluslararası düzeyde ilk İslami banka 29 İslam ülkesinin ve Türkiye'nin de katılımıyla kurulmuştur. Kuruluş sürecinde Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu İKB 57 üyeden oluşmaktadır (Alkış, 2018, s. 120).

1965 yılından itibaren Türkiye'de yapılan Arapçadan Türkçeye tercüme faaliyetleriyle İslam ekonomisinde neşriyatta büyük artışlar yaşanmıştır (Kızılkaya, 2012, s. 138). 1980'li yıllara kadar Türkiye'de sermaye sahiplerinin birikimlerinin değerlendirebileceği tek alternatif faizli işlem yapan mevduat bankalarından oluşmaktaydı (Abdilahı, 2015, s. 30). 11 Kasım 1975 tarihli 13 sayılı kanun hükmünde kararname (KHK) ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası ilk katılım bankası olma özelliğine sahiptir. Kâr-zarar ortaklığına dayanan ve yatırım yapmayı hedefleyen bu kuruluşun esas amaçları arasında faizsiz finansman hizmeti sunmak da yer almaktaydı. Ancak bu amacının dışında bankanın faiz işlemler gerçekleştirilebilmesi için yönetim kurulunun onayına bırakılmıştır (Akcan, 2012, s. 27).

16 Aralık 1983 tarihli 83/7506 numaralı KHK ile faizsizlik prensibine dayanan Özel Finans Kurumları (ÖFK) kurulmuştur (Terzi, 2013, s. 5). Bu kurumlar, kronolojik olarak ele alındığında ilk olarak Albaraka Türk devamında ise Faisal Finans takip ederek faaliyetlerine başlamışlardır (Kızıltepe, 2017, s. 18). Bu iki kurumu takiben 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu, 1995 yılında ise İhlas Finans kurulmuştur. 2001 yılında yaşanan küresel krizle birlikte Türkiye'de bazı mevduat bankaları ile İhlas Finans Kurumu da iflastan dolayı kapatılmıştır (Arslan, 2018, s. 19).

2001 yılında yaşanan krizden sonra çıkarılan kanuni bir düzenlemeyle Özel Finans Kurumları Birliği (ÖFKB) kurulmuştur. 2005 yılındaki Bankacılık Kanunu'na göre ÖFK'nın adı Katılım Bankası, ÖFKB'nin adında da Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) olarak değişikliğe gidilmiştir (Kızılkaya, 2012, s. 141). Katılım bankaları, 2005 yılında önce mevzuatta gerekli gereksinimlerin yapılamaması ve ülkede krizlerin oluşması sonucunda ÖFK'lardan istenilen büyüme gözlenemediği gibi hizmet ve ürün çeşitliliği noktasında istenilen seviye olmadığı görülmüştür. Ancak katılım bankaları için yapılan mevzuat düzenlemeleriyle bankacılık sektöründe bu bankaların önü açılmış ve hızla gelişmesine imkân sağlanmıştır (Kızıltepe, 2017, s. 18).

Dünyada 70 yıldır varlığını devam ettiren İslami finans, katılım bankacılığı adı altında Türkiye'de ise 40 yılı aşkın süredir faaliyetlerini sürdürmektedir. 2015 yılında devletin

desteğiyle kurulan Ziraat Katılım ilk kamu katılım bankası olma özelliğine sahiptir (Akın, 2021, s. 16). Bunu takiben 2016 yılında Vakıf Katılım ile 2019 yılında Emlak Katılım sektöründe faaliyetlerine başlamışlardır (TKBB[Erişim Tarihi 12/10/2023]).

2.3. Katılım Bankalarının Fon Kaynakları ve Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankaları finans işlemlerini fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri olarak iki farklı şekilde gerçekleştirmektedir. Katılım bankalarının finansal kaynak ve fon kullandırma yöntemlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıda ilgili detaylara yer verilmiştir.

2.3.1. Katılım Bankalarının Fon Kaynakları

Katılım bankaları müşterileri için kullandıkları fon kaynaklarının bir kısmını bu bankalardaki cari, katılma ve yatırım hesapları bulunan tasarruf sahiplerine ait olan fonlar oluşturmaktadır (Tekçam, 2017, s. 12). Katılım bankalarında cari hesabı olan sermaye sahiplerinin cari hesaplarındaki fonları banka tarafından bedelsiz olarak kullanılmaktadır. Tasarruf sahipleri katılma ve yatırım hesaplarındaki tasarruflarına karşılık belli aralıklarla kâr payı elde etmektedir (Özdemir, 2019, s. 66).

Katılım bankası tarafından toplanan ve 2005 yılına kadar ki sürede devlet güvencesi altında olmayan tasarruflar, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) güvencesi altına alınmıştır. Katılım bankasının TL, döviz ve kıymetli maden cinsinden topladığı katılım fonlarının 400.000 bin TL'ye kadar olan miktarını TMSF'e sigorta kapsamında değerlendirilmektedir (TMSF,[Erişim Tarihi 12/10/2023]). Katılım bankalarının müşterileri tarafından fon kaynağı olan hesapların tek tek ele almasının daha faydalı olacağından aşağıda daha geniş bir şekilde ele alınmıştır.

2.3.1.1. Cari Hesaplar

Geleneksel bankalarda mevduat olarak isimlendirilen cari hesap, tasarruf sahiplerinin tasarruflarının hepsini ya da bir kısmını istedikleri bir zaman diliminde çekebildikleri hesap türüdür. Mevduat hesabı daha çok faizli bankalarla irtibatlı olduğu için katılım bankaları, bu sözcüğü kullanmayı tercih etmeyip bunun yerine cari hesap ifadesini tercih etmektedir (Özen, 2019, s. 27).

Katılım bankalarında bireysel olarak vadesiz şekilde açılabilen cari hesaplar, döviz, kıymetli maden ve Türk lirası cinsinden de açılabilmektedir (Kızıltepe, 2017, s. 21). Cari hesaplarda alt limit uygulaması bulunmamaktadır (Özen, 2019, s. 27). Katılım bankalarında cari hesap açılması karşılığında müşterilerinden herhangi bir ad altında hizmet bedeli almamaktadır. Ancak müşterilerin hesabında bulunan varlıklar bankaya verilen karz ya da vedia olarak kabul edilmektedir. Cari hesaplardan müşteriler için herhangi bir maddi kazanç sağlanmazken bu bankaların fon bulma maliyeti azalmakta ve bu hesaplardaki fonları kullanma yetkisiyle kârlılığını yükselmektedir (Kızıltepe, 2017, s. 21). Cari hesaplar, katılım bankaları tarafından hesap sahiplerine kâr payı ödemesi yapılmayan hesaplar olup, katılım bankası bu hesaplardaki fonları müşterilerine kullandırarak en fazla getiri elde ettiği hesap türleridir (Özen, 2019, s. 27).

Tasarruf sahiplerinin birikimlerini cari hesaplarda bulundurmasındaki temel amaç, paranın güvende olması ve istenilen her zaman diliminde bu paraya ulaşabilmesine olanak sağlamasındandır (Özdemir, 2019, s. 66). Katılım bankaları bu hesaplardaki paraları geçici olarak kendi mülkiyetine geçirmekte ve ticarî faaliyetlerde kullanmaktadır (Alkış, 2018, s. 121).

2.3.1.2. Katılma Hesapları

“Katılma hesapları, tasarruflarını kâr ve zararın paylaşımı esasına göre değerlendirerek yatırıma ve ticari faaliyetlere aktarmak isteyen bireysel ve tüzel kişiler tarafından tercih edilen hesaplardır” (Çobankaya, 2014, s. 14). Diğer bir deyişle hesabı bulunan kişilere öncesinde sabit bir kâr getirisi vaadinde bulunulmayan hatta anaparanın bile geri ödemesi garanti olmayan vadeli hesaplardır (Özen, 2019, s. 27).

Mevduat bankaları, kredi toplama ve kullandırma esnasında mevduat sahiplerine karşı borçlu, kredi kullanan müşterilerine karşı ise alacaklı hükmündedir. Katılım bankalarında ise aynı şekilde kurulan ilişki, borçlu-alacaklı ilişkisi değil kâr-zarar ortaklığına dayalı bir ilişkidir (Tekçam, 2017, s. 15). Katılma hesabı açanlar, vade bitiminde ne kadar kâr payı alacağını önceden bilemeyeceği gibi katılım bankalarında katılma hesabı açabilmek için bankanın belirlediği bir alt limit de bulunmaktadır. Müşteriler belli aralıklarla tasarruflarının karşılığında kâr payı almak için katılım bankalarına başvuruda bulunabilmekte, banka da en son dağıttığı kâr payı oran bilgisini müşterileriyle paylaşmaktadır (Özen, 2019, s. 27.28). Bu hesaplardaki kâr payları tasarruf sahiplerine,

fon sürekliliğine ve yıllık bakiyeye bakılmak suretiyle bazen 1 aylık, 3 aylık, 6 aylık ve 1 yıllık olarak ödenmektedir (Özdemir, 2019, s. 67).

Katılım bankasında çalışan uzman personeller müşterilerin katılma hesaplarındaki fonlarını yönetmekte ve fonların kullanımını noktasında sadece katılım bankasının çalışma esaslarına göre hareket etmektedirler (Özen, 2019, s. 28). Katılma hesaplarındaki fonların işletilmesi karşılığında ortaya çıkan bütün maliyetler, katılım bankası tarafından karşılanmakta ve kâr ya da zarardan elde edilen pay %20'den fazlasını geçemez (Çobankaya, 2014, s. 15). Geri kalan %80'i ise tasarruf sahiplerine dağıtılır (Terzi, 2013, s. 7). Katılım bankasının kâr ve zarar oranının %20'lik marj içinde kalma koşulu ve değiştirilme izni Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına (TCMB) bağlıdır (Çobankaya, 2014, s. 15).

2.3.1.3. Yatırım Hesapları

Mevduat bankalarındaki vadeli mevduata karşılık gelen yatırım hesabı, tüzel kişilerce ticari faaliyetlerde yatırım yapma ile bu yatırıma bağlı olarak kâr elde etme amacıyla müşterilerinin tasarruflarını değerlendirdiği hesap türleridir. Bu hesap türünde katılım bankası ve hesap sahipleri, yatırım hesaplarındaki fonları üçüncü bir kişi veya kuruma banka aracılığıyla kullandırması mukabilinde işlemin sonunda banka ve hesap sahibi kâr payı elde etmektedir (Kızıltepe, 2017, s. 21). Yatırım hesaplarında anaparanın bile geri alınacağı taahhüdü bulunmamakta ve bu açıdan yatırım hesaplarına risk sermayesi de denmektedir (Kızıltepe, 2017, s. 22). Açılan yatırım hesapları bankanın cari fonunda birleşerek değerlendirilir. Yatırım hesaplarının üç tarafını oluşturan banka, iş adamı ve hesap sahibi arasında mudârebe adı altında bir hesap ilişkisi vardır. Yatırım hesapları 1, 3 veya 6 senelik açılmaktadır. Yatırım hesabı bulunan müşterinin kâr payı alabilmesi için belirlenen sürenin dolması ve parasını bu hesapta bulundurma zorunluluğu vardır (Özdemir, 2019, s. 67).

2.3.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Cari, katılma ve yatırım hesaplarında biriken fonlar katılım bankalarının en önemli kaynaklarından bazıları olup katılım bankaları, bu kaynakları müşterilerine ve tüzel kişilere finansman olarak kullandırmaktadır (Tekçam, 2017, s. 15). Katılım bankaları toplumsal huzuru zedeleyen, ahlaki kurallara uymayan ve islam dininin meşru görmediği

işleri yapan işletmelerle çalışmamakta ve bu işletmelerin finanse etmemektedir (Kızıltepe, 2017, s. 22). Katılım bankaları, fon kullandırma ve birlikte iş yapma noktasında şu üç temel ilkeye göre hareket etmektedir: Faizli işlem yapmamak, haram sektörleri finanse etmemek ve garardan uzak durmaktır (Tekçam, 2017, s. 15.16).

Katılım bankalarında müşterilere nakdi finansman kullandırılmaktadır. Nakdî finansman kullandırma yönteminden nakit kredi anlaşılmalıdır. Çünkü katılım bankalarında müşteriye direkt olarak nakit para verilmemektedir. Katılım bankalarında müşteriye paradan para kazanma olasılığından yani faizin oluşma ihtimalinden, müşterinin ne alacağının belirsiz olmasından ve katılım bankacılığının çalışma prensiplerine aykırı alımlara aracılık etme olasılığından dolayı direkt nakit para uygulaması bulunmamaktadır. Bunun yerine katılım bankaları nakdi finansman kullanmak isteyen müşterisinin ihtiyaç duyduğu malları peşin satın alıp müşteriye vadeli satarak veya diğer hizmetlere aracılık ederek taleplerini karşılamaktadır (Özen, 2019, s. 35).

Tüzel kurumlar, genellikle ekipman, makine ve araç gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere katılım bankasından finansman talep etmektedir. Tüzel kurumların bu ve benzeri taleplerini karşılarken ihtiyaç duyulan mal ya da hizmetin belli olması, katılım bankaları için en önemli kriterlerdendir (Özen, 2019, s. 36). Katılım bankalarında kiralama yöntemleri kasa kiralama ve finansal kiralama olmak üzere iki türlü gerçekleştirilmektedir (Alkış, 2018, s. 130).

Katılım bankalarında uygulanan yöntem büyük oranda murâbaha yöntemidir (Kapıcı, 2018, s. 61). Katılım bankalarındaki fon kullandırma yöntemlerinin daha iyi anlaşılması için aşağıda bu yöntemlere detaylıca yer verilmiştir.

2.3.2.1. Murâbaha

Murâbaha kelimesi sözlükte “artma, kâr, ticarî kazanç” manasındaki ribh kökünün mufaale babındaki hali olup “kazandırma, kâr hakkı tanıma” anlamında kullanılmaktadır (Dönmez, 2020, s. 148).

Murâbahanın diğer bir adı ise muâmele-i şer’iyye’dir. Murâbaha, terim olarak özelliği belli olan bir malın peşin alındıktan sonra maliyeti üzerine belirli oranda kâr eklenerek gerçekleştirilen vadeli satış sözleşmesidir (Terzi, 2013, s. 8). Murâbaha sözleşmesi, bireysel ve tüzel kişilerin finansman kullanımı bakımından değerlendirildiğinde katılım bankalarının en büyük fon hacmini oluşturduğu söylenebilir (Özen, 2019, s. 35).

Murâbaha sözleşmesi, ilk dönem fıkıh kaynaklarında emanet akitleri yani güvene dayalı satım akitleri başlığı altında ele alınmıştır. Bu sözleşmenin emanet akitlerinden sayılmasının sebebi, satıcının alış fiyatını alıcıya bildirmesi ve alışverişin güven unsuru üzerine kurulu olmasıdır (Kapıcı, 2018, s. 57). Bu satış sözleşmesiyle müşteri, malı katılım bankasından vadeli olarak satın alma olanağına kavuşmakta satıcı da ürünü peşin satma imkânına kavuşmaktadır. Bu akitte bankanın malı satıcıdan peşin alıp müşterisine vadeli satmasıyla ortaya çıkan kazanç ise kâr payı olmaktadır (Özen, 2019, s. 35).

Murâbaha sözleşmelerinde elde edilen kâr payının, faiz olmaması için birtakım şartlar vardır. Bunlar: Katılım bankasının ürünü müşteriye satılmadan önce malın tam mülkiyetine sahip olması, ürünün somut olması, müşterinin ürünün ilk maliyetini bilmesi ve banka tarafından kendisine satılacak olan malın fiyatını kabul etmesi gerekmektedir (Yıldırım, 2020, s. 38). Bu nedenle katılım bankalarının gerçekleştirdiği murâbaha işlemlerinde zarar etme olasılığı bulunmamakta hatta sıfıra yakın denilecek bir seviyededir. Çünkü ticaret zarar etme üzerine yapılmaz (Özen, 2019, s. 28).

Murâbaha sözleşmesine daha çok taşıt, konut, teçhizat, makine vb. ürünler konu olurken içki, kumar ve dinen yasak olan ürünler katılım bankacılığı ilkelerine ters düştüğünden dolayı bunların murâbahası yapılmaz. Katılım bankası tarafından murâbahası yapılan bir malın, satıştan dolayı ortaya çıkan ek vergi gibi yasal yükümlülüklerini banka karşılamak mecburiyetindedir (Yıldız, 2017, s. 6).

Murâbahanın işleyişine bakıldığında geçmişten günümüze kadar farklı uygulamaların bulunduğu görülmektedir. Bu farklı uygulamaları klasik murâbaha ve modern murâbaha diye iki kategoride incelemek mümkündür (Süleymanoğlu, 2017, s. 24). İslam'ın ilk dönemlerinde uygulanan klasik murâbahada alıcı ve satıcı varken modern murâbahada katılım bankası, müşteri ve satıcı olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Klasik murâbahada müşterinin satın almak gibi bir vaadi bulunmazken modern murâbaha da müşterinin satın alma taahhüdü sözleşmenin gerçekleşmesi açısından son derece önemlidir (Kapıcı, 2018, s. 59). Klasik murâbahada malı alan kişinin, aldığı bu malı satın almak isteyen başka birinin çıkması durumunda ona istediği fiyattan peşin veya taksitli satma ihtimali olduğu gibi malı satamama riski de bulunmaktadır. Modern murâbahada ise katılım bankası malı satın almak isteyen müşterinin talebi üzerine satım işlemlerini gerçekleştirmekte ve banka, satın aldığı malı satamama riskini ortadan kaldırmaktadır (Süleymanoğlu, 2017, s. 24). Klasik murâbahada satıcının müşteriye yanlış ve eksik bilgi vermesi söz konusu

olabilirken modern murâbaha da müşteri, satın alacağı malın özelliklerini ve fiyatı hakkında bilgi sahibi olduğu için ürün hakkında net bilgiye sahiptir (Kapıcı, 2018, s. 59). Katılım bankaları, murâbaha yöntemiyle müşteriye satmak üzere aldığı mala, müşteri ödemeyi tamamlayıncaya kadar ipotek koyar. Ancak banka, müşteriye satılan malı fiilen kendi elinde bulundurma konusunda isteksiz davranmaktadır. Bunun nedeni, katılım bankasının malı kabzetmek için gereken nakliye ve depolama gibi ek maliyetleri üstlenmek istememesindedir. Netice itibariyle katılım bankasının müşteriye satmak üzere satın aldığı mala ipotek konulduğu için malın kullanım hakkı bankanın kendisinde bulunmamaktadır. Bundan dolayı mal resmî olarak bankanın mülkiyetine geçmemektedir. Bu durumda banka, malı satın alma ve kabzetme konusunda ek maliyetleri en aza indirmek için müşteriye vekâletname vermektedir (Kapıcı, 2018, s. 60). Katılım bankalarının uyguladığı modern murâbaha işleyiş şekli kısaca şöyledir: Müşteri almak istediği malın özellikleri ile peşin satış fiyatını öğrenir. Müşteri, katılım bankasına başvurarak özelliği belli olan malı almak istediğini ifade eder (Alkış, 2018, s. 127). Banka da müşterinin bu isteğini ve satın alınacak olan ürünü bütün yönleriyle araştırır (Kapıcı, 2018, s. 58). Katılım bankası, değerlendirme neticesinde müşteriden ödeme gücüne göre borca karşılık bazı teminatlar ister ve müşterinin ödeme gücüne göre uygulanacak olan vade farkını müşteriye açıklar (Alkış, 2018, s. 128). Banka, müşterinin istediği malı satıcıdan peşin olarak alır ve müşteriye vadeli olarak satar. Müşteri de sözleşme gereğince belirlenen tarihlerde taksitlerini yatırarak borcunu öder (Kapıcı, 2018, s. 58). Bu işlemde katılım bankasının satış sonucunda elde edeceği kazanç, kâr payı olur (Alkış, 2018, s. 128).

2.3.2.2. Mudârebe

Mudârebe, Arapça kökenli bir sözcük olan darb kelimesinden türemiş olup sözlükte “yol tepmek” anlamında kullanılmaktadır (Kallek, 2020, s. 358). Katılım bankalarının gerçekleştirdiği diğer işlemlerde olduğu gibi mudârebede de iki taraflı yürütülen bir ortaklık söz konusudur (Özen, 2019, s. 40). Bu ortaklıkta sermayesi olana “rabbü’l-mâl”, emeği olan tarafa ise “mudârib” ismi verilmektedir (Tekçam, 2017, s. 17.18). İslâm hukukunda mudârebe, bir ticari girişimde bulunan sermayedar ve sermayeyi çalıştıracak olan diğer tarafla yapılan emek-sermaye ortaklığına dayalı bir akittir (Çobankaya, 2014, s. 15). Daha kapsamlı olarak mudârebe, yeterli miktarda sermayesi olup da yapılacak iş

hakkında bilgisi veya bir fikri bulunmayan ya da bu konuda emek sarf etmek istemeyen sermaye sahibinin, işi bilen veya emeğini ortaya koyan kişi arasında gerçekleştirdiği ticari ortaklıktır (Yıldız, 2017, s. 6). Daha basit bir ifadeyle bu akit, halk dilindeki “para benden iş senden” şeklindeki ortaklığı ifade eder (Özen, 2019, s. 40). Diğer bir tanıma göre mudârebe, kâr paylaşımının sözleşmede belirtilen orana göre yapıldığı ve zarar hâlinde maddi kaybın sadece sermayedar tarafından karşılandığı bir sözleşmedir (Kızıltepe, 2017, s. 23).

Mudârebe, İslam’da meşru görülmenin yanında yapılması içinde teşvikte edilmektedir. Bununla birlikte mudârebe, yasak olan faize karşı önemli bir alternatiftir (Alkış, 2018, s. 126). Mudârebe, toplumdaki atıl sermaye ile sermayesi bulunmayan işsiz ama yetenekli veya tecrübeli insanları bir araya getirmekte ve iki tarafa ticari işlemlerde ortaklık imkânı sağlamaktadır. Bu ticari işlemlerdeki ortaklık güvene dayanmaktadır (Alkış, 2018, s. 125). Olası bir zarar durumunda ise girişimcinin tek kaybı, ortaya koyduğu emeği ve harcadığı zamanı olurken sermaye sahibi, ortaya çıkan bu zarar neticesinde mudaribden zararın tazminini isteyemez. Ancak sözleşmede taraf olan mudaribin, ihmalkârlıkta bulunduğu ve şirketi yanlış yönettiği hukuken ispat edilirse ortaya çıkan bu zarardan dolayı mudârib sermaye sahibine karşı sorumlu olur (Tekçam, 2017, s. 18). Mudârebede sermaye sahibinin izni olmadan mudârib sermayeyi kendine aitmiş gibi üçüncü bir kişiye aktaramayacağı gibi ödünç vermesi, borçlanması ve bağışlata bulunması söz konusu değildir (Terzi, 2013, s. 9).

Mudârebe, müşâreke ortaklığına benzemekle birlikte aralarındaki en önemli fark mudârebede sermaye sahibi sadece gerekli finansmanı sağlar ve emek tarafı yönetimde tek söz sahibidir. Müşârekede ise tüm ortaklar, şirket sermayesine katkı sağlar ve şirket yönetiminde söz sahibidirler (Tekçam, 2017, s. 19). Mudârebede zarardan sadece sermayedar etkilenir ve emeğini ortaya koyan tarafta ise maddi bir kayıp olmazken ayırdığı zaman boşa geçmiş olur. Müşârekede ise iki taraf da zarardan pay oranlarında etkilenirler (Süleymanoğlu, 2017, s. 25).

2.3.2.3. Müşâreke

Müşâreke, Arapça kökenli bir sözcük olan şerik kelimesinden türemiş olup “ortaklık” anlamına gelmektedir (Tekçam, 2017, s. 19). İslam fihhında “şirket-i inân” olarak tanımlanan müşâreke, en az iki kişinin birlikte iş yapabilmek için belirli bir sermaye

ortaya koyarak gerçekleştirdikleri işten elde edecekleri kâr veya zararı paylaşmak suretiyle kurdukları ortaklığa denir (Döndüren, 2012, s. 417). Oluşan bu ortaklıkta taraflar, ortaya koydukları sermayelerinin miktarları farklı bile olsa yönetime birlikte katılırlar ve zarar durumunda maddi kayıp tarafların ortaklıktaki oranına göre kendi sermayelerinden karşılanır (Terzi, 2013, s. 9). Taraflardan birinin kendi sermayesinin belli bir oranına kadar veya belli bir miktarda kâr payı elde etmek amacıyla yapacağı ortaklık, geçersiz sayılmaktadır (Kızıltepe, 2017, s. 24). Müşâreke sözleşmesinde kâr oranlarının taraflar arasında sermaye hisselerine göre dağıtılması esastır. Fakat kâr oranı dağıtımında tarafların sermaye miktarına bağlı kalınması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır (Yıldırım, 2020, s. 37).

Müşâreke finansmanının genel olarak kullanıldığı alanlara baktığımızda daha ziyade sanayi sektöründe olduğu görülmektedir. Bu sektörde özellikle teçhizat ve makine temininde kullanılmaktadır (Alkış, 2018, s. 129).

Katılım bankalarındaki müşâreke işleyiş şekli özetle şöyledir: Müşteri, katılım bankasına gelip sermayesinin belli bir işi yapmaya yeterli olmadığını ve eksik olan kısmının banka tarafından tamamlanması için bankadan talepte bulunur. Katılım bankası, müşterinin eksik olan sermayesini tamamladıktan sonra bankayla müşterinin ortaklığı başlar. Bu sermaye-sermaye ortaklığında işletmeyi müşteri işletir. Müşteri, belirlenen alanlara yatırım yapar ve bu yatırımdan hem yaptığı hizmetler için emeğinin karşılığı olarak bir bedel alır hem de bu ortaklıktan elde edilen kârdan hissesi nispetince pay alır. Yatırım sonunda zarar olması halinde zarar tarafların sermayedeki payları oranınca karşılanır (Akcan, 2012, s. 38). Bu durumda ortaklığın emek tarafı, zarar söz konusu olduğu için emeğinin karşılığında bir bedel alamaz.

2.3.2.4. Karz-ı Hasen

“Faizsiz ve bir menfaat beklemeksizin verilen ödünce karz-ı hasen” denilmektedir (Döndüren, 2012, s. 405). “Karz-ı hasen” sözlükte “güzel borç” manasına gelmektedir (Tekçam, 2017, s. 24). İslam fikhında karz-ı hasen, maddi olarak zor durumda kalan ya da ihtiyaç sahibi olan kişiye verilen borcun adıdır (Yıldız, 2017, s. 8). Maddi imkânı olmayan kişiye ihtiyaç duyduğu parayı hiçbir menfaat gözetmeden borç olarak vermektir (Kızıltepe, 2017, s. 25). Karz-ı hasen, verilen miktarı aynıyla geri almak üzere hiçbir beklenti içinde olmadan verilen borçtur (Çobankaya, 2014, s. 19).

Karz-1 hasende dinen meşru görülen işlerde borç verilmesi söz konusudur (Kızıltepe, 2017, s. 25). Katılım bankalarında yapılan karz-1 hasen uygulaması sosyal ve üretim amacına yönelik olması gerekmektedir (Avcı & Aktaş, 2015, s. 46). Katılım bankalarının çalışanlarına, müşterilerine, öğrencilere ve belli projeleri olan kişilere karz-1 hasen uygulaması aracılığıyla verdiği borç, sosyal yardım amaçlıdır. Katılım bankaları, verdikleri borcun geri ödenmesini garanti altına almak için, borçlu olan kişiden maddi ya da kefil karşılığında teminat göstermesini isterler. Katılım bankaları, borçludan borcun bir veya birkaç vadeyi geçmeyecek şekilde bankaya geri ödemesini talep ederler (Avcı & Aktaş, 2015, s. 45). Karz-1 hasen de vade belirlense bile belirlenen vade süresi bağlayıcı değildir. Çünkü alacaklı olan kişi alacağını her zaman isteyebileceği gibi borçlu olan kişi de borçlu olduğu meblağı vaktinden öncesi mümkündür (Çobankaya, 2014, s. 19).

2.3.2.5. İcâre

“İcâre” Arapça kökenli bir sözcük olup “iş karşılığı verilen şey” demektir. Buna ilave olarak çoğunlukla mastar anlamındaki “kiralamak” olarak da kullanılır (Bardakoğlu, 1989, s. 379). Terim olarak icâre “belirli bir ücret karşılığında mal veya hizmet sağlama” anlamında kullanılmaktadır (Özen, 2019, s. 37). Kira, menfaatlerin satışından ibarettir. İnsanların ihtiyacı yüzünden meşru olmuştur (el Mavsîlî, 2013, s. 177). Daha açık bir ifadeyle icâre, bir gayrimenkulün ya da sanayi sektöründe kullanılan ekipmanların kiraya verilmesidir (Çobankaya, 2014, s. 17).

Katılım bankalarında uygulanan icâre, sanayi işletmelerinde makine ve teçhizata duyulan ihtiyacın karşılanmasına yönelik finansman sağlama yöntemidir (Yıldız, 2017, s. 7). İcâre işlemi, çoğunlukla orta veya uzun vadeli bir finansman türü olup murâbaha yöntemiyle satın alınması durumunda daha yüksek bir finansmana ihtiyaç duyulacağından dolayı bu ihtiyacın kiralama yoluyla karşılanmasının müşteri açısından daha az maliyetli olacağı için daha çok tercih edilmektedir (Terzi, 2013, s. 10).

İcâre de yatırımcı (firma), leasing şirketi (banka) ve üretici (satıcı) olmak üzere üç taraf söz konusudur (Alkış, 2018, s. 130). İcâre, kiralanan ürün veya makineyi katılım bankasının satın alması ve fon talep edene kiraya vermesi suretiyle işlem gerçekleşir (Avcı & Aktaş, 2015, s. 45). Bu işlem sürecinde bahse konu olan mal veya makine kiralayan tarafa geçici süreliğine kullanım hakkı geçerken, mal ve ürün gerçek sahibinin mülkiyetinde kalmaya devam etmektedir (Özen, 2019, s. 37). Firmalar veya şirketler vinç,

kepçe, hafriyat kamyonları gibi makineleri satın almak yerine belli zaman aralığındaki proje için icâre yöntemini kullanmaktadırlar (Özen, 2019, s. 38). Taraflar arasındaki icâre sözleşmesinin bitiminde katılım bankası hem bu malı kendi bünyesine alıp tekrardan başka birine kiraya verebilir ya da satabilir; hem de banka malı kendi bünyesine almadan sembolik bir ücret karşılığında kullanıcıya satabilmektedir (Akcan, 2012, s. 40).

Günümüzde icâre yönteminin, firmaların araç filolarını yenileme veya araç sayılarını artırma gibi ihtiyaçlarını karşılayan büyük şirketler arasında sıkça kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Zira icâre yöntemiyle kiralanan malların ücreti, taksitler halinde ödendiğinden dolayı kiralayan taraf hem ağır bir yük altına girmemekte hem de kiraladığı ürünün kullanım hakkını elde etmektedir (Sarı, 2010, s. 64).

2.3.2.6. Teverruk

Teverruk kelimesi sözlükte “basılı dirhemler (gümüş para)” anlamına gelen verik sözcüğünden türemiştir. Teverruk geçmişte gümüş para anlamına gelirken günümüzde altın ve kâğıt para anlamında içermektedir (Cebeci, 2019b, s. 593). Satıcıya sabit bir kâr payı ödeyerek vadeli bir ücret karşılığında malı aldıktan sonra nakit para ihtiyacını karşılamak için alınan malı üçüncü bir kişiye peşin olarak satmaya “teverruk” denmektedir (Özen, 2019, s. 44). Diğer bir tanıma göre teverruk, katılım bankaları tarafından uluslararası emtia piyasasından peşin satın alınan veya alınacak malların maliyet üzerine kâr payı ekleyerek müşteriye vadeli olarak satılmasıdır (Çobankaya, 2014, s. 19). Bu işlem, katılım bankalarının kısa süreli fon fazlalıklarını uluslararası piyasalarda bilhassa Londra Metal Borsası’nda değerlendirmek ve ayrıca farklı müşteri taleplerini karşılamak için yapılmaktadır (Özyurt, 2014, s. 98). Teverruk, malın vadeli olarak satın alındıktan sonra daha ucuz bir fiyat karşılığında peşin satılmasıdır (Yıldız, 2017, s. 7).

2.3.2.7. İstisnâ

“İstisnâ” Arapça kökenli bir sözcük olan sun‘ kelimesinden türemiş olup “sanat ve mahareti gerektiren bir şey yapmak, imal etmek” anlamlarına gelmektedir (Aktan, 1989, s. 393). İleriki bir tarihte üretilecek ya da inşa edilecek belli özelliklere sahip bir ürünün, bedelinin de başlangıçta belirlenip satışının gerçekleşmesine istisnâ denir (Avcı & Aktaş, 2015, s. 45). Bu satış sözleşmesinde satıcı, alıcının talep ettiği malı yapıp ya da yaptırıp

müşterisine gelecek bir zaman diliminde teslim etmeyi taahhüt eder (Çobankaya, 2014, s. 18). Sözleşmeye göre siparişi verilen malın bedeli peşin veya taksitle ödenebilmektedir (Süleymanoğlu, 2017, s. 25).

İslami kaidelere göre ticarete satılan malın fiziken var olması, satıcının satmakta olduğu malın mülkiyetine ya da kontrolüne sahip olması gerekmektedir. Ancak istisna sözleşmelerinde yukarıda bahsedilen genel kuralın bir istisnası söz konusudur. Çünkü üretimle ilgili bir sözleşme olan istisna, bir üreticiye belli bir ürünü ileriki bir tarihte üretmesi ve teslim etmesi için verilen siparişi ifade etmektedir (Tekçam, 2017, s. 22). Sipariş verilen ürünün veya ürünlerin cinsi, çeşidi, miktarı ve diğer özelliklerinin bilinmesi gerekir. Sipariş verilen mal veya ürünlerin satışı, insanlar arasında örf haline gelmiş olmalıdır. Eğer bu mal veya ürünlerin satışı örf haline gelmemiş şeylerden ise istisna akdi yapılması uygun değildir. İstisnâ akdinde siparişi verilen mal veya ürünler için herhangi bir tarihin belirlenmemiş olması gerekmektedir (Alkış, 2018, s. 130).

İstisnâ satış sözleşmesi, ekseriyetle inşaat sektöründe planlanan projelerde uygulanmaktadır (Terzi, 2013, s. 10). Katılım bankası, henüz inşaat projesi başlamadan önce inşaatı yapacak olan firmaya, müşterinin satın almak istediği konutun ön satış ödemesini yapar ve daha sonra müşteri de evin borcunu belli vadede bankaya öder (Özen, 2019, s. 43). Son yıllarda büyük inşaat firmaları, konut satışlarını maket üzerinden gerçekleştirmektedir. Henüz inşa edilmemiş olan bu konutları satın almak isteyen müşteriler, finansman için istisna yöntemini tercih etmektedir (Tekçam, 2017, s. 23). Ayrıca yarım kalmış kooperatiflerin tamamlanmasında, araç, gemi veya uçak üretimi gibi gerçekleştirilmesi yüksek maliyetli olan işlerin finanse edilmesinde istisna yöntemi kullanılmaktadır (Alkış, 2018, s. 132).

2.3.2.8. Selem

“Selem” kelimesi sözlük anlamı “teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mahsul almak” anlamlarına gelmektedir. Selem in fikhî anlamı ise “nitelikleri belirlenen vadeli malın peşin bedelle satımı” demektir (Aybakan, 2009, s. 402). Vasıflarını tespit etmek ve miktarını bilmek mümkün olan her yerde selem satışı caizdir. Ancak malın vasıfları ve miktarı bilinmezse selem satışı yapmak caiz olmaz (el Mavsîlî, 2013, s. 165). “Selem ecil ile âcili almaktır,” ileride verilecek şey mukabilinde peşin para almaktır (Ebû Zehra, 1973, s. 395).

Selem alışverişte üretilmemiş bir malın fiyatını peşin ödeyerek ve ürünün ise gelecek bir tarihte üretildikten sonra alıcıya teslimini sağlayan sözleşmedir (Kızıltepe, 2017, s. 24). Başka bir ifadeyle selem, ileri vadede teslimi yapılacak bir mal için üreticiye (satıcıya) finansman sağlamaktır (Tekçam, 2017, s. 23). Diğer bir tanıma göre selem, “para peşin mal veresiye” şeklinde gerçekleştirilen sözleşmedir (Avcı & Aktaş, 2015, s. 45). Fıkıhçılar, selem bedelinin peşin olmasını şart koşarken gelecekte üretilecek bir malın vâdeli alınıp satılmasının ittifakla câiz olmadığı görüşündedir. Satım akdinin rûknü icap ve kabuldür ve bu durum selem akdinde de geçerlidir (Alkış, 2018, s. 131).

İslam’ın ilk yıllarında selem, çiftçilerin hasat zamanında elde edecekleri ürünü henüz ellerine geçmeden önce ekim zamanında satarak tohum ve diğer ihtiyaçlarını temin etmek amacıyla yaptıkları bir akittir. Bu sözleşme, sadece buğday ve arpa gibi tarım ürünlerinde uygulanabileceği gibi dinin meşru gördüğü bütün mallarda uygulanabilmektedir (Kızıltepe, 2017, s. 24). Selem satışına dinen cevaz verilmesindeki hikmet ise bu akdin özellikle çiftçilerin ve tüccarların mesleklerini daha iyi icra etmelerine olanak sağlaması ve onların ihtiyacı olan finansmanın karşılanmasına imkân sağlamasıdır (Özen, 2019, s. 42).

Selem sözleşmesinin katılım bankalarındaki işleyişi şöyledir: Katılım bankası ile müşteri arasında henüz somut olmayan, özellikleri belli misli bir malı satın almak için anlaşma sağlanır. Bunun üzerine katılım bankası, üreticiye peşin ödemek suretiyle malın üretilmesi için siparişini gerçekleştirir. Katılım bankası mal bedelinin tamamını satıcıya peşin öder ve malın mülkiyeti katılım bankasına geçer. Mal üretildikten veya hasat edildikten sonra katılım bankası üretilen malın müşteriye teslim edilmesini sağlar. Bu işlem tamamlandığında Katılım bankasının satıcıya peşin ödediği meblağ ile müşterinin bankaya ödediği miktar arasındaki fark, bankasının kârını oluşturmaktadır (Tekçam, 2017, s. 24).

Selem sözleşmesinin normal bir satım akdi gibi düşünülmemesi gerekir. Çünkü selemde asıl amaç normal satıştaki gibi mal satmak değil, üreticinin üretim yapabilmesi için ihtiyacı olan finansmana üretim öncesinde erişmesini sağlamaktır. Fakat selem, faizsiz bir finansman yöntemi olup İslam hukukçularının selemi satım akdi kapsamında ele alındığından selemde faize karşı alternatif olan kısmı arka planda kalmaktadır (Terzi, 2013, s. 10). Basit bir örnekle izah etmek gerekirse nakit paraya ihtiyacı olan bir fındık üreticisi, daha hasat mevsimi gelmediği ve bundan dolayı da fındıklar somut olarak elinde

bulunmadığı için ürünlerini satamamakta ve nakit paraya ulaşamamaktadır. Ancak fabrika ve bu fındık üreticisi, aralarında bir selem akdi yaparlar. Böylece fındık üreticisi, henüz hasat zamanı gelmeden önce yapılan bu akitle fındıklarını fabrikaya hasat sonrasında vermek üzere vaatte bulunur. Bu sayede ürünlerini henüz üretmeden satıp nakit finansman ihtiyacını karşılamış olur (Özen, 2019, s. 41.42).

Selem akdinde her ne kadar malın ileri bir zamanda teslim edilmesi söz konusu ise de ürünün tesliminde bazı riskler bulunmaktadır. Bu riskleri malın teslimi, kalitesi, fiyatı ve depolanması şeklinde sıralayabiliriz (Özen, 2019, s. 42). Selem akdinde ürünü teslim etmekle mükellef olan kişinin, ürün teslimini gerçekleştiremediğinde buna karşılık borcunu başka bir ürüne çevirmesi durumunda selem sözleşmesi fasit olmuştur. Bunun nedeni olarak İslam fıkında bir malın mülkiyetine tam sahip olmadan başka bir malla değişimi caiz olmaması söylenebilir (Terzi, 2013, s. 10).

İstisnâ ile selem benzerlik gösterdiği yönler mukayese edildiğinde hali hazırda somut olmayan bir malın satımı söz konusu olması ve sözleşme konusunun zimmetteki bir mala ilişkin olması gerekmektedir. İstisnâ ile selem farklı olduğu yönler bakımından değerlendirildiğinde ise sipariş verilen malın ücreti peşin ödenmesi ve süre tayininin belirlenmemesi, bunun yanında sipariş verilen malın genelde gayri mislî bir mal olması bakımından farklılık göstermektedir (Aktan, 1989, s. 394).

2.3.2.9. Sukûk

“Sukûk” kelimesinin sözlük anlamı “finansal sertifika” olarak tanımlanmaktadır. Sukûk’un terim anlamı ise “bir mal, hizmet, kullanım hakkı ya da belirli bir yatırım aktivitesinin mülkiyetine dair eşit değere sahip şâyi hisseli belgeler”dir (Cebeci, 2019a, s. 523). “Sukûk” Arapça bir sözcük olup “sakk” kelimesinin çoğuludur (Kallek, 1989, s. 584). Sak kelimesi sözlükte “yazılı belge veya resmî tutanak” anlamına gelmektedir. Sak kelimesi, günümüzde bu anlamının yanında “istihkak senedi, ödeme emri, çek, borç senedi, ibraname, kefaletname ve vekâletname” anlamlarında da kullanılmaktadır (Abdülâhî, 2015, s. 43). Ayrıca sak kelimesi, sertifika anlamını da içermektedir. Sukûk, katılım bankalarında bir İslami finansal araç olarak kabul edilmekte ve uygulanmaktadır (Özen, 2019, s. 30).

Terim olarak ise sukûk “menfaat, hizmet, belirli bir proje veya yatırımın varlıkların üzerinde eşit değerdeki hisseleri temsil eden vesikalar” diye ifade edilmektedir (Terzi,

2013, s. 10). Başka bir tanıma göre sukûk “bir ticari sözleşmeye dayalı, belirli bir mala haiz olarak çıkartılan ve paraya dayanmayan sertifika”dır (Yıldız, 2017, s. 8). Sukûk İslami bono adıyla da bilinmektedir (Çobankaya, 2014, s. 20). Arapçada bono ve tahviller için senet ifadesi tercih edilirken faizsiz tahvil belgelerini ifade etmek için sukûk ifadesi tercih edilmektedir (Avcı & Aktaş, 2015, s. 46).

Sukûkun kendine has yapısı ve dayandığı prensipler açısından bazı özellikleri şunlardır: Faiz yasağı nedeniyle sukûk getirileri, faizsiz olarak kira geliri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sukûk ihraç eden kuruluşlar, sermaye ve kâr garantisi vermemekle birlikte elde edilen kâr bakımından da sabit bir kâr oranı verilememektedir. Sukûk yatırımcıları kârı sukûk ihracında belirlenen paylaşım oranlarını esas alırken zarar da ise ortaklık oranına göre katılmaktadır (Abdılâhı, 2015, s. 43). Sukûk ihracatında yapılan işlemin bir varlığa dayalı olması en önemli ayırt edici özelliğidir. Bu varlık ise gayrimenkul, proje ya da bilanço endeksli olması mümkündür. Sukûk, bu ve benzeri varlıkların sertifikalaştırılarak kiraya verilme işlemidir. Bundan dolayı öncesinde belirlenmiş bir getiri garantisi bulunmaktadır. Bunun dışında “sukûk sahibine verilen hak, önceden belirlenen süre ile sınırlı”dır (Yıldız, 2017, s. 8). Sukûktaki hak iddiası sadece nakit akışı hakkı değil, aynı zamanda mülkiyet hakkını da kapsamaktadır (Avcı & Aktaş, 2015, s. 46).

2011 yılında Türkiye’de ilk sukuk ihracatını Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu Katılım Bankası ABD doları, Malezya ringiti ve Türk lirası olmak üzere yerli ve yabancı para birimleriyle yurt içinde ve yurt dışında toplamda 10 milyar TL civarında sukûk ihracatını gerçekleştirdiği bilinmektedir (Özen, 2019, s. 31).

2.4. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar

Katılım bankaları, faizli işlem yapan bankalardaki gibi paranın doğrudan finansal işleme konu olduğu değil, kâr zarar ortaklığına dayanan ve vadeli satışlarla ticari işlemler yürüten bankalardır (Özkan, 2012, s. 24). Faiz, katılım ve mevduat bankalarının çalışma prensipleri açısından en önemli etken olmakla birlikte tek faktör değildir. Fakat bu durumun öne çıkması nedeniyle tek sebep gibi algılanmaktadır. Zira katılım bankalarının ortaya çıkışındaki temel saik, İslam dininin uygun gördüğü kaidelerle ticari faaliyetlerde bulunma esasıdır. Örneğin bu bankaların İslam dininin yasakladığı içki ve kumar gibi

harama dayalı işlemler yürüten şirketlerle ortaklık kurmaması yahut başka bir müşteri üzerinden iş birliğine gitmemesi gereklidir (Abdılâhî, 2015, s. 21).

Mevduat bankaları ve katılım bankaları, işlemler ve yöntemler açısından birbirleriyle farklılık gösterirler. Mevduat bankalarında sermaye sahibine önceden belirlenmiş sabit faiz oranı ile teminat verilirken katılım bankalarında tasarruf sahibiyle fonu kullanan müşteri arasında risk paylaşımı esastır. Mevduat bankalarının temel hedefi, hiçbir sınırlama olmaksızın kârı orantısız artırmaktır. Katılım bankalarında ise kârın artırılması dini sınırlamaya tabidir. Mevduat bankaları, kredi kullandırma işlemi ve bu kredi kullanımına karşılık faizle birlikte anaparayı geri almayı nihai hedef olarak görmektedir. Katılım bankalarında bankanın temel fonksiyonu, ortaklık faaliyetinin bir tarafı olmasıdır. Bu nedenle müşterinin faaliyetlerini bilmesi gerekir. Mevduat bankaları müşterilerinin kredi yönünden güvenilirliğine önem verirken katılım bankaları projelerin uygulanabilirliğine önem vermektedir. Mevduat bankalarında kredi kullandırmanın arkasında herhangi bir mal veya hizmetin bulunmaması, kredi kullanan kişi sayısının artmasına ve toplam kredi miktarının büyümesine neden olmaktadır. Bu da yüksek enflasyona sebep olmaktadır. Katılım bankalarında ise kullanılan finansmanın arkasında bir mal ve hizmetin bulunmasından dolayı para büyümesi olmaz ve enflasyon oluşmaz (Abdılâhî, 2015, s. 24).

Katılım bankalarının kendine özgü işleyişini kısaca şöyle özetleyebiliriz: Yapılan tüm işlemlerin bir ürün ya da hizmet tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Kâr getirici işlemlerde kâr-zarar konusunda bir belirsizliğin söz konusu olması gerekmektedir (Kınalı, 2012, s. 158.159). Bu belirsizlik, kâr-zarar paylaşımına dayalı ve belirli bir getirinin ticari işlemler öncesinde sabitlenmemesi esasına dayanmaktadır. Bu bankalarda özellikle yatırım bankacılığı işlemlerine ağırlık verilmektedir (Kınalı, 2012, s. 60). Fon toplama ve kullandırma işlemlerinin, ticaretle bağlantılı olması, sermayeye dayanması ve yatırımların dini ve ahlaki kurallara uygun olması esastır (Özkan, 2012, s. 24).

2.5. Müşterilerin Banka Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Ürün ya da hizmet veren tüm işletmeler için müşteri memnuniyeti, büyük önem arz etmektedir. Bu memnuniyet, “İşletmenin devamlılığı, müşterinin varlığına bağlıdır.” gerçeğinden ileri gelmektedir (Sert, 2020, s. 46). Banka tarafından bu hedefe ulaşmak için müşterinin doğru tanınması ve doğru anlaşılması gerekmektedir. Bu yüzden banka,

müşterinin ne istediğini bilmeli ve müşteri hakkında doğru bilginin toplanmasına önem vermelidir (Katırcı, 2019, s. 7). Bu durumu göz önünde bulunduran bankalar, müşterinin isteklerine daha iyi cevap verdiği için rakiplerine kıyasla daha fazla tercih edilmektedir (Katırcı, 2019, s. 22).

Bankaların müşteriler tarafından tercih edilebilirliğini artırmak amacıyla ürün ve hizmet pazarlamasının amaçlarını iki maddede özetlemek mümkündür. Bu amaçların ilki, bankanın sunduğu hizmetlerin diğer bankalara kıyasla avantajları hakkında mevcut veya potansiyel müşterilerini yüz yüze veya kitle iletişim araçlarını kullanmak suretiyle bilgilendirmektir (Babashov, 2019, s. 30). Bankanın ikinci amacı ise gerçek ve tüzel kişilerin nezdinde bankanın cazip ve avantajlı hale gelmesini sağlamaktır. Banka, müşterilerine rekabet ortamında sunduğu ürün ve hizmetlerin tanıtımını kitle iletişim aracı olan reklamlarla gerçekleştirmektedir. Bankacılıkta müşterilere tanıtılan mal ve hizmetlerin satılabilmesi için bunların reklamının yapılması son derece önemlidir (Babashov, 2019, s. 31).

Özetlemek gerekirse katılım bankasının müşteriler tarafından tercih edilmesinde en etkili olan ilk beş sebebi maddeler halinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bankanın imajı ve güvenilirliği.
- Banka personelinin bilgisi ve yakın ilgisi.
- Bankanın şube sayısı ve şubelerin iç fiziki ortamı.
- Finansman ve masrafların düşük oranlarda olması.
- Bankanın işlem tamamlamadaki hız ve etkinliğidir (Özsoy vd., 2013, s. 190).

Yukardaki bu beş sebebi başlıklar halinde aşağıda açıklanmıştır.

2.5.1. Bankanın İmajı ve Güvenilirliği

Banka tarafından yaptırılan reklam faaliyetleri, sadece ürün ve hizmet satışını sınırlı olmayıp müşteri nezdinde bankaya kişilik ve imaj kazandırma görevi de üstlenmektedir (Sarı, 2010, s. 97). Banka ile ilgili yapılan reklamlar, müşterilerin banka hakkındaki düşünceleri üzerinde etkili olmakta ve müşteriler, bankanın imajını bu reklamlar çerçevesinde değerlendirerek bir kanaate varmaktadırlar. Bankaların kurumsal imajı ise güvenilirlik düzeylerini doğrudan etkilemektedir (Sert, 2020, s. 48).

Katılım bankalarının sunduğu finansal işlemlerin dini hassasiyetlere göre gerçekleştirildiğinin hedef kitleye anlatılabilmesinin en önemli adımı, toplumda saygınlık

kazanmış ve itibar sahibi bir ilim adamının ya da birden fazla kişiden oluşacak fetva kurulunun var olmasına bağlıdır. Böylece katılım bankaları, gerçekleştirdikleri işlemlere dinî meşruiyet kazandırmış olmaktadır (Kızılkaya, 2012, s. 142). Danışma kurulları, fetva ve denetim olmak üzere temelde iki vazife icra etmektedirler. Daha açık bir ifadeyle bu kurulların görevi, bahse konu olan ürün veya hizmetlerin İslam'a uygunluğunu saptamak ve bu hususta kamuoyunun şüphelerini gidererek onları dinî yönden tatmin etmektir (Kızılkaya, 2012, s. 143). Katılım bankalarında güven duygusu, diğer işletmelere nazaran biraz daha fazla ön plana çıkmaktadır. Çünkü müşteriler, birikimlerini katılım bankalarına emanet etmekte ve banka da üçüncü bir kişiye meşru alanlarda bu fonları kullandırıp kâr getirisi elde etmektedir (Sert, 2020, s. 47).

Katılım bankalarının sunduğu ürün ve hizmetlerden yararlanma konusunda isteksiz olan müşterilerin durumları incelendiğinde bu durumun nedenleri konusunda üç temel faktör ön plana çıkmaktadır:

- Bankacılık ürün ve hizmetlerinin tanıtımının yetersiz kalması ve müşterilerin reklam sıklığıyla karşılaşma oranının çok düşük olması.
- Müşterilerin katılım bankacılığı konusunda bilgi düzeyinin düşük olması ve bankanın ulaşılabilir olma durumunun yetersiz kalması.
- Müşterilerin katılım bankacılığı tercihinde dini kaygılarının ön planda olması (Toraman vd., 2015, s. 774).

2.5.2. Banka Personelinin Bilgisi ve Yakın İlgisi

Banka personelinin banka işlemleri hakkında kesin bilgi sahibi olması, müşterinin bankaya olan güvenini artırmakta ve fikirlerinin olumlu yönde oluşmasına etki etmektedir. Müşterinin banka personeline sorduğu sorulara karşılık almış olduğu tatmin edici cevaplar ve banka personelinin özgüveni ve bilgisiyle müşteride uyandırdığı olumlu intiba, müşterinin personele güvenip parasını emanet etmesini sağlayacaktır. Bu yüzden banka personelinin müşterisinin talep ettiği hizmetlerle ilgili tüm sorularına net cevaplar vermesi son derece önemlidir (Sarı, 2010, s. 99).

İnsanlar arasındaki en kuvvetli bağ iletişim bağıdır. Müşteriyi ikna etme ve bankaya güvenme noktasında personelin iletişim becerisi ve yakın ilgisi oldukça önemlidir. Banka personelinin müşterilerine kendileri için en avantajlı olabilecek durumları bildirmesi,

becerikli, güler yüzlü, çözüm odaklı, anlaşılır ve düzgün konuşması bankaya olumlu bir imaj kazandıracaktır (Sarı, 2010, s. 100).

2.5.3. Bankanın Şube Sayısı ve Şubelerin İç Fiziki Ortamı

Müşterinin yaşadığı çevrede banka şubesinin bulunması veya müşteri tarafından bankanın toplam şube sayısı ve konum bilgisine sahip olması, banka seçimini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Banka personelinin müşterilerle şube ortamında yüz yüze görüşmesi, müşteriyle etkili iletişimi sağlayan en önemli yöntemdir. Fakat bu yöntem, etkili olmasıyla birlikte banka açısından yüksek maliyet gerektirmektedir. Çünkü bunu sağlamak amacıyla bankalar, şube sayılarını artırma yoluna gitmekte ve bu da bankaya yüksek maliyet getirmektedir. Bu yüzden banka şube sayısının çok olması, müşteri tarafından tercih edilme sebebi olmaktadır. Diğer taraftan bankamatik (ATM) sayılarının son yıllarda artması, bankacılık alanındaki elektronik platformların gelişmesi ve internet bankacılık sisteminin çok yaygın bir şekilde kullanılması, bankanın şube açma maliyetlerinin makul seviyelere inmesini sağlamıştır. Fakat banka ATM'lerinin sınırlı sayıda hizmet sunduğundan müşterinin ATM'den gerçekleştiremediği işlemlerini yapmak için yine de banka şubesine gitmesi gerekmektedir (Sarı, 2010, s. 97.98).

Banka şubelerinde çalışan personelin kılık kıyafeti, işlemleri gerçekleştirmede kullandığı ekipmanların teknolojiye uygun olması gibi dış etkenler bankanın fiziki ortamını oluşturmaktadır. Banka şubesinin mesai saatleri aralığında şube çalışanları, fiziki ortamla ilgili olan dekorasyon, temizlik ve düzen gibi müşterinin ilk müşahade edeceği şeyleri her zaman önemsemelidir. Banka şubesinin temizliği, bakım ve onarımı belirli bir periyotta gerçekleştirilmeli ve mümkün mertebe mesai saatleri dışında yapılmalıdır. Şube personelinin temiz, rahat ve ferah bir ortam içerisinde müşteriye hizmet sunması, müşteri memnuniyetinin artmasını sağlayacaktır (Sarı, 2010, s. 99).

2.5.4. Finansman ve Masrafların Düşük Oranlarda Olması

Müşteriler banka tarafından kendilerine verilen hizmetten yararlanma karşılığında bankaya geri ödeyeceği masrafların düşük olması ve bankanın kendilerine uygun oranlarda finansman imkânları sunması, müşterilerin banka tercihinde etkili olmaktadır. Bankaların müşterilerin aleyhine olan masrafları düşük tutmak veya finansman oranlarını uygun tutmak suretiyle rekabetçi stratejiler geliştirmesi ve müşterinin memnuniyetini

sağlayacak uygun adımlar atması, bu kuruluşların müşteriler için cazip hale gelebilmesinin bir gereğidir (Sarı, 2010, s. 98). Öte yandan bankadan hizmet alan müşteri, kendisine sunulan hizmetten maksimum fayda sağlamak isterken hizmet karşılığında ise minimum ödeme yapmak istemektedir (Sert, 2020, s. 47).

2.5.5. Bankanın İşlem Tamamlamadaki Hız ve Etkinliği

Müşteriler, kendi beklentileriyle bankanın kendilerine sunduğu hizmeti karşılaştırmakta ve beklentilerinin ne nispette karşılandığını değerlendirmektedir. Müşteriler aldığı hizmet beklentilerini karşılıyor ya da beklentilerinin üzerinde ise hizmeti kaliteli bulmakta, beklentilerinin altında ise kalitesiz olarak değerlendirmektedir. Bu durum ise müşterilerin banka tercihinde etkili olmaktadır (Katırcı, 2019, s. 43.44). Bunun yanında müşterilerin bankadan beklediği hizmetlerin en hızlı ve etkili şekilde tamamlanması da son derece önemlidir. Müşterilerin uzun süre banka şubelerinde sıra beklemesi veya gerçekleştirilen işlemlerin banka personeli tarafından yavaş bir tempoda gerçekleştirilmesi, müşteri şikâyetlerinin artmasına ve müşteri kaybına neden olmaktadır. Bankaların müşteri hizmetleri birimlerinin en kısa sürede ulaşılabilir olması, bankalar için rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından bir örnek verecek olursak mobil bankacılığının aktif kullanılması ve ATM'lerin 24 saat kesintisiz hizmet vermesi, banka hizmetlerine erişebilirlik kriteri ve işlemlerin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından banka lehine önemli bir etkidir (Sarı, 2010, s. 97).

Mobil bankacılık müşteri memnuniyetinin müşteri sadakatine etkisinin olduğu ve memnuniyetteki artışın sadakatte de yüksek düzeyde artış yarattığı bilinmektedir. Müşteri açısından bakıldığında müşteri, kullandığı banka yerine alternatif hizmetler sunan başka bir banka aramak için vakit kaybetmeyecek, aksine zamandan tasarruf etmiş olacaktır. Bu konuya bankalar açısından ele alındığında ise sadık müşterilere sahip olmak, bankanın yeni müşteri arama ve mevcut müşteriyi elde tutmak için zaman kaybına uğramayacak ve ek maliyetlerle karşılaşmayacak demektir. Sadık müşterilerin bankanın kendilerine sunduğu hizmetten memnuniyetlerini etraflarındaki insanlara tavsiye etmeleri, bankaların yeni müşteriler kazanmasına ve bunu sağlamak için daha az bir mali kaynak ayırmasına katkı sağlayacaktır (Kalyoncuoğlu & Faiz, 2017, s. 191).

Müşterilerin buldukları herhangi bir mekânda banka şubesine gitmeden telefonda mobil bankacılık aracılığıyla işlemlerini kısa sürede halledebilmesinin müşteriye büyük

bir kolaylık sunduğundan, müşteri memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir. Son çeyrek asırda teknolojik gelişmelerin bankacılık ürün ve hizmetlerinin hız ve etkinlik bir şekilde verilebilmesi için ciddi mesafeler kat edilmiştir. İnternet ve mobil bankacılık hizmeti sunan bankalar arasında da daha hızlı internete erişim ve işlemi gerçekleştirme, basit ve daha anlaşılır işlem menüleri oluşturma gibi rekabet ortamını canlı tutan yeni gelişmelerin ortaya çıktığı görülmektedir (Sert, 2020, s. 48).

İkinci bölümü kısaca şöyle özetlemek mümkündür: Katılım bankacılık sisteminin ortaya çıkmasının ana etkeni faaliyetlerini faizsiz olarak gerçekleştirmesidir. Bunun yanında Katılım bankaları yatırımcı ile fon sahipleri arasında aracılık yaparak ticaret ve ekonomiye olumlu katkı sunmaktadır. Katılım bankacılığına dair müşterilerinin bilmesi gereken diğer bir husus da bu kuruluşların finansal bir faaliyet olmaktan çok ticari bir faaliyet olmasıdır.

Dünyadaki bazı Müslüman ülkelerde petrol gelirleriyle olumlu gelişmeler yaşanmasıyla bu gelirlerini faizli bankalarda tutmak istememelerinden dolayı 1960 yıllarda İslami finans sistemi üzerine ilk girişim gerçekleştirilmiştir. 1963 yılında Dr. Ahmad El-Nejjar öncülüğünde Mısır'da Mith Ghamr Tasarruf Bankası, ilk İslami banka olarak kurulmuştur. 1973 yılda İslam ülkelerinin maliye bakanlıklarının katıldığı toplantıda İslam Kalkınma Bankası (İKB)'nin kurulmasına karar verilmiştir. 1980'li yıllara kadar Türkiye'de faizli işlem yapan mevduat bankaları bulunmaktaydı. 1983 yılında faizsiz işlem gerçekleştiren ÖFK'lar kurulmuştur. 2005 yılında ÖFK'nın adı Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir.

Faiz, katılım ve mevduat bankaları arasında çalışma prensipleri bakımından en önemli etken olmakla birlikte tek faktör değildir. Fakat bu durumun öne çıkması nedeniyle tek sebep gibi algılanmaktadır. Katılım bankalarında gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin bir ürün ya da hizmet tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

Üçüncü bölümde Sakarya'da bulunan okul, öğrenci ve öğretmen bilgilerine ait istatistiksel veriler yer almaktadır. Bunun yanında DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine uygulanan anket verilerinin analizleri ve değerlendirmeleri bulunmaktadır.

3. BÖLÜM: DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETMENLERİN FAİZ BİLGİSİ VE KATILIM BANKALARINA BAKIŞI ANKET ANALİZ VE BULGULARI

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri farklı türdeki okullarda görev yapmaktadır ve geniş bir kitlenin din eğitiminden sorumludur. Bu öğretmenlerin hangi okullarda görev yaptığı ve ne kadar geniş bir kitleye hitap ettiğinin anlaşılması açısından Sakarya’da bulunan okul, öğrenci ve öğretmenlere ait istatistiksel bilgilerden yararlanılmıştır. Bu bilgiler daha sonra anket analiz sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

3.1. Sakarya’daki Okul, Öğrenci ve Öğretmenlere Ait İstatistiksel Bilgiler

3.1.1. Sakarya’daki Tüm Eğitim Kademelerindeki Okul Türleri ve Sayılarına Ait Bilgiler

Sakarya’nın 16 ilçesi bulunmakta ve il genel nüfusu 1.080.080 kişiden oluşmaktadır (TÜİK, 2023). MEB Strateji Geliştirme Başkanlığınca hazırlanan 2021-2022 eğitim ve öğretim yılı raporuna göre Sakarya’daki tüm eğitim kademelerindeki okul türleri ve sayılarına ait istatistiksel bilgiler aşağıda tablolar halinde verilmiştir. Sakarya’daki tüm eğitim kademelerindeki okul sayıları Tablo 1’de, ortaokul türleri ve sayıları Tablo 2’de ve ortaöğretim (lise) okul türleri ve sayılarına ait veriler ise Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 1: Sakarya’daki Resmi ve Özel Tüm Eğitim Kademelerindeki Okul Türleri ve Sayıları

SAKARYA	Resmi	Özel	Toplam
Okulöncesi	163	70	233
İlkokul	255	29	284
Ortaokul	237	29	266
Ortaöğretim	112	40	152
Genel Toplam	767	168	935

Kaynak: <http://istatistik.meb.gov.tr/OzetlerKurumTuru/Index> Erişim Tarihi 17/06/2023

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Sakarya’da temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim veren resmî (kamu) ve özel eğitim kurumlarına ait okul sayıları Tablo 1’de gösterilmiştir. Bu okul türleri arasından özellikle anket uygulamasına katılan DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin ortaokul ve lise kademesindeki okullarda görev

yapmaktadır. Bu okul sayılarının bilinmesi öğretmenlerin ne kadar geniş ve farklı bir çalışma alanına sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaokul Türleri ve Sayıları

SAKARYA	Resmi	Özel	Toplam
Ortaokul	187	29	216
İ.H.O ve İ.H.L bünyesindeki İ.H.O	50	0	50
Toplam	237	29	266

Kaynak: <http://istatistik.meb.gov.tr/OzetlerKurumTuru/Index> Erişim Tarihi 17/06/2023

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Sakarya'da yüz yüze eğitim veren bütün ortaokulların resmi ve özel okul sayıları Tablo 2'de sunulmuştur. MEB'e bağlı ortaokullar, örgün eğitim sistemi içerisinde ortaokul, imam hatip ortaokulu (İHO) ve İHL bünyesindeki İHO olmak üzere iki okul türünde eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Sakarya'da normal ortaokul olan okullar resmî ve özel eğitim kurumları bulunurken, İHO ve İHL bünyesindeki İHO olan okullar ise sadece resmî kurum da bulunmaktadır. Normal ortaokullar, İHO ve İHL bünyesindeki İHO olan okullardan dört kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaöğretim Okul Türleri ve Sayıları

Okul Türü	Resmi	Özel	Toplam
Din Öğretimi	24	0	24
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	49	7	56
Genel Ortaöğretim	39	33	72
Ortaöğretim Toplam	112	40	152

Kaynak: <http://istatistik.meb.gov.tr/OzetlerKurumTuru/Index> Erişim Tarihi 17/06/2023

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Sakarya'da yüz yüze eğitim veren ortaöğretimlerin sayıları Tablo 3'te yer almaktadır. MEB'e bağlı liseler örgün eğitim sistemi içerisinde Din Öğretimi, Genel Ortaöğretim, Mesleki ve Teknik Ortaöğretim genel müdürlüklerinden en az bir müdürlüğe bağlı olarak eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu genel müdürlüklere bağlı ortaöğretimler içerisinde özellikle Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne (DÖGM) bağlı olan imam hatip liseleri bizim için önem arz etmektedir. Çünkü araştırmanın katılımcıları olan İHL meslek dersleri öğretmenleri sadece DÖGM'ye bağlı imam hatip liselerinde görev yaparken, DKAB öğretmenleri ise bu üç genel müdürlüğe bağlı bütün liselerde görev yapabilmektedir. Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ile Genel Ortaöğretime bağlı resmî ve özel eğitim kurumları bulunurken, Din

Öğretimine bağlı imam hatip liseleri sadece resmî kurum da bulunmaktadır. Buna göre Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ile Genel Ortaöğretim Müdürlüklerine bağlı liseler, Din Öğretimine bağlı imam hatip liselerinden beş kat daha fazla olduğu görülmüştür.

3.1.2. Sakarya'daki Tüm Ortaokul ve Liselerdeki Öğrenci Sayılarına Ait Bilgiler

Sakarya'daki tüm ortaokul ve liselerde eğitim gören öğrenci sayılarına ait istatistiksel bilgiler Tablo 4 ve Tablo 5'te yer almaktadır. Ortaokul ve ortaöğretim öğrenci sayılarına ait istatistiksel bilgiler DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin ne kadar geniş bir kitleye din eğitimi vermekle sorumlu olduklarını göstermek için verilmiştir.

Tablo 4: Sakarya'daki Resmi ve Özel Örgün Eğitim Veren Ortaokulların Öğrenci Sayıları

Okul Türü	Resmi	Özel	Genel Toplam
Ortaokul	41.511	4.766	46.277
İHO ve İHL bünyesindeki İHO	10.176	0	10.176
Ortaokul Toplam	51.687	4.766	56.453

Kaynak: <http://istatistik.meb.gov.tr/OzetlerKurumTuru/Index> Erişim Tarihi 17/06/2023

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Sakarya'daki tüm ortaokullarda eğitim gören toplam öğrenci sayıları Tablo 4'te verilmiştir. Sakarya'daki ortaokullarda eğitim gören öğrenci sayıları resmî ve özel eğitim kurumlarındaki öğrenciler oluştururken, İHO ve İHL bünyesindeki İHO'larda eğitim gören öğrenci sayılarını ise sadece resmî kurum da bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Normal ortaokullarda bulunan öğrenci sayıları İHO ve İHL bünyesindeki İHO ortaokullarında bulunan öğrenci sayılarından dört kat daha fazla olduğunu ifade etmek mümkündür.

Tablo 5: Sakarya'daki Resmi ve Özel Örgün Eğitim Veren Ortaöğretimlerin Öğrenci Sayıları

Okul Türü	Resmi	Özel	Genel Toplam
Din Öğretimi	8.239	0	8.239
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	25.224	2.071	27.295
Genel Ortaöğretim	40.074	3.591	43.665
Ortaöğretim Toplam	55.565	5.662	61.227

Kaynak: <http://istatistik.meb.gov.tr/OzetlerKurumTuru/Index> Erişim Tarihi 17/06/2023

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Sakarya'daki tüm ortaöğretimlerde eğitim gören toplam öğrenci sayıları Tablo 5'te verilmiştir. Sakarya'daki Mesleki ve Teknik

Ortaöğretim genel müdürlüğü ile Genel ortaöğretime bağlı liselerde eğitim gören öğrenci sayıları resmî ve özel eğitim kurumlarında bulunan öğrenciler oluştururken, imam hatip liselerinde eğitim gören öğrenci sayılarını ise sadece resmî kurum da bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Diğer liselerde bulunan öğrenci sayıları imam hatip liselerinde bulunan öğrenci sayılarından yedi kat daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.3. Sakarya'daki Tüm Ortaokul ve Liselerdeki Öğretmen Sayılarına Ait Bilgiler

Sakarya'daki tüm ortaokullarda ve liselerde görev yapan bütün branş öğretmen sayılarına ait istatistiksel bilgiler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Ortaokullarda ve liselerde görev yapan öğretmen sayılarının verilmesindeki temel amaç Sakarya'da görev yapan toplam öğretmen sayıları içerisinde ne kadar DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin olduğunu tespit etmektir. Sakarya'daki tüm ortaokullardaki öğretmen sayıları Tablo 6'da, tüm liselerdeki öğretmen sayıları ise Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 6: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaokullardaki Öğretmen Sayıları

Okul Türü	Resmi	Özel	Genel Toplam
Ortaokul	3.210	416	3.626
İHO ve İHL bünyesindeki İHO	651	0	651
Ortaokul Toplam	3.861	416	4.277

Kaynak: <http://istatistik.meb.gov.tr/OzetlerKurumTuru/Index> Erişim Tarihi 17/06/2023

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Sakarya'daki tüm ortaokullarda görev yapan öğretmen sayıları Tablo 6'da mevcuttur. Sakarya'daki ortaokullarda görev yapan öğretmen sayıları resmî ve özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler oluştururken, İHO ve İHL bünyesindeki İHO'larda görev yapan öğretmen sayılarını sadece resmî kurum da görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Normal ortaokullarda görev yapan öğretmen sayısı İHO ve İHL bünyesindeki İHO ortaokullarında görev yapan öğretmen sayısından altı kat daha fazladır.

Tablo 7: Sakarya'daki Resmi ve Özel Ortaöğretimlerdeki Öğretmen Sayıları

Okul Türü	Resmi	Özel	Genel Toplam
Din Öğretimi	798	0	798
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	1.875	159	2.034
Genel Ortaöğretim	1.673	600	2.273
Ortaöğretim Toplam	4.346	759	5.105

Kaynak: <http://istatistik.meb.gov.tr/OzetlerKurumTuru/Index> Erişim Tarihi 17/06/2023

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Sakarya'da tüm ortaöğretimlerde görev yapan öğretmen sayıları Tablo 7'de yer almaktadır. Sakarya'daki Mesleki ve Teknik Ortaöğretim genel müdürlüğü ile Genel Ortaöğretim müdürlüğüne bağlı liselerde görev yapan öğretmen sayıları resmî ve özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler oluştururken, DÖGM'e bağlı imam hatip liselerinde görev yapan öğretmen sayıları sadece resmî kurum da görev yapan öğretmenlerden oluşturmaktadır. Diğer liselerde görev yapan öğretmenlerin sayısı imam hatip liselerinde görev yapan öğretmenlerin sayısından beş kat daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Sakarya'daki resmî ve özel eğitim kurumlarında görevli DKAB öğretmen sayısı 634 ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin sayısı ise 140'tır. Ortaokul ve ortaöğretimlerde görevli DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin toplam sayıları ise 774'tür. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine ait istatistiksel verileri 09.11.2022 tarihinde Sakarya İl MEM'den bilgi edinme kanununca dilekçe ile talep edilen bilgilerdir.

3.2. Anket Analiz ve Bulguları

3.2.1. Demografik ve Mesleki Bilgiler

Sakarya İl MEM'e bağlı resmî ve özel eğitim kurumlarında din eğitimi veren DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin demografik ve mesleki bilgileri aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Tablo 8'de anket çalışmasına katılan öğretmenlerin cinsiyet, medeni durumu, eğitim durumu ve yaş gibi demografik bilgileri bulunurken Tablo 9'da ise öğretmenlerin branş türü, çalıştığı kurum, görev yaptığı okul, hizmet yılı ve okulun bulunduğu hizmet alanına dair mesleki bilgileri bulunmaktadır.

Tablo 8: Öğretmenlerin Demografik Bilgileri (N=315)

		Sayı	Yüzde (%)
D1. Cinsiyetiniz.	Kadın	123	39,0%
	Erkek	192	61,0%
D5. Medeni Durumunuz.	Evli	272	86,3%
	Bekar	43	13,7%
D6. Eğitim Durumunuz.	Lisans	231	73,3%
	Yüksek Lisans	81	25,7%
	Doktora	3	1,0%
D7. Yaşınız.	25-29 yaş arası	38	12,1%
	30-35 yaş arası	98	31,1%
	36-40 yaş arası	49	15,6%
	41 ve üzeri yaş	130	41,3%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ankete toplamda 315 DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri katılmıştır. Ankete katılan DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri cinsiyet açısından değerlendirildiğinde erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Öğretmenlerin medeni durumlarına bakıldığında çoğunluğunu evli olanlar oluşturmaktadır. Öğretmenlerin büyük bir kısmı lisans mezunu olup, yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamlayan öğretmenlerin sayılarının ise çok daha düşük olduğu görülmüştür. Yaş grupları açısından incelendiğinde çoğunluğun 41 ve üzeri yaş grubunda yer aldığı görülmüştür. Diğer taraftan en az sayıdaki katılımcı ise 25-29 yaş grubundaki öğretmenlerdir.

Tablo 9: Öğretmenlerin Mesleki Bilgileri (N=315)

		Sayı	Yüzde (%)
D2. Branşınız.	DKAB Öğretmeni	243	77,1%
	İHL Meslek Dersleri Öğretmeni	72	22,9%
D3. Çalıştığınız Kurum.	Kamu	297	94,3%
	Özel	18	5,7%
D4. Görev Yaptığınız Okul.	Ortaokul	185	58,7%
	Lise	130	41,3%
D8. Hizmet Yılıınız.	1-5 yıl arası	41	13,0%
	6-10 yıl arası	138	43,8%
	11-15 yıl arası	42	13,3%
	16 ve üzeri yıl	94	29,8%
D9. Hizmet Alanınız.	1. Bölge 1. hizmet alanı	129	41,0%
	1. Bölge 2. hizmet alanı	42	13,3%
	1. Bölge 3. hizmet alanı	41	13,0%
	1. Bölge 4. hizmet alanı	72	22,9%
	1. Bölge 5. hizmet alanı	21	6,7%
	1. Bölge 6. hizmet alanı	10	3,2%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine ait branş türü, çalıştığı kurum, görev yaptığı okul, hizmet yılı ve hizmet alanıyla ilgili mesleki bilgileri Tablo 9’da yer almaktadır. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğunu DKAB öğretmenleri oluşturmaktadır. Buna göre DKAB öğretmenlerinin, İHL meslek dersleri öğretmenlerine nazaran hem sayıca çok hem de görev yaptığı okul türü açısından daha fazla okulda çalıştıkları ifade edilebilir.

Öğretmenlerin çalıştığı kurumlara bakıldığında tamamına yakını kamuda çalışırken, özel kurum da çalışanların sayısı ise yok denecek kadar azdır. Öğretmenlerin görev yaptığı okul türüne göre değerlendirildiğinde ortaokullarda DKAB öğretmen sayısı liselerdeki öğretmen sayısından daha fazla bulunmaktadır. Çünkü ortaokullarda DKAB öğretmenlerinin okutmakla sorumlu olduğu zorunlu ve seçmeli ders saatlerinin lisedeki ders saatlerinden daha fazla olması ve ortaokullarda liseye giriş sınavına (LGS) yönelik yapılan destekleme ve yetiştirme kurslarının (DYK), lisedeki yükseköğretim kurumları

sınavına (YKS) yönelik yapılan DYK'lerden daha fazla açılması neden olarak gösterilebilir.

Öğretmenlerin meslekteki hizmet yılı göz önünde bulundurulduğunda 6-10 yıl arasında mesleki deneyime sahip olan öğretmenlerin sayısı en fazla iken 1-5 yıl arasındaki mesleki deneyime sahip olan öğretmenlerin sayısı ise en azdır. Tablo 8'deki öğretmenlerin yaş grupları verilerine göre 41 ve üzerindeki yaş gurubunda olan öğretmen sayısı daha fazla iken, Tablo 9'daki hizmet yılı ile mukayese edildiğinde öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine geç başladıkları veya başka bir kurumda çalışırken daha sonra öğretmenlik mesleğine geçiş yaptıkları düşünülebilir.

Öğretmenlerin görev yaptığı okulun hizmet bölgesine bakıldığında öğretmenlerin çoğunluğunun 1'inci bölge 1'inci hizmet alanı içerisinde bulunduğu, 1'inci bölge 6'ıncı hizmet alanı içerisinde ise en az sayıda olduğu görülmüştür. Buna göre ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu il merkezi veya ilçe merkezlerindeki okullarda görev yaptığını söylemek mümkündür.

3.2.2. Faiz Bilgi Düzeyi Bulguları

Ankete katılan DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz bilgisi ve vade farkı bilgisinin olup olmadığını tespit etmek için katılımcılara 8 ifade yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu 8 ifadeyi cevaplarken “Evet” ve “Hayır” seçeneklerinden birini seçmeleri istenmiştir. Tablo 10'da öğretmenlerin 8 ifadeye verdikleri cevapların frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 10: Faiz Bilgi Düzeylerine Yönelik Cevapların Frekansları (N=315)

		Sayı	Yüzde (%)
FBD1. Bir menfaat (maddi/manevi) karşılığında borç vermek faizdir.	Evet	147	46,7%
	Hayır	168	53,3%
FBD2. Geleneksel bankaların sunduğu krediler için talep ettikleri fazlalık hizmet bedelidir.	Evet	218	69,2%
	Hayır	97	30,8%
FBD3. Faiz ile vade farklı satışı aynı şey olduğunu düşünürüm.	Evet	235	74,6%
	Hayır	80	25,4%
FBD4. Kredi kartı kullanımında bankalara ödenen gecikme ve asgari ödeme bedelinin ne anlama geldiğini ve işleyişini bilirim.	Evet	63	20,0%
	Hayır	252	80,0%
FBD5. Bankacılık sektöründe uygulanan faiz, enflasyon farkı olarak kabul edilir.	Evet	283	89,8%
	Hayır	32	10,2%
FBD6. Bir kişi 1000 TL'ye peşin olarak satın aldığı bir malı, başkasına 3 taksitle 1200 TL'ye satmıştır. Buradaki 200 TL'lik fazlalık faizdir.	Evet	263	83,5%
	Hayır	52	16,5%
FBD7. Bir kişi 500 kg'lık fıındığı 600 kg olarak 1 sene sonra geri ödemesi şartıyla vermiştir. Buradaki 100 kg fark faizdir.	Evet	60	19,0%
	Hayır	255	81,0%
FBD8. Bir kişi sahip olduğu 1000 Dolar'ı TL'ye çevirmek üzere döviz bürosuna teslim etmiştir. Teslim alan kurum elinde yeterli miktarda nakit olmadığı için teslimi 1 gün sonra gerçekleştirmiştir. Bu akitte faiz riski ortaya çıkmıştır.	Evet	227	72,1%
	Hayır	88	27,9%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz bilgisi ile vade farkı bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik sorulan 8 ifadeye katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 10'da sunulmuştur. Yukardaki tabloda bulunan 6 ifade öğretmenlerin faiz bilgisine ve vade farkı bilgisine sahip olup olmadıklarını belirlemek için Tablo 11 ve Tablo 12'de ele alınarak incelenmiştir. Öğretmenlerin FBD1, FBD2 ve FBD7 ifadelerine evet cevabı vermesi, FBD5 ifadesine ise hayır cevabı vermesi beklenmektedir. Çünkü FBD1 ifadesi faiz türlerinden fazlalık faizini, FBD2 ifadesi borç faizini, FBD5 ifadesi faiz ve enflasyon kavramlarının farklı olduğunu ve FBD7 ifadesinde ise veresiye faizi içermesindedir. Öğretmenlerin FBD3 ifadesine hayır cevabı vermesi, FBD6 ifadesine ise evet cevabı vermesi beklenmektedir. Çünkü FBD3 ifadesi faiz ile vade farkı kavramların birbirinden farklı olduğu ve FBD6 ifadesinde ise vade fark ile satışı içermektedir.

“FBD1. Bir menfaat (maddi/manevi) karşılığında borç vermek faizdir.” ifadesine öğretmenlerin yarısından fazlasının “hayır” dediği görülmüştür. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun yanlış bir şekilde bir menfaat (maddi/manevi) karşılığında borç vermenin faiz olmadığını düşündüğü anlaşılmaktadır.

“FBD2. Geleneksel bankaların sunduğu krediler için talep ettikleri fazlalık hizmet bedelidir.” ifadesine öğretmenlerin yarısından fazlasının katıldığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun geleneksel bankaların sunduğu krediler için talep ettikleri fazlalık hizmet bedelinin faiz olduğunu kabul etmektedir.

“FBD3. Faiz ile vade farkı satışının aynı şey olduğunu düşünürüm.” ifadesine öğretmenlerin yarısından fazlasının katıldığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların çoğunluğu yanlış bir şekilde faiz ile vade farkı satışının aynı şey olduğunu düşünmektedir.

“FBD4. Kredi kartı kullanımında bankalara ödenen gecikme ve asgari ödeme bedelinin ne anlama geldiğini ve işleyişini bilirim.” ifadesine öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun hayır dediği görülmüştür. Buna göre öğretmenlerin çoğunluğunun kredi kartı kullanımında bankalara ödenen gecikme ve asgari ödeme bedelinin ne anlama geldiğini ve işleyişini bilmediği anlaşılmıştır.

“FBD5. Bankacılık sektöründe uygulanan faiz, enflasyon farkı olarak kabul edilir.” ifadesine katılımcıların büyük çoğunluğunun evet dediği görülmüştür. Buna göre katılımcıların çoğunluğu yanlış bir şekilde bankacılık sektöründe uygulanan faizi enflasyon farkı olarak kabul etmektedir.

“FBD6. Bir kişi 1000 TL’ye peşin olarak satın aldığı bir malı, başkasına 3 taksitle 1200 TL’ye satmıştır. Buradaki 200 TL’lik fazlalık faizdir.” ifadesine öğretmenlerin büyük bir kısmı evet demiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu yanlış bir şekilde 200 TL’lik fazlalığı faiz olarak kabul etmektedir.

“FBD7. Bir kişi 500 kg’lık fıncığı 600 kg olarak 1 sene sonra geri ödemesi şartıyla vermiştir. Buradaki 100 kg fark faizdir.” ifadesine katılımcıların büyük bir oranı hayır demiştir. Böylelikle katılımcıların çoğunluğu yanlış bir şekilde buradaki 100 kg farkın faiz olmadığını düşünmektedir.

“FBD8. Bir kişi sahip olduğu 1000 Dolar’ı TL’ye çevirmek üzere döviz bürosuna teslim etmiştir. Teslim alan kurum elinde yeterli miktarda nakit olmadığı için teslimi 1 gün sonra gerçekleştirmiştir. Bu akitte faiz riski ortaya çıkmıştır.” ifadesine katılımcıların büyük bir

oranı evet demiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu doğru bir şekilde yapılan akitte faiz riski ortaya çıktığını düşünmüştür.

Tablo 11: Faiz Bilgisi Sonuç Frekansları (N=315)

	Sayı	Yüzde %
Faiz bilgisi olmayanlar	244	77,5%
Faiz bilgisi olanlar	71	22,5%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 10'daki FBD1, FBD2, FBD5ve FBD7 ifadelerine öğretmenlerin verdikleri cevapların genel sayı ve yüzdelik dağılımları Tablo 11'de yer almaktadır. Yukardaki tabloya göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri içerisinde faiz bilgisi olmayanların oranı, faiz bilgisi olanların oranından çok daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre faiz bilgisi olan DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin oranının beklenenin aksine düşük çıktığı görülmüştür.

Tablo 12: Vade Farkı Bilgisi Sonuç Frekansları (N=315)

	Sayı	Yüzde %
Vade farkı bilgisi olmayanlar	124	39,4%
Vade farkı bilgisi olanlar	191	60,6%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 10'daki FBD3 ile FBD6 ifadelerine öğretmenlerin verdikleri cevapların genel sayı ve yüzdelik dağılımları Tablo 12'de bulunmaktadır. Elde edilen sonuca göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri içerisinde vade farkı bilgisi olmayanların oranı, vade farkı bilgisi olanların oranından daha düşük olduğunu ifade etmek mümkündür. Buna göre vade farkı bilgisi olan DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin oranı beklendiği üzere daha yüksek çıkmıştır. Bunun nedeni olarak öğretmenlerin yaşı ve mesleki deneyimleri artıkça bu konuyu daha iyi bilmeleri gösterilebilir.

3.2.3. Faiz Bilgisi ve Vade Farkı Bilgisinin Ki-Kare Test Bulguları

Öğretmenlerin demografik ve mesleki bilgileri ile faiz bilgisi ve vade farkı bilgisi arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek için çapraz tablo kullanılmıştır. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin demografik ve mesleki bilgileri ile faiz bilgisi arasındaki ve DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin demografik ve mesleki özellikleri ile vade farkı bilgisi arasındaki ilişkiler gösterilmiştir. Yapılan çapraz

tabloların anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ki-kare testi yapılmıştır. Yapılan ki-kare test sonuçları ilgili tablonun altında bulunmaktadır.

Tablo 13: Cinsiyet ile Faiz Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)

			Faiz Bilgisi Sonucu		Toplam
			Hayır	Evet	
D1. Cinsiyetiniz.	Kadın	Sayı	95	28	123
		Cinsiyet içindeki yüzde oranı	77,2%	22,8%	100,0%
	Erkek	Sayı	149	43	192
		Cinsiyet içindeki yüzde oranı	77,6%	22,4%	100,0%
Toplam		Sayı	244	71	315
		Cinsiyet içindeki yüzde oranı	77,5%	22,5%	100,0%
			Pearson ki-kare katsayısı	0,006	(p=0,939)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Cinsiyete göre faiz bilgisi olmayanlar ile faiz bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 13'te verilmiştir. Buna göre hem kadınlarda hem de erkeklerde faiz bilgisi olmayanların oranı, faiz bilgisi olanların oranından daha yüksektir. Tablo 13'teki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre cinsiyet ile faiz bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{1A} hipotezi desteklenmemiştir. Böylelikle faiz bilgisinin cinsiyete göre değişmediği anlaşılmıştır.

Tablo 14: Yaş ile Faiz Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)

			Faiz Bilgisi Sonucu		Toplam
			Hayır	Evet	
D7. Yaşınız.	25-29 yaş arası	Sayı	31	7	38
		Yaş içindeki yüzde oranı	81,6%	18,4%	100,0%
	30-35 yaş arası	Sayı	75	23	98
		Yaş içindeki yüzde oranı	76,5%	23,5%	100,0%
	36-40 yaş arası	Sayı	33	16	49
		Yaş içindeki yüzde oranı	67,3%	32,7%	100,0%
41 ve üzeri yaş	Sayı	105	25	130	
	Yaş içindeki yüzde oranı	80,8%	19,2%	100,0%	
Toplam		Sayı	244	71	315
		Yaş içindeki yüzde oranı	77,5%	22,5%	100,0%
			Pearson ki-kare katsayısı	4,103	(p=0,251)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yaş guruplarına göre faiz bilgisi olmayanlarla ile faiz bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 14’te yer almaktadır. Yukarıdaki tablo incelendiğinde tüm yaş gurupları için faiz bilgisi olmayanlarının oranının faiz bilgisi olanlardan yüksek olduğu görülmüştür. Tablo 14’teki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre yaş ile faiz bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{1B} hipotezi desteklenmemiştir. Böylelikle yaş ile faiz bilgisi arasında bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 15: Branş ile Faiz Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)

			Faiz Bilgisi Sonucu		Toplam
			Hayır	Evet	
D2. Branşınız.	DKAB Öğretmeni	Sayı	183	60	243
		Branş içindeki yüzde oranı	75,3%	24,7%	100,0%
	İHL Meslek Dersleri Öğretmeni	Sayı	61	11	72
		Branş içindeki yüzde oranı	84,7%	15,3%	100,0%
Toplam		Sayı	244	71	315
		Branş içindeki yüzde oranı	77,5%	22,5%	100,0%
			Pearson ki-kare katsayısı	2,819	(p=0,093)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Branş türüne göre faiz bilgisi olmayanlarla ile faiz bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 15’te sunulmuştur. Hem DKAB öğretmenleri hem de İHL meslek dersleri öğretmenleri için faiz bilgisi olmayanların oranını, faiz bilgisi olanların oranından daha yüksek olduğu görülmüştür. Tablo 15’teki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre branş

ile faiz bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{1C} hipotezi desteklenmemiştir. Bu sonuca göre branş ile faiz bilgisi arasında bir ilişki yoktur.

Tablo 16: Hizmet Yılı ile Faiz Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315)

			Faiz Bilgisi Sonucu		Toplam	
			Hayır	Evet		
D8. Hizmet Yılıımız.	1-5 yıl arası	Sayı	32	9	41	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	78,0%	22,0%	100,0%	
	6-10 yıl arası	Sayı	103	35	138	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	74,6%	25,4%	100,0%	
	11-15 yıl arası	Sayı	29	13	42	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	69,0%	31,0%	100,0%	
	16 ve üzeri yıl	Sayı	80	14	94	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	85,1%	14,9%	100,0%	
	Toplam		Sayı	244	71	315
			Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	77,5%	22,5%	100,0%
				Pearson ki-kare katsayısı	5,488	(p=0,139)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hizmet yıllarına göre faiz bilgisi olmayanlarla ile faiz bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 16’da yer almaktadır. Tüm hizmet yılı gruplarında faiz bilgisi olmayanların oranının faiz bilgisi olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Tablo 16’deki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre hizmet yılı ile faiz bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{1D} hipotezi desteklenmemiştir. Böylelikle hizmet yılı ile faiz bilgisi arasında bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 17: Cinsiyet ile Vade Farkı Bilgisi Sonucu Arasındaki İlişki (N=315)

			Vade Farkı Bilgisi Sonucu		Toplam
			Hayır	Evet	
D1. Cinsiyetiniz.	Kadın	Sayı	55	68	123
		Cinsiyet içindeki yüzde oranı	44,7%	55,3%	100,0%
	Erkek	Sayı	69	123	192
		Cinsiyet içindeki yüzde oranı	35,9%	64,1%	100,0%
Toplam		Sayı	124	191	315
		Cinsiyet içindeki yüzde oranı	39,4%	60,6%	100,0%
			Pearson ki-kare katsayısı	2,420	(p= 0,120)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Cinsiyete göre vade farkı bilgisi olmayanlarla ile vade farkı bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 17’de bulunmaktadır. Hem kadınlar hem de erkekler için vade farkı bilgisine sahip olmayanların oranının sahip olanlardan daha düşük olduğu görülmüştür. Tablo 17’deki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre cinsiyet ile vade farkı bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{2A} hipotezi desteklenmemiştir. Böylelikle cinsiyet ile vade farkı arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Tablo 18: Yaş ile Vade Farkı Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315)

			Vade Farkı Bilgisi Sonucu		Toplam
			Hayır	Evet	
D7. Yaşınız.	25-29 yaş arası	Sayı	20	18	38
		Yaş içindeki yüzde oranı	52,6%	47,4%	100,0%
	30-35 yaş arası	Sayı	34	64	98
		Yaş içindeki yüzde oranı	34,7%	65,3%	100,0%
	36-40 yaş arası	Sayı	20	29	49
		Yaş içindeki yüzde oranı	40,8%	59,2%	100,0%
41 ve üzeri yaş	Sayı	50	80	130	
	Yaş içindeki yüzde oranı	38,5%	61,5%	100,0%	
Toplam		Sayı	124	191	315
		Yaş içindeki yüzde oranı	39,4%	60,6%	100,0%
			Pearson ki-kare katsayısı	3.786	(p=0,286)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yaş guruplarına göre vade farkı bilgisi olmayanlarla ile vade farkı bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 18’de yer almaktadır. Buna göre yaşı 25-29 arasında olan katılımcılarda vade farkı bilgisi olmayanların oranı, vade farkı bilgisi olanların oranından daha fazla iken diğer tüm yaş guruplarında ise vade farkı bilgi olmayanların oranı daha düşük çıkmıştır. Tablo 18’deki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre yaş ile vade farkı bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{2B} hipotezi desteklenmemiştir. Bu sonuca göre yaş ile vade farkı arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Tablo 19: Branş İle Vade Farkı Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315)

			Vade Farkı Bilgisi Sonucu		Toplam	
			Hayır	Evet		
D2. Branşınız.	DKAB Öğretmeni	Sayı	101	142	243	
		Branş içindeki yüzde oranı	41,6%	58,4%	100,0%	
	İHL Meslek Dersleri Öğretmeni	Sayı	23	49	72	
		Branş içindeki yüzde oranı	31,9%	68,1%	100,0%	
Toplam		Sayı	124	191	315	
		Branş içindeki yüzde oranı	39,4%	60,6%	100,0%	
			Pearson ki-kare katsayısı	2,153	(p=0,142)	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Branş türüne göre vade farkı bilgisi olmayanlarla ile vade farkı bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 19’da verilmiştir. Yukardaki tabloya göre hem DKAB öğretmenlerinde hem de İHL meslek dersleri öğretmenlerinde vade farkı bilgisi olmayanların oranı, vade farkı bilgisi olanların oranından daha düşük çıkmıştır. Tablo 19’daki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre branş ile vade farkı bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{2C} hipotezi desteklenmemiştir. Böylelikle branş ile vade farkı bilgisi arasında bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 20: Hizmet Yılı ile Vade Farkı Bilgisi Arasındaki İlişki (N=315)

			Vade Farkı Bilgisi Sonucu		Toplam	
			Hayır	Evet		
D8. Hizmet Yılıımız.	1-5 yıl arası	Sayı	19	22	41	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	46,3%	53,7%	100,0%	
	6-10 yıl arası	Sayı	54	84	138	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	39,1%	60,9%	100,0%	
	11-15 yıl arası	Sayı	13	29	42	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	31,0%	69,0%	100,0%	
	16 ve üzeri yıl	Sayı	38	56	94	
		Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	40,4%	59,6%	100,0%	
	Toplam		Sayı	124	191	315
			Hizmet yılı içindeki yüzde oranı	39,4%	60,6%	100,0%
				Pearson ki-kare katsayısı	2,129	(p= 0,546)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hizmet yıllarına göre vade farkı bilgisi olmayanlar ile vade farkı bilgisi olanların sayı ve yüzdelik oranları Tablo 20’de bulunmaktadır. Buna göre tüm hizmet yılı gruplarında vade farkı bilgisi olmayanların oranı olanlardan daha düşük çıkmıştır. Tablo 20’deki ki-kare testinde elde edilen sonuca göre hizmet yılı ile vade farkı bilgisi arasında ilişki olduğunu ifade eden H_{2D} hipotezi desteklenmemiştir. Sonuç olarak hizmet yılı vade farkı arasında bir ilişki olmadığı ifade edilebilir.

3.2.4. Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi T Testi Bulguları

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası bilgi ve algı düzeylerinin yüksek olup olmadığını ölçmek amacıyla 10 soru yöneltilmiştir. Bu 10 sorunun ilk 3 sorusu 10’lu Likert olarak hazırlanmıştır. Öğretmenlerden ilk 3 soruya “1-Hiç bilgi sahibi değilim” ile “10-Çok bilgi sahibiyim” arasında bir sayıyı düşünceleri doğrultusunda işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 21’de ilk 3 soruya ilişkin istatistik bilgiler verilmiştir. Burada ayrıca kişilerin bilgi düzeylerine ilişkin algılarını incelemek amacıyla verilen puanların orta değer olan 5,5’ten istatistik olarak anlamlı derecede farklılaşım farklılaşmadığı incelenmiştir.

Tablo 21: Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi T Testi Sonuçları (N=315)

			Orta Değer= 5,5	
	Ort.	Std. Sapma	t	p
KBBAD1. Katılım bankacılığıyla ilgili bilgi düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?	5,89	2,345	2,943	0,003
KBBAD2. Katılım bankalarındaki finansal işlemler hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?	5,33	2,459	-1,249	0,213
KBBAD3. İslami finansın prensipleri ve işleyişi hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?	5,57	2,503	0,506	0,613
Cronbach Alpha katsayısı 0,938'dir.				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası bilgi ve algı düzeylerinin belirlenmesine yönelik Tablo 21'deki sorulara öğretmenlerin verdikleri cevapların iç tutarlılığa sahip olduğunu belirtmek mümkündür.

Tablo 21'de yer alan 3 soruya öğretmenlerin 5'in üzerinde bir puan vermesi onların katılım bankası bilgi ve algı düzeylerinin yeterli olduğunu göstereceği kabul edilmiştir. Din eğitimi veren DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası bilgi ve algı düzeylerine yönelik ilk 3 soruya verdikleri cevapların genel ortalaması 5,59 dur. Sorulara verilen cevaplara ilişkin istatistik sonuçlar şöyledir:

“KBBAD1. Katılım bankacılığıyla ilgili bilgi düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna öğretmenlerin verdikleri cevapların 5,5'ten anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Buna göre katılımcılar kendi bilgi düzeylerinin orta değer üzerinde olduğunu düşünmektedirler. Tablo 21'deki t testinde elde edilen sonuca göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası ile ilgili bilgi düzeylerine ilişkin algılarının yüksek olduğunu ifade eden H_{3A} hipotezi desteklenmiştir.

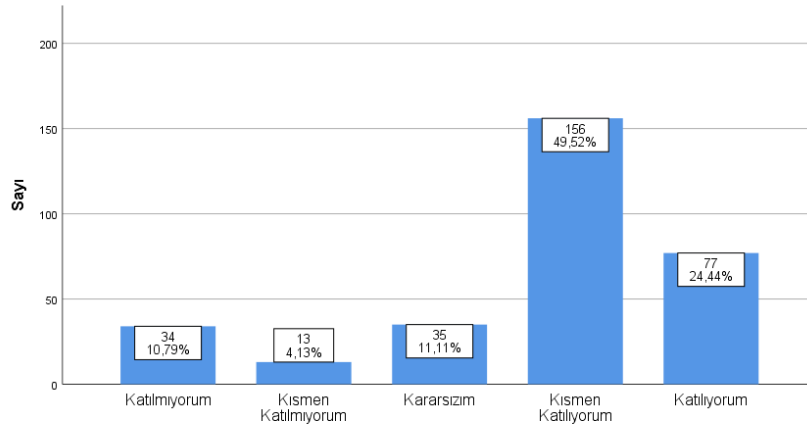
“KBBAD2. Katılım bankalarındaki finansal işlemler hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?” sorusuna verdikleri cevabın 5,5'ten anlamlı derecede farklılaşmadığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların katılım bankalarındaki finansal işlemler hakkındaki bilgi düzeylerinin ne düşük ne de yüksek olduğu söylenebilir. Tablo 21'deki t testinde elde edilen sonuca göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım

bankası finansal işlemleri hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algılarının yüksek olduğunu ifade eden H_{3B} hipotezi desteklenmemiştir.

“KBBAD3. İslami finansın prensipleri ve işleyişi hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların 5,5’ten farklılaşmadığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların İslami finansın prensipleri ve işleyişi hakkındaki bilgilerinin ne düşük ne de yüksek olduğu söylenebilir. Tablo 21’deki t testinde elde edilen sonuca göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin İslami finansın prensipleri ve işleyişi hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algılarının yüksek olduğunu ifade eden H_{3C} hipotezi desteklenmemiştir.

3.2.5. Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi Bulguları

Öğretmenlerden ankette yer alan katılım bankası bilgi ve algı düzeyi bölümdeki son 7 soruya cevap verirken “Katılmıyorum”, “Kısmen Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen Katılıyorum” ve “Katılıyorum” yanıtlarından birini seçmeleri istenmiştir. Katılım bankası bilgi ve algı düzeyleri ile ilgili cevapların frekans dağılımları aşağıda ayrı ayrı Grafik 1 ile Grafik 7 arası dâhil olmak üzere frekans dağılımları verilmiştir.

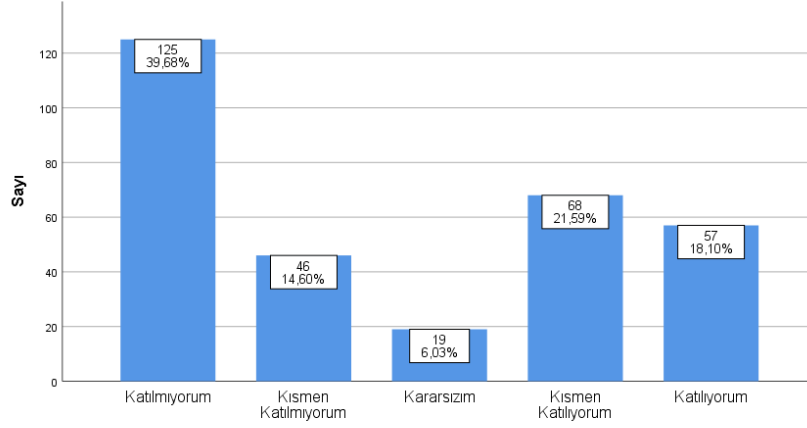

Grafik 1: KBBAD4. Katılım Bankaları Faaliyetlerinde Dini Hassasiyetleri Gözetir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBBAD4. Katılım bankaları faaliyetlerinde dini hassasiyet gözetir.” ifadesine katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımları Grafik 1’de sunulmuştur. Bu ifadeye öğretmenlerin çoğunun katılıyorum veya kısmen katılıyorum demesi beklenmektedir. Grafik 1’deki KBBAD4 ifadesine öğretmenlerin %14,92’sinin katılmadığı, %73,96’sinin ise katıldığını söylemek

mümkündür. Kararsızım diyenlerin oranı ise %11,11'dir. Buna göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri katılım bankalarının faaliyetlerinde dini hassasiyet gözettiğine büyük bir çoğunlukla katılmaktadır.

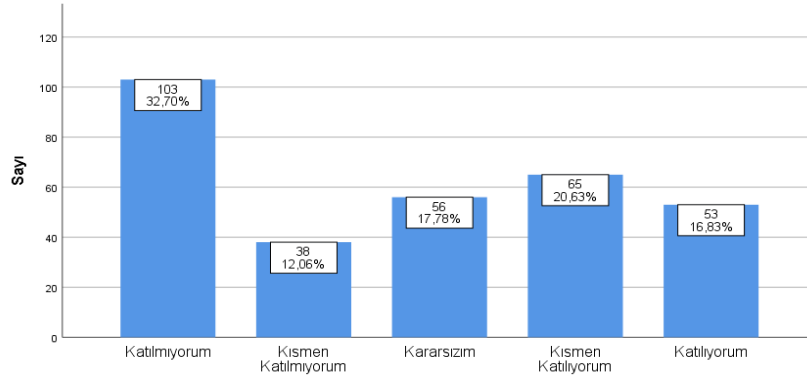

Grafik 2: KBBAD5. Geleneksel (Faizli) Bankalardaki Faiz ile Katılım Bankalarındaki Kâr Payı Aynı Şeydir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBBAD5. Geleneksel bankalardaki faiz ile katılım bankalarındaki kâr payı aynı şeydir.” ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımları Grafik 2’de yer almaktadır. Bu ifadeye katılımcıların çoğunun katılmıyorum veya kısmen katılmıyorum demesi beklenmektedir. Grafik 2’de görüldüğü üzere KBBAD5 ifadesine öğretmenlerin %54,28’inin katılmadığı, %39,69’unun ise katıldığını söylemek mümkündür. Kararsızım diyenlerin oranı ise %6,03’dır. Öğretmenlerin faiz ile kâr payının aynı olduğuna katılmayanlar çoğunlukta olduğu görülmektedir.

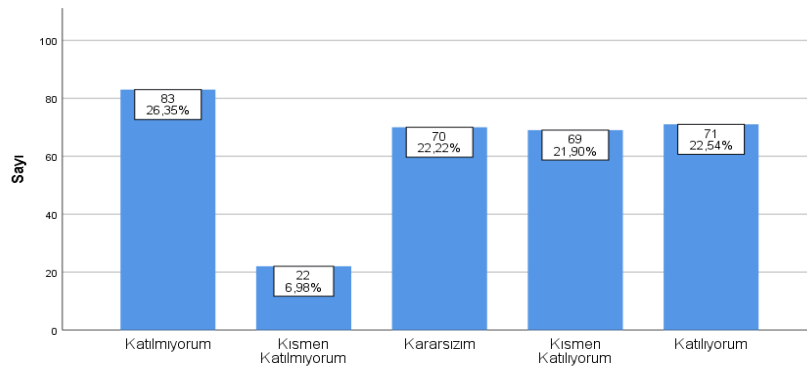
Öğretmenlerin KBBAD5 ifadesine verdikleri cevaplar ile faiz bilgisi ve vade farkı bilgilerinden elde edilen sonuçlar birbiriyle mukayese edildiğinde Tablo 11’de öğretmenlerin faiz bilgisi olanların oranı düşük, Tablo 12’de ise öğretmenlerin vade farkı bilgisi olanların oranı ise yüksek çıkmıştı. Buna göre katılımcıların yarısından fazlasının vade farkı sonucunda ortaya çıkan kâr payının ne ifade ettiğini bildikleri ve faizle aynı anlamda kullanılmayacakları söylenebilir.

Grafik 3: KBBAD6. Katılım Bankalarının Piyasadaki Payı (Büyüklik ve Yaygınlık Açısından) Faizli Bankaların Payına Yakındır

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBBAD6. Katılım bankalarının piyasadaki payı (büyüklik ve yaygınlık açısından) faizli bankaların payına yakındır.” ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların sayı ve yüzdeleri dağılımları Grafik 3’te bulunmaktadır. Öğretmenlerin çoğunun katılmıyorum veya kısmen katılmıyorum demesi beklenmektedir. Grafik 3’teki KBBAD6 ifadesine öğretmenlerin %44,76’sının katılmadığı, %37,46’sının ise katıldığını söylemek mümkündür. Kararsızım diyenlerin oranı ise %17,78’dir. Bu cevaplara göre katılım bankalarının piyasadaki payı ile mevduat bankalarının piyasadaki payına yakın olduğuna katılmayanlar çoğunluktadır.

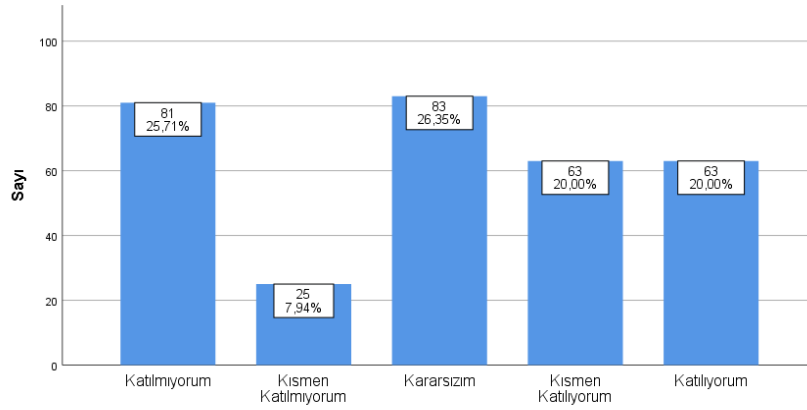
Grafik 4: KBBAD7. Katılım Bankasına Birikimlerinizi Yatırdığınız Anda Size Vade Sonunda Ne Kadar Getirisi Olacağı Söylenir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBBAD7. Katılım bankasına birikimlerinizi yatırdığınız anda size vade sonunda ne kadar getirisi olacağı söylenir.”

ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımlarına Grafik 4'te yer verilmiştir. Bu ifadeye katılımcıların çoğunun katılmıyorum veya kısmen katılmıyorum demesi beklenmektedir. Grafik 4'teki KBBAD7 ifadesine öğretmenlerin %33,33'ünün katılmadığı, %44,45'inin ise katıldığını söylemek mümkündür. Kararsızım diyenlerin oranı ise %22,22'dir.

Buradan hareketle öğretmenlerin katılım bankalarında vade sonunda ne kadar getiri alınacağı söylenir ifadesine katıldıkları görülmüştür. Bunun nedeni olarak mevduat bankalarında birikimlerini değerlendirme karşılığında müşteriye işlemin başında ne kadar faiz alınacağını söylenmesi gibi düşünceleridir. Ayrıca katılım bankalarındaki yatırım hesapları hakkında bilgi eksikleri de böyle düşüncelerinin deneleri olabilir. Buna göre öğretmenlerin katılım bankalarının sunduğu finansal araçlar hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı söylenebilir.

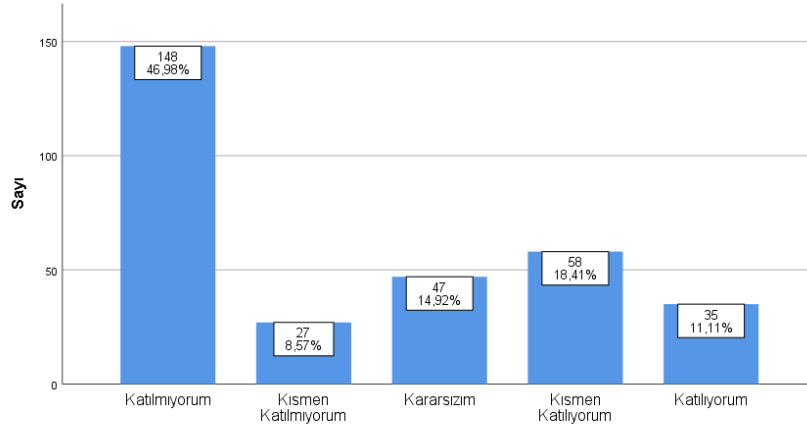

Grafik 5: KBBAD8. Katılım Bankaları, Kişilerin Fon Taleplerini Geleneksel (Faizli) Bankalarda Olduğu Gibi Bireylere Para Vererek Karşılıklar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBBAD8. Katılım bankaları, kişilerin fon taleplerini geleneksel (faizli) bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşılıklar.” ifadesine katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımları Grafik 5'te verilmiştir. Öğretmenlerin çoğunun katılmıyorum veya kısmen katılmıyorum demesi beklenmektedir. Grafik 5'te görüldüğü üzere KBBAD8 ifadesine öğretmenlerin %33,65'inin katılmadığı, %40,00'ının ise katıldığını söylemek mümkündür. Kararsızım diyenlerin oranı ise %26,35'i dir. Öğretmenlerin katılım bankaları, kişilerin fon taleplerini geleneksel (faizli) bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşılıklar

ifadesine katılanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Buna göre öğretmenler katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerini yeterince bilmedikleri söylenebilir.

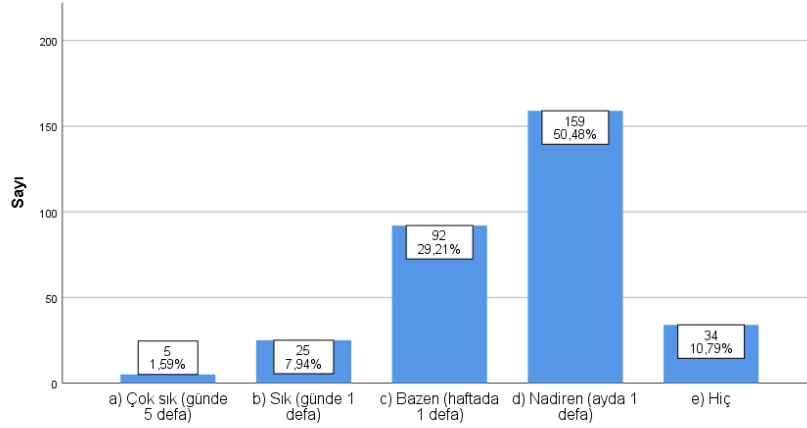

Grafik 6: KBBAD9. Katılım Bankalarının, Katılma Hesaplarına Dağıttıkları Gelirlere Faiz Denmektedir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBBAD9. Katılım bankalarının, katılma hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmektedir.” ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımları Grafik 6’da bulunmaktadır. Bu ifadeye öğretmenlerin çoğunun katılmıyorum veya kısmen katılmıyorum demesi beklenmektedir. Grafik 6’daki KBBAD9 ifadesine öğretmenlerin %55,55’inin katılmadığı, %29,53’ünün ise katıldığını söylemek mümkündür. Kararsızım diyenlerin oranı ise %14,92’dir. Öğretmenlerin katılım bankalarının, katılma hesaplarına dağıttıkları gelirlerin faiz olduğuna katılmayanlar yarıdan fazladır.

Öğretmenler KBBAD9 sorusuna verdikleri cevaplar ile faiz bilgisi ve vade farkı bilgilerinden elde edilen sonuçlar birbiriyle mukayese edildiğinde öğretmenlerin faiz bilgisi olanların oranı düşük, vade farkı bilgisi olanların oranı ise yüksek çıkmıştı. Buna göre katılımcıların yarısından fazlasının katılım bankalarının, katılma hesaplarına dağıttıkları gelirlerini faiz olarak ifade edilmesine katılmamaktadır. Bunun nedeni ise kâr payının bir ticari işlem neticesinde elde edilen bir kazanç olduğunu kabul etmeleridir.

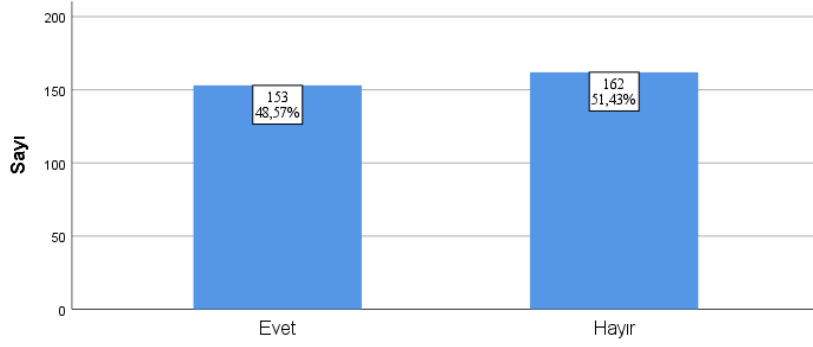
Grafik 7: KBBAD10. Katılım Bankacılığıyla ilgili Reklam veya İlanlarla Karşılaşma Sıklığınız Nedir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBBAD10. Katılım bankacılığıyla ilgili reklam veya ilanlarla karşılaşma sıklığınız nedir?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdeleri oranları Grafik 7’de verilmiştir. Öğretmenlerin katılım bankacılığıyla ilgili reklam veya ilanlarla karşılaşma sıklığı en yüksek cevap ile %50,48’i Nadiren (ayda 1 defa) karşılaştığını söylemek mümkündür. Bundan dolayı öğretmenlerin katılım bankalarını ve faaliyetlerini tanımadığından yeterli bilgiye sahip olmadıkları düşünülebilir.

3.2.6. Katılım Bankası Kullanım Düzeyi Bulguları

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası kullanım düzeylerini ölçmek amacıyla 11 soru sorulmuştur. Katılım bankası kullanım düzeyini belirlemeye yönelik sorulan 11 sorunun ilk 8 sorusuna öğretmenlerden “Evet” ve “Hayır” yanıtlarından birini seçerek cevap vermeleri istenmiştir. Katılım bankası kullanım düzeyinin İlk 8 sorusu aşağıda ayrı ayrı Grafik 8 ile Grafik 15 arası dâhil olmak üzere frekans dağılımları verilmiştir.

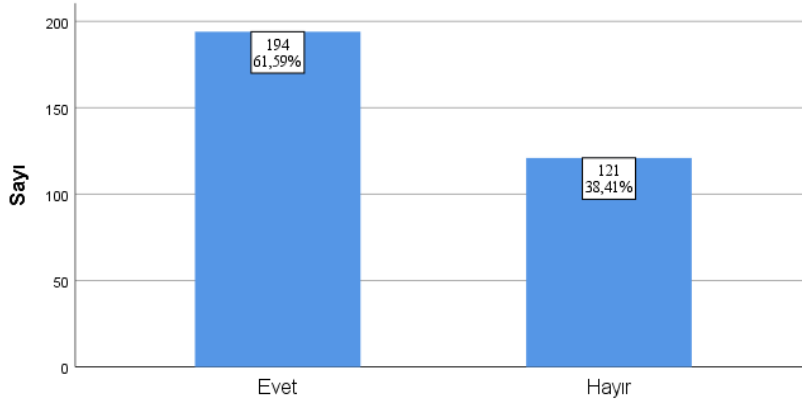

Grafik 8: KBKD1. Birikimlerimi Katılım Bankasında Değerlendirmeye Dikkat Ederim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD1. Birikimlerimi katılım bankasında değerlendirmeye dikkat ederim.” ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımları Grafik 8’de mevcuttur. Bu ifadeye öğretmenlerin evet demesi beklenmektedir. KBKD1 ifadesine öğretmenlerin %48,57’si evet, %51,43’ü ise hayır şeklinde cevap vermiştir. Bu da göstermektedir ki öğretmenlerin çoğunluğu katılım bankasında birikimlerini değerlendirmemektedirler.

KBKD1 ile KBBAD4 sonuçları birlikte değerlendirildiğinde dini hassasiyet göstermelerine rağmen öğretmenlerin çoğunluğu birikimlerini katılım bankalarında değerlendirmemektedir. Bunun nedenleri olarak katılım bankaları hakkında yapılan tanıtım, reklam ve ilanlarla karşılaşma sıklığının az olması gösterilebilir. Bunun yanında banka şube sayılarının az olması ve yatırım faaliyetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları da nedenleri arasına ilave edilebilir.

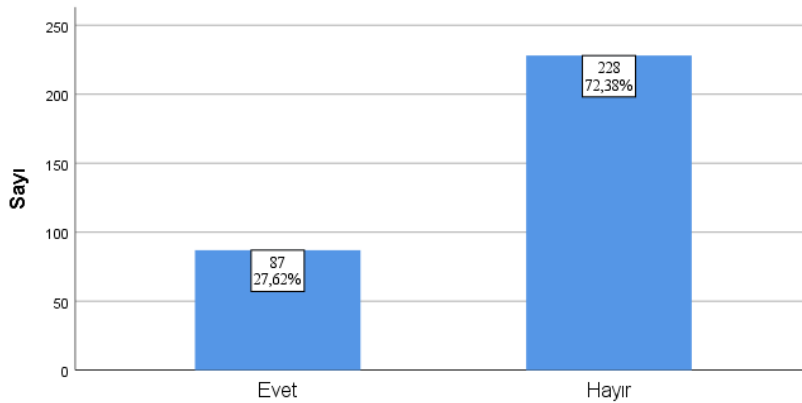

Grafik 9: KBKD2. Herhangi Bir Katılım Bankasında Hesabım Var

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD2. Herhangi bir katılım bankasında hesabım var.” ifadesine katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdeleri dağılımları Grafik 9’da gösterilmiştir. Bu ifadeye öğretmenlerin evet cevabı vermesi beklenmektedir. KBKD2 ifadesine öğretmenlerin %61,59’u evet, %38,41’i hayır şeklinde yanıt vermiştir. Buna göre herhangi bir katılım bankasında hesabı bulunanlar öğretmenlerin çoğunlukta olduğu ortaya çıkmıştır.

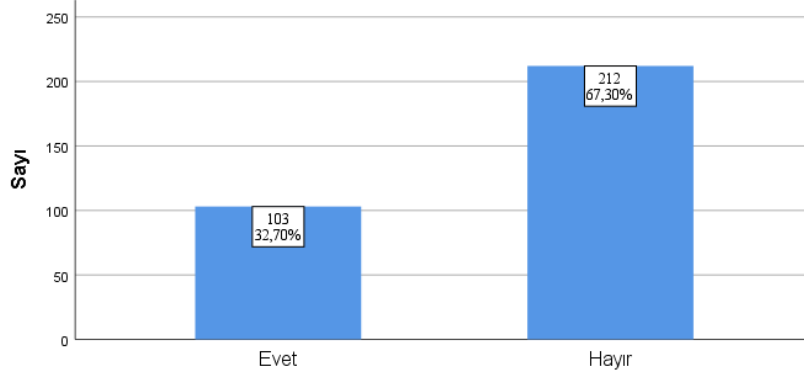
KBKD2 ile KBBAD4 sonuçları birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların katılım bankalarının dini hassasiyetlere dikkat ettiğinden bu bankalarda hesapları bulunduğu söylenebilir.

Grafik 10: KBKD3. Herhangi Bir Katılım Bankasına Ait Kredi Kartını Kullanıyorum

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD3. Herhangi bir katılım bankasına ait kredi kartını kullanıyorum.” ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların sayı ve yüzdeleri dağılımları Grafik 10’da yer almaktadır. Katılımcıların bu soruya evet demesi beklenmektedir. KBKD3 ifadesine öğretmenlerin %27,62’si evet, %72,38’i hayır demiştir. Buna göre katılımcıların herhangi bir katılım bankasına ait kredi kartını kullanmayanların çoğunlukta olduğu ifade etmek mümkündür. Katılım bankalarının kredi kart limitlerinin düşük olması veya öğretmenlerin maaş aldıkları bankalarına ait kredi kartlarını kullanarak gelir-gider işlemlerini tek bir bankadan yapmak istemeleri neden olarak gösterilebilir. Ayrıca katılım bankalarının sunduğu ürünleri kullanmayan öğretmenlerin, bu bankaların sunmuş olduğu faizsiz finansal araçlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını da ortaya çıkarmıştır.

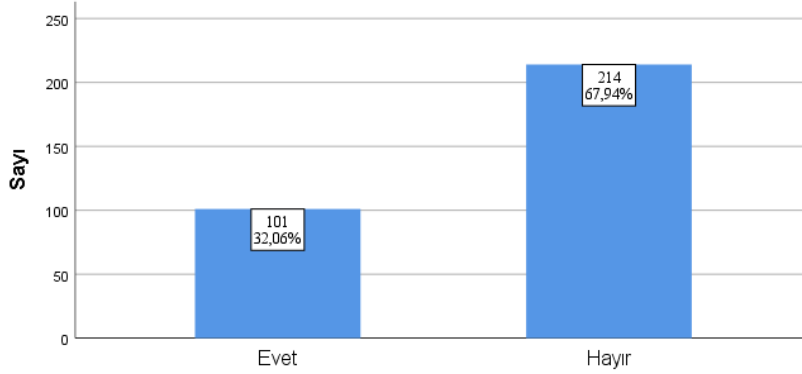

Grafik 11: KBKD4. Herhangi Bir Katılım Bankasından Konut Satın Almak için Finansman Kullandım/Kullanırım

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD4. Herhangi bir katılım bankasından konut satın almak için finansman kullandım/kullanırım.” ifadesine katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdeleri dağılımları Grafik 11’de gösterilmiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye cevaben evet demesi beklenmektedir. KBKD4 ifadesine öğretmenlerin %32,70’i evet, %67,30’u hayır şeklinde cevap vermiştir. Konut satın almak için herhangi bir katılım bankasından finansman kullanmayan öğretmenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin katılım bankalarından konut finansmanı kullanmak istemelerinin sebepleri arasında konut finansmanına ihtiyaç duymamaları,

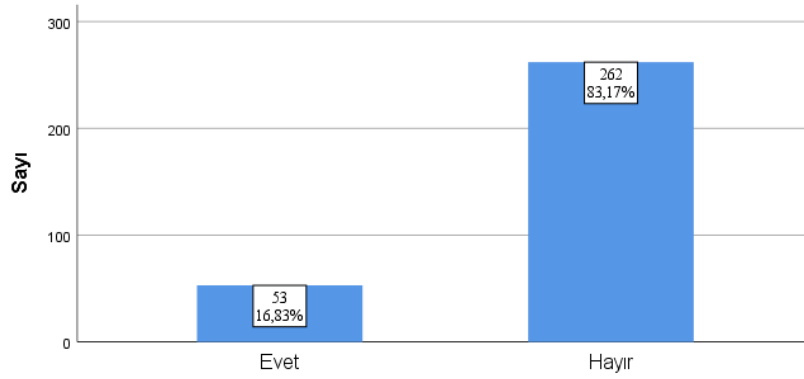
vade farkı ile faiz oranlarının birbirine yakın olması ya da vade farkı sonunda ödenecek borcun faizden daha yüksek çıkması gösterilebilir

Grafik 12: KBKD5. Herhangi Bir Katılım Bankasına Otomobil Satın Almak için Finansman Kullandım/Kullanırım

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

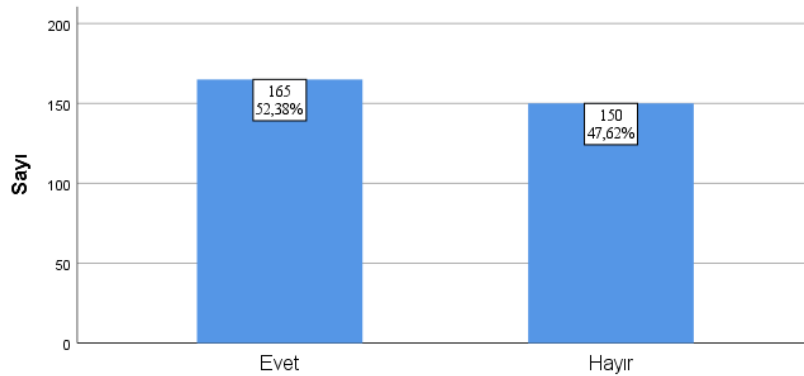
DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD5. Herhangi bir katılım bankasına otomobil satın almak için finansman kullandım/kullanırım.” ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların sayı ve yüzdeleri dağılımları Grafik 12’de gösterilmiştir. Bu ifadeye katılımcıların evet demesi beklenmektedir. KBKD5 ifadesine öğretmenlerin %32,06’sı evet, %67,94’u hayır şeklinde yanıt vermiştir. Buna göre katılımcıların herhangi bir katılım bankasına otomobil satın almak için finansman kullanmayanların oranı çoğunluktadır. Bunun sebepleri arasında katılım bankalarının araç finansman maliyetlerinin öğretmenler için cazip gelmemesi ve araç alımında bankanın yaş sınırı koyması gösterilebilir.

Grafik 13: KBKD6. Konut ve Otomobil Haricinde Herhangi Bir Katılım Bankasından Finansman Kullandım/Kullanırım

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

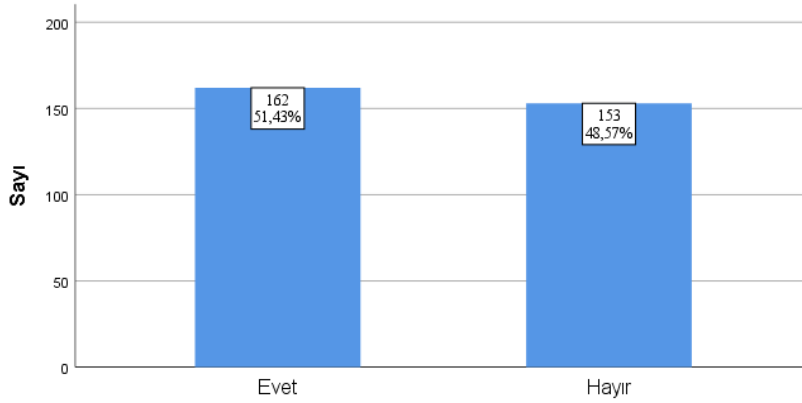
DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD6. Konut ve otomobil haricinde herhangi bir katılım bankasından finansman kullandım/kullanırım.” ifadesine katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdeleri dağılımları Grafik 13’te verilmiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye evet demesi beklenmektedir. KBKD6 ifadesine öğretmenlerin %16,83’ü evet, %83,17’si hayır yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun konut, otomobil ve haricinde herhangi bir katılım bankasından finansman kullanmadığı ortaya çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki öğretmenler çoğunlukla katılım bankalarından konut, otomobil ve diğer finansman araçlarını kullanmamaktadır.

Grafik 14: KBKD7. Katılım Bankasında Finansman Maliyeti Geleneksel (Faizli) Bankadan Yüksek Olması Halinde yine de Katılım Bankasını Tercih Ederim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD7. Katılım bankasında finansman maliyeti geleneksel (faizli) bankadan yüksek olması halinde yine de katılım bankasını tercih ederim.” ifadesine katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımları Grafik 14’te bulunmaktadır. Bu ifadeye katılımcıların evet demesi beklenmektedir. KBKD7 ifadesine öğretmenlerin %52,38’i evet, %47,62’i hayır şeklinde cevap vermiştir. Buradan hareketle öğretmenlerin çoğunluğu katılım bankasında finansman maliyeti geleneksel (faizli) bankadan yüksek olması halinde yine de katılım bankasını tercih ederim diyenler oluşturmaktadır. KBKD7 ile KBBAD4 sonuçları birlikte mukayese edildiğinde katılım bankaları dini hassasiyet göstermeleri nedeniyle öğretmenler katılım bankasında finansman maliyeti geleneksel (faizli) bankadan yüksek olması halinde yine de katılım bankasını tercih etmektedir. Fakat bu sonuç öğretmenlerin çoğunluğunun verdiği cevap dikkate alındığında faiz bilgi düzeyleriyle örtüşmemektedir.

Grafik 15: KBKD8. Katılım Bankalarını Başka Birine Tavsiye Ederim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine sorulan “KBKD8. Katılım bankalarını başka birine tavsiye ederim.” ifadesine katılımcıların verdikleri cevapların sayı ve yüzdelik dağılımları Grafik 15’te yer almaktadır. Katılımcıların bu ifadeye evet demesi beklenmektedir. KBKD8 ifadesine katılımcıların %51,43’ü evet, %48,57’i hayır yanıtını vermiştir. Katılımcıların çoğunluğu katılım bankalarını başka birine tavsiye ederim diyenler oluşturmaktadır. Buna göre KBKD8 ile KBBAD4 sonuçları birlikte değerlendirildiğinde katılım bankaları dini hassasiyet gösterdiklerine katılan öğretmenlerin katılım bankalarını başka birine tavsiye de bulunmaktadırlar. Katılım

bankalarının hizmet kalitelerini, şube sayılarını artırmaları ve sunmuş oldukları ürünlerin maliyetini düşürmeleri kişilerin daha kolay tavsiye etmelerini sağlayacaktır.

3.2.7. Katılım Bankası Kullanım Düzeyi T Testi Bulguları

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerine katılım bankası kullanım düzeylerini belirlemek amacıyla yöneltilen 11 sorunun son 3 sorusu 10’lu Likert olarak hazırlanmıştır. Öğretmenlerin tercihleri doğrultusunda son 3 soruya 10’lu Likert içerisinde “1-Tamamen Geleneksel Bankaları”, “5-Her İkisi de” ve “10-Tamamen Katılım Bankaları” arasında bir sayı işaretlemeleri istenmiştir. Tablo 25’te son 3 soruya ilişkin istatistik bilgiler verilmiştir. Burada bu sorulara verilen cevapların orta değeri olan 5,5’ten istatistik olarak anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığı t testiyle incelenmiştir.

Tablo 22: Öğretmenlerin Katılım Bankası Kullanım Düzeyi T Testi Sonuçları
(N=315)

			Orta Değer= 5,5	
	Ort.	Std. Sapma	t	P
KBKD9. Finansman elde etmek için hangi bankaya başvurursunuz.	7,68	3,050	12,683	0,000
KBKD10. Herhangi bir bankacılık işleminizi hangi banka ile yaparsınız.	6,17	3,295	12,637	0,000
KBKD11. Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	7,70	3,092	3,599	0,000
Cronbach Alpha katsayısı 0,877’dir.				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası kullanımı düzeylerinin belirlenmesine yönelik Tablo 22’de sorulan sorulara katılımcıların verdikleri cevapların iç tutarlılığa sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yukardaki Tablo 22’de yer alan 3 soruya öğretmenlerden her bir soru için 10’lu likert üzerinden 5’in üzerinde bir cevap vermesi beklenmektedir. Burada 5’in altındaki cevaplar, öğretmenlerin daha sıklıkla geleneksel bankaları tercih ettiklerini göstermektedir. DKAB ile İHL meslek dersleri

öğretmenlerin katılım bankası kullanımına yönelik son 3 soruya verdikleri cevapların genel ortalaması 7,18’i dir. Buradan hareketle DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri bankacılık faaliyetlerinde katılım bankalarını daha çok tercih ederler. Sorulara verilen cevapların anlamlılık değerleri şu şekildedir:

“KBKD9. Finansman elde etmek için hangi bankaya başvurursunuz?” sorusuna öğretmenlerin verdikleri cevapların anlamlı derecede orta değerde yüksek olduğu görülmüştür. Tablo 22’deki t testinde elde edilen sonuca göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri finansman tercihi için daha çok katılım bankalarını kullanırlar ifadesinde bulunan H_{4A} hipotezi desteklenmiştir.

“KBKD10. Herhangi bir bankacılık işleminizi hangi banka ile yaparsınız?” sorusuna verilen cevapların ortalaması anlamlı derecede yüksektir. Tablo 22’deki t testinde elde edilen sonuca göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri herhangi bir bankacılık işlemi yapmak için daha çok katılım bankalarını kullanırlar ifadesinde bulunan H_{4B} hipotezi desteklenmiştir.

“KBKD11. Tasarruflarınızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?” sorusuna verilen cevapların ortalaması anlamlı derecede yüksektir. Tablo 22’deki t testinde elde edilen sonuca göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri tasarruflarını değerlendirmek istediğinde ve finansman kullanmak istediğinde daha çok katılım bankalarını tercih ederler ifadesinde bulunan H_{4C} hipotezi desteklenmiştir.

Üçüncü bölümü kısaca özetlemek gerekirse Sakarya’da bulunan normal ortaokullar, İHO ve İHL bünyesindeki İHO olan okullardan sayıca daha fazladır. Diğer liseler, imam hatip liselerinden altı kat sayıca daha fazla bulunmaktadır. Normal ortaokullarda bulunan öğrenci sayısı İHO ve İHL bünyesindeki İHO ortaokullarında bulunan öğrenci sayısından çok daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer liselerde bulunan öğrenci sayısı imam hatip liselerinde bulunan öğrenci sayısından yedi kat daha çoktur.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz bilgisi olanların oranı düşük, vade farkı bilgileri olanların oranı ise yüksek çıkmıştır. Öğretmenlerin demografik ve mesleki bilgilerine göre faiz bilgisi ve vade farkı bilgisine arasındaki ilişkiyi göstermek için yapılan 8 tane ki-kare test sonuçlarında hiçbir hipotez desteklenmemiştir. Öğretmenlerin katılım bankası bilgi ve algı düzeylerinin yüksek olup olmadığını ölçmek için yapılan 3 tane T test sonuçlarında bir hipotez desteklenirken diğer iki hipotez ise

desteklenmemiştir. Öğretmenlerin katılım bankası kullanım düzeylerini belirlemek için yapılan 3 tane T testi sonuçlarında bütün hipotezler desteklenmiştir. Bundan sonraki bölümde ise çalışmada elde edilen diğer sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

SONUÇ

Faiz insanlık tarihi boyunca emeksiz ve ticari bir işleme dayanmayan ve günümüzde de küresel anlamda yapılmaya devam edilen gayri insani bir uygulama olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar bazı dönemlerde faize belli oranlarda sınırlama getirilse de 21. yüzyıl da toplumda mevcudiyetini korumaktadır. Özellikle ortaçağ düşünürleri faiz yasağı karşısında zenginleşmeyi meşrulaştırmak için faize karşı ılımlı bir tavır sergilemek zorunda kalmışlardır. Semavi dinlerden olan Yahudilik ve Hristiyanlıkta, faiz yasağının kişisel ve dini kisve altında menfaat beklentisiyle faiz yasağı karşısında net bir tavır ortaya koyamadıkları gibi tahrif olmuş dinlerine bile uymamaktadırlar. Bu durum Hristiyan din adamlarının faiz hakkındaki daha önceki uygulama ve söylemlerinin birbiriyle çelişmesiyle de anlaşılmaktadır. İslamiyet'te ise Müslümanların faiz karşısındaki net tavrı faizi kesin olarak yasaklayan ayetler ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'in veda hutbesindeki "Faizin her türlü kaldırılmıştır" ifadesinden anlaşılmaktadır. Çünkü faiz, toplumu başta iktisadi olmak üzere ahlaki yönden de çökmesine neden olmaktadır. Buna karşın İslamiyet toplumdaki bireylerin huzurunu ve ekonomik istikrarın güvenle sürdürülebilmesi için meşru görülen ticari faaliyetleri teşvik etmektedir.

Dünyadaki Müslümanlar finansal ihtiyaçlarını faizsiz olarak karşılama noktasında çok büyük problemler yaşamaktaydı. Cari finansal sistemin faizli olması nedeniyle Müslümanlar yeni faizsiz finansal kurumlara ihtiyaç duymaktaydı. Faizsiz finansmana ulaşmak amacıyla konjektürel şartların da uygun bir zemin sunması sonucunda 1963 yılında İslami bankacılık alanında ilk girişimler gerçekleştirilmiştir. Dr. Ahmad El-Nejjar tarafından ilk İslami banka olarak kabul edilen Mith Ghamr Tasarruf Bankası Mısır'da kurulmuştur. Ayrıca 1973 yılında İslam ülkelerinin aldığı ortak karar doğrultusunda İslam Kalkınma Bankasının kurulmasına karar verilmiştir.

Türkiye'de 1980'li yıllara kadar faizle finansal işlem yapan mevduat bankaları hizmet vermekteydi. 1983 yılında ise Türkiye'de faizsiz finansal işlem gerçekleştiren Özel Finans Kurumları kuruldu. 2005 yılında Özel Finans Kurumlarının adı Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir. Katılım bankalarını mevduat bankalarından ayıran en önemli etken yaptığı bütün bankacılık işlemlerinde faizsiz olarak gerçekleştirmesidir. Aynı zamanda katılım bankaları yatırımcı ile fon sahiplerine aracılık görevi üstlenerek ticaret ve ekonomiye olumlu yönde katkı sunmaktadır.

Faizin finansal işlemlere konu olmasının yanında mükelleflerin bu işlemlerin ne olduğunu ve hangi durumda faizin ortaya çıktığını anlayabilmesi için bu konuda çeşitli kademelerde eğitim verilmesi gerekmektedir. Din eğitimi veren DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri ortaokul ve lise ders müfredatları içerisinde faiz yasağına ve ekonomik hayatı etkileyen olumlu ve olumsuz etkenlere değinmektedir. Bundan dolayı öğretmenlerin hitap ettiği kitlenin ne kadar geniş olduğu, faiz, vade farkı ve katılım bankaları hakkındaki anket yöntemiyle elde edilen sonuçları son derece önem arz etmektedir. Resmi verilere göre Sakarya'daki tüm resmî ve özel okullarda 634 DKAB ile 140 İHL meslek dersleri olmak üzere toplamda 774 öğretmen görev yapmaktadır.

Elde edilen sonuçlar hipotezler halinde incelenmiştir. DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin demografik ve mesleki bilgileri ile faiz bilgi düzeyleri arasındaki ilişki 4 hipotez ile test edildi ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

H_{1A}: Cinsiyet ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. Cinsiyeti kadın ve erkek olanların ankete katılımları eşit olmayıp erkek katılımcıların sayısı daha fazladır. Kadın ve erkekler ayrı ayrı değerlendirildiğinde her ikisinde de faiz bilgisi olmayanlar oranı daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni olarak öğretmenlerin finansal okuryazarlığı yetersiz olduğu söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin mezun oldukları lisans bölümlerindeki ilgili derslerde faiz türleri ve günümüzde faiz riski oluşturan güncel meseleler hakkında yeterli bilgi almadıkları da düşünülebilir.

H_{1B}: Yaş ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. Öğretmenlerin yaşları 4 grupta ele alınarak faiz bilgisi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Sakarya'da görev yapan öğretmenlerin çoğunluğu mesleki hizmet yılı olarak 16 ve üzeri hizmet görevine sahip öğretmenlerden oluşmaktadır. Elde edilen bu sonuca göre yaş ile faiz bilgisi arasında bir ilişki olmayıp tüm yaş gruplarında faiz bilgisinin düşük olduğu görülmüştür.

H_{1C}: Branş ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. DKAB öğretmenlerinin kendi içerisinde değerlendirildiğinde faiz bilgisi olmayanların oranı daha yüksektir. Bunun nedenleri arasında DKAB öğretmenlerinin çoğunluğu ortaokullarda görev yapmakta olup, hem okutmakla sorumlu olduğu ders sayısının fazla olması hem de faiz konusunun ortaokul ders müfredatında yeterince yer verilmemesi de söylenebilir. İHL meslek dersleri öğretmenleri kendi arasında ele alındığında faiz bilgisi olmayanların oranı daha fazladır. İmam hatip liselerinde din derslerinin normal liselere göre daha fazla

olmasına karşın faiz ve faiz türleri ile ilgili konulara çok az yer verilmektedir. 11. sınıflarda okutulan “seçmeli fıkıh okumaları” dersinde faiz ve faiz türlerinden daha ayrıntılı bahsedilmektedir. Ama fıkıh okumaları dersi seçmeli olmasına rağmen bu ders imam hatip liselerinde çok az açılmakta veya hiç açılmamaktadır. İHL meslek dersleri öğretmenlerinin sorumlu olduğu derslerde bu konular ayrıntılı anlatılmadığından faiz konusuyla ilgili bilgileri yüzeysel kalmakta ve güncel meseleleri de araştırma gayreti içinde bulunmamaktadırlar. Branşlar birlikte değerlendirildiğinde faiz bilgisi olmayanların oranları daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir.

H1D: Hizmet yılı ile faiz bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. Ankete katılan öğretmenlerin hizmet yılları 4 grupta ele alınarak değerlendirilmiştir. Çünkü öğretmenlerin hizmet yıllarının artmasıyla faizle ilgili sorulara daha fazla muhatap olmakta ve ekonomik hayatın tam merkezinde bulunmaktadır. Mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin hem saha tecrübesinin az olması hem de faizle ilgili sorularla muhatap olma olasılığının düşük olmasından ötürü açıklayıcı ve yeterli cevap verememe durumu bulunmaktadır. Çünkü bu öğretmenlerin okuttukları derslerde faiz konusuna yeterince yer verilmediğinden, öğretmenler ders müfredatını ancak işleyebilmekte ve faiz konusunda yüzeysel bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Hizmet yıl sürelerinin bir bütün olarak değerlendirildiğinde faiz bilgisi olmayanların oranı daha yüksek çıkmıştır.

Faiz bilgi düzeyi ile ilgili elde edilen diğer sonuçlar şöyledir:

- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin genelinin kredi kartı kullanımında bankalara ödenen gecikme ve asgari ödeme bedelinin ne anlama geldiğini ve işleyişini bilmemektedir. Bunun nedeni olarak öğretmenlerin kredi kartıyla işlem yapmayı tercih etmemesi ve bunun yerine alış-veriş işlemlerinde daha çok nakit parayı tercih ettiklerini söylemek mümkündür.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin çoğunluğunun “Bir kişi sahip olduğu 1000 Dolar’ı TL’ye çevirmek üzere döviz bürosuna teslim etmiştir. Teslim alan kurum elinde yeterli miktarda nakit olmadığı için teslimi 1 gün sonra gerçekleştirmiştir. Bu akitte faiz riski ortaya çıkmıştır.” ifadesine katılmıştır ve bu akitte faiz riskinin ortaya çıktığını düşünmektedir.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin demografik ve mesleki bilgileri ile vade farkı bilgisi arasındaki ilişki 4 hipotez ile test edilmiş olup elde edilen sonuçlar şöyledir:

H_{2A}: Cinsiyet ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. Kadınlar kendi içinde ele alındığında vade farkı bilgisi olanların oranı yüksektir. Erkekler kendi arasında değerlendirildiğinde vade farkı bilgisi olanların oranı daha fazladır. Öğretmenler alışverişlerdeki ödeme seçenekleri arasında peşin veya vadeli ödemedenden birini tercih ettiklerinden dolayı katılım bankalarının kullandığı bu kavramla ticaretteki vadeli ödemenin ne olduğunu bilmektedir. Cinsiyetler birlikte değerlendirildiğinde vade farkı bilgisi olanların oranları daha çoktur. Vade farkının ne olduğunu bilmektedirler.

H_{2B}: Yaş ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. Öğretmenlerin yaşları 4 grupta ele alınarak vade farkı bilgisi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bütün yaş grupları birlikte ele alındığında vade farkı bilgisi olanların çoğunlukta olduğu ortaya çıkmıştır.

H_{2C}: Branş ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. DKAB öğretmenleri içerisinde vade farkı bilgisi olanların oranı yüksektir. İHL meslek dersleri öğretmenleri arasında vade farkı bilgisi olanların oranı daha fazladır. Branş türleri birlikte değerlendirildiğinde vade farkı bilgisi olanların oranı daha çoktur.

H_{2D}: Hizmet yılı ile vade farkı bilgisi arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmemiştir. Ankete katılan öğretmenleri hizmet yılları 4 grupta ele alınarak değerlendirilmiştir. Hizmet yıl sürelerinin bir bütün olarak değerlendirildiğinde vade farkı bilgisi olanların oranı çok daha fazladır. Faiz ve vade farkı ile ilgili hipotez sonuçlarına göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz bilgisinin düşük, vade farkı bilgilerini ise yüksektir.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası ve İslami finans hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algılarının yüksek olup olmadığı 3 hipotez ile test edilmiş olup elde edilen sonuçlar şöyledir:

H_{3A}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası ile ilgili bilgi düzeylerine ilişkin algıları yüksektir hipotezi desteklenmiştir. Öğretmenlerin geneli katılım bankalarının gerçekleştirdiği bankacılık faaliyetlerinde dini hassasiyet gösterdiklerini düşünmektedir.

H_{3B}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılım bankası finansal işlemleri hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algıları yüksektir hipotezi desteklenmemiştir. Öğretmenlerin çoğunluğunun katılım bankalarının finansman kullandırırken nakit para vererek işlemlerinin gerçekleştirdiği ifadesine katılmaları

finansal işlemleri tam olarak bilmediklerini göstermektedir. Katılım bankalarındaki kâr payının yüksek ve faiz oranına yakın olması öğretmenlerin bu iki kavram benzer olduğunu düşünmesine yol açmaktadır.

H_{3C}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin İslami finansın prensipleri ve işleyişi hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin algıları yüksektir hipotezi desteklenmemiştir. Öğretmenler katılım bankalarında birikimlerini değerlendirmek mukabilinde vade sonunda ne kadar getiri elde edeceği banka tarafından söyleneceğine katılmakla katılım bankalarının finans işleyişini bilmedikleri söylenebilir.

Katılım bankası bilgi ve algı düzeyleri ile ilgili elde edilen diğer sonuçlar şöyledir:

- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin büyük çoğunluğu katılım bankaları faaliyetlerinde dini hassasiyetleri gözettiğine katılmaktadır. Çünkü katılım bankaları fon kullandırma yöntemlerinde vade farkı uygulayarak gerçekleştirmektedir.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısından fazlasının geleneksel bankalardaki faiz ile katılım bankalarındaki kâr payının aynı şey olduğuna katılmamaktadır.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısına yakınının katılım bankalarının piyasadaki payı (büyüklük ve yaygınlık açısından) faizli bankaların payına yakın olduğunu düşünmektedir.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısına yakınının katılım bankasına birikimlerinizi yatırdığınız anda size vade sonunda ne kadar getirisi olacağının söylendiğine katılmaktadır. Öğretmenlerin katılım bankasında bulunan katılma ve yatırım hesaplarının işleyişlerini bilmedikleri söylenebilir.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısına yakını katılım bankaları, kişilerin fon taleplerini geleneksel bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşıladığına katılmaktadır. Öğretmenler katılım bankası tarafından uygulanan fon kullandırma yöntemlerini bilmemekle beraber bunu yüz yüze sorabileceği çevresinde yeterli katılım bankası şubesi bulunmadığından doğru ve yeterli bilgiye ulaşamadıkları söylenebilir.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısından fazlasının katılım bankalarının, katılma hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmesine katılmamaktadır. Çünkü öğretmenler vade farkının faiz olmadığını bilmektedir.

- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısı katılım bankacılığıyla ilgili reklam veya ilanlarla karşılaşma sıklığına verilen en çok cevap nadiren (ayda 1 defa) olduğu söylemek mümkündür. Katılım bankaları yeterli düzeyde tanıtımı ve finansal faaliyet reklamları yapılmadığından öğretmenler tarafından çok az bilinmektedir. Bu durum katılım bankalarının imaj ve güvenilirliği konusunda daha fazla çalışma yapması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Katılım bankası kullanım düzeyi ile ilgili elde edilen diğer sonuçlar şöyledir:

- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısından fazlasının birikimlerini katılım bankasında değerlendirmemektedir. Katılım bankaları hakkında yapılan tanıtım, reklam ve ilanların kısıtlı olması ve banka şube sayılarının az olması neden olarak gösterilebilir.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısından daha fazlasının herhangi bir katılım bankasında hesabı bulunmaktadır. Katılım bankası şubelerinin sadece Sakarya'nın merkezinde ve az sayıda bulunmasına rağmen ortak ATM uygulamasıyla hesaplarında nakit girişi ve çıkışı yapmalarına olanak sağladığı için katılım bankalarının kullanımını artırmaktadır.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin geneli herhangi bir katılım bankasına ait kredi kartını kullanmamaktadır. Bunun sebebi olarak öğretmenlerin maaş aldıkları bankanın kredi kart avantajlarından yararlanmak istemeleri ve gelir-gider işlemlerini tek bir bankadan yaparak kolay takip etmek istemeleri gösterilebilir.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısından fazlası herhangi bir Katılım Bankasından konut satın almak için finansman kullanmamaktadır. Öğretmenler katılım bankalarının sağladığı konut finansmanına ihtiyaç duymamakta veya vade farkı ile ödeyeceği toplam borcun maliyetini yüksek bulmaktadır.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısından fazlası herhangi bir Katılım Bankasından otomobil satın almak için finansman kullanmamaktadır. Bunun nedeni olarak katılım bankalarının araç finansman maliyetlerinin öğretmenler için cazip gelmemesi ve araç alımında yaş sınırlaması bulunmasıdır.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin genelinin konut ve otomobil haricinde herhangi bir Katılım bankasından finansman kullanmamaktadır.
- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yarısından fazlası Katılım bankasında finansman maliyeti geleneksel (faizli) bankadan yüksek olması halinde yine de

katılım bankasını tercih etmektedir. Öğretmenler katılım bankaları dini hassasiyet göstermeleri nedeniyle geleneksel (faizli) bank yerine katılım bankaları tercih etmektedir. Çünkü öğretmenler alenen haram olan şeylerden uzak durmakta ve bildikleriyle amel ettiklerini söylemek mümkündür.

- ✓ DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin çoğunluğu Katılım bankalarını başka birine tavsiye etmektedir. Öğretmenler Katılım bankalarının dini hassasiyet gösterdiklerine katılmakta ve bu nedenle çevresindeki finansmana ihtiyacı olan diğer insanların alenen faize bulaşmamaları için katılım bankalarını tavsiye etmektedirler.

DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri bankacılık faaliyetlerinde katılım bankalarını daha çok tercih edip etmedikleri 3 hipotez ile test edilmiş olup elde edilen sonuçlar şöyledir:

H_{4A}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri finansman tercihi için daha çok katılım bankalarını kullanırlar hipotezi desteklenmiştir. Çünkü öğretmenler Katılım bankalarının faizsiz işlem gerçekleştirdiğine güvenmektedir. Öğretmenlerin katılım bankalarına güvenmesi, ve bu bankalarda hesaplarının olması katılım bankalarını tercih alameti olarak gösterilebilir.

H_{4B}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri herhangi bir bankacılık işlemi yapmak için daha çok katılım bankalarını tercih ederler hipotezi desteklenmiştir. Katılım bankaları mevduat bankalarının gerçekleştirdiği bankacılık hizmetlerini İslami esaslara göre gerçekleştirdiğinden tercih edilmektedir. Katılım bankalarının sunduğu mobil bankacılık uygulamasından kredi kartı borcu ödeme, fatura ödeme işlemleri, hesaplar arası para transferi ve kur korumalı mevduat hesap işlemleri gibi çok sayıda bankacılık işleminin gerçekleştirilmesi bu tercihte etkili olduğu söylenebilir.

H_{4C}: DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenleri tasarruflarını değerlendirmek istediğinde ve finansman kullanmak istediğinde daha çok katılım bankalarını tercih ederler hipotezi desteklenmiştir. Öğretmenlerin katılım bankalarında hesaplarının olması katılım bankalarını tercih ettiklerini ve fon kullanmak istediklerinde ise vade farkının faizden farklı olduğunu bildiklerinden alenen harama kaçındıklarından ve katılım bankasına güvendiklerinden dolayı finansman kullanmak istediklerinde bu bankaları tercih etmektedir.

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre DKAB ile İHL meslek dersleri öğretmenlerinin faiz, vade farkı ve katılım bankaları hakkında doğru bilgi edinmelerini sağlamak adına aşağıda önerilen çalışmaların yapılması öğretmenler için faydalı olacaktır.

- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ulusal olarak Kasım ve Nisan aylarında birer haftalık olarak mesleki eğitim seminerleri gerçekleştirilmektedir. Mesleki eğitim seminerlerinde özelde DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerine, genelde ise bütün öğretmenlere yönelik faiz, vade farkı ve katılım bankalarıyla ilgili doğru ve güncel bilgi edinmeleri için bir çalışma yapılabilir. Bu çalışma İslam Ekonomisi ve Finansmanı Araştırma Merkezi (İSEFAM) veya İslam İktisadi Ana Bilim Dalı bölümü bulunan üniversitelerle ortaklaşa yapılabilir. Bu çalışma Öğretmen Bilişim Ağı (ÖBA) üzerinden canlı olarak veya video kayıtlarının izlenmesiyle öğretmenlerin doğru ve güncel bilgileri öğrenmeleri sağlanabilir.
- Din öğretimi genel müdürlüğünün yaz etkinlikleri adı altında gerçekleştirdiği yüz yüze hizmet içi eğitim faaliyetlerinde İslam ekonomi ve finansmanı alanında güncel meselelerin konuşulduğu, faiz, vade farkı ve katılım bankalarıyla ilgili öğretmenler tarafından merak edilen soruların öğretim üyeleri ve katılım bankası ilgili personeli tarafından cevaplanarak bilgilendirme eğitimleri yapılabilir.
- Sakarya İl MEM tarafından bu konuyla ilgili mahalli hizmet içi eğitimi yapılabilir. Mahalli hizmet içi eğitimleri ilçelerde DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin katılımıyla birer günlük olarak öğretim üyeleri ve katılım bankası ilgili personelinin bulunduğu seminerler verilebilir.
- 2021-2022 yılında Sakarya İl MEM ile Sakarya Üniversitesi (SAÜ) İlahiyat Fakültesi arasında ortaklaşa yapılan Arapça okumalarında DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin kişisel ve mesleki anlamda daha donanımlı olması adına yapılan uzaktan eğitimlere öğretmenlerin katılımlarının bir hayli yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışma devam etmekte olup bu çalışmaya konumuzla ilgili finans dersleri de eklenebileceği gibi aşağıdaki benzer çalışma gerçekleştirilebilir.
- Sakarya İl MEM ile SAÜ İSEFAM arasında yapılacak bir eğitim protokolü ile DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin gönüllülük esasına dayalı olarak uzaktan eğitim aracılığıyla mesai saatleri dışında fıkıh ve finans dersleri yapılabilir. Eğitim sonucunda öğretim üyelerine ve tüm öğretmenlere katılım belgesi takdim edilerek eğitim tamamlanabilir.

- MEB tarafından özellikle liselerde İslami finans okuryazarlığı ile ilgili zorunlu veya seçmeli derslerin konması, öğrencilerin finansal konularda doğru bilgi edinmelerini sağlayacağı gibi dersi okutmakla sorumlu öğretmenlerin de mesleki anlamda daha donanımlı hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Böylelikle öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki finansal konulardaki etkisi daha da artacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdılalı, O. İ. (2015). Faizsiz Bankacılık ve Faizsiz Fon Kaynağı Aracı Olarak Sukukun Yeterliğı Üzerine Bir Çalışma [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Ahmad, Z. (2003). Riba Teorisi (A. R. Gül, Çev.). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 44(1), Article 1. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000138
- Ahmed b. Hanbel, E. A. A. b. M. b. H. eş-Şeybânî. (2003). El-Müsned (S. Sarı & R. Oral, Çev.; C. 1). Ensar.
- Akay, B. (2018). Katılım Bankacılığı Kamu Katılım Bankaları [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Akcan, A. T. (2012). Faizsiz Bankacılık Sisteminin Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri Türkiye’de Karşılaştırmalı Genel Durum Analizi [Yüksek Lisans Tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Akın, S. (2021). Kamusal Sermayenin Katılım Bankacılığına Girmesinin Sektörün Performansına Etkisi Türkiye Katılım Bankacılığına Yönelik Bir Panel Veri Analizi [Yüksek Lisans Tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Aksel, H. S. (2011). Kur’an ve Sünnet’te Ticaret ve Faiz Kavramları [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Aktan, H. (1989). İstisnâ. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 23, ss. 393-396). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/istisna--akit>
- Alkış, A. (2018). İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), Article 3.
- Arslan, F. (2018). Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Avcı, T., & Aktaş, M. (2015). Katılım Bankalarının Kar Payı Ödemeleri İle Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(4), Article 4.
- Aybakan, B. (2009). Selem. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 36, ss. 402-405). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/selem>
- Ayçilek, M. A., Ayriçay, Y., & Bekereci, N. E. (2021). İslami Finansa Diyanet Personelinin Bakış Açısı Üzerine Bir Araştırma. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), Article 1. <https://doi.org/10.47147/ksuiibf.949969>

- Babashov, O. (2019). Tüketicilerin Banka Tercihini Etkileyen Faktörlerin Tüketici Sadakatine Etkisinin [Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Bardakoğlu, A. (1989). İcâre. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 21, ss. 379-388). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/icare>
- Bardakoğlu, A. (1995). Bey'. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 6, ss. 13-19). Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bey--fikih>
- Bilmen, Ö. N. (1970). Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu (C. 6). Bilmen Yayınevi.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (t.y.). Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi (M. Sofuoğlu, Çev.; C. 5). Ötüken.
- Cebeci, İ. (2019a). Sukûk. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (3.Baskı, C. 37, ss. 523-527). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sukuk>
- Cebeci, İ. (2019b). Teverruk. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (3.Baskı, C. 39, ss. 593-595). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/teverruk>
- Cora, N. (2021). Tarihi Süreçte Faiz ve Faizsiz Finans Kavramlarının Gelişimi ve Faizsiz Finans Sisteminin Uygulama Pratiği [Yüksek Lisans Tezi]. Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Çimen, S. (2010). İslam Hukukunda Faizin İlleti İle İlgili İhtilaflar [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çobankaya, F. T. (2014). Katılım Bankalarının Türkiye'deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Demirgil, B., & Türkay, H. (2017). Tarihsel Süreç İçerisinde Faizin Kuramsal Açından Gelişimi. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 18(2), 131-160.
- Deniz, A. (2006). İslam Hukukunda İlet Kavramı ve Faizin İlleti [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Döndüren, H. (2012). Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali. Erkam Yayınları.
- Dönmez, İ. K. (2020). Murabâbaha. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 31, ss. 148-152). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/murabaha>
- Ebû Dâvûd, S. es-Sicistân. (1987). Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi (İ. L. Çakan, Çev.; C. 1). Şamil Yayınevi:
- Ebû Zehra, M. (1973). Ebû Hanife (O. Keskinoglu, Çev.; Altıncı Baskı). Can Kitapevi.
- El Mavsılî. (2013). El-İhtiyâr Metni el-Muhtâr Tercümesi (C. Yeniçeri, Çev.; 4.Baskı). Şamil Yayınevi:

- Eroğlu, Ö. (2004). Para Teorisi ve Politikası (50. bs). Süleyman Demirel Üniversitesi,.
- Gül, A. R. (2017). İslâm'daki Faiz Yasağının Temeli Olarak Câhiliye Ribâsı Kavramı. Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 21(1), 701-748.
- Güneşlik, A. (2018). Türkiye'de ve Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılığın Tercih Edilme Sebeplerine İlişkin Bir Araştırma [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Güney, A. (2018). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulamaları ve Kamunun Katılım Bankacılığındaki Rolü ve Girişiminin Değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Türk Hava Kurumu Üniversitesi.
- Gürkaynak, M. (2003). Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2), Article 2.
- Işık, H. (2006). Eski ve Yeni Ahid'de Para ve Faiz. Marife Dini Araştırmalar Dergisi, 6(1), Article 1.
- İbn-i Abidin, M. (1984). Reddül-Muhtar Aled-Dürri'l Muhtar (A. Davudođlu & M. Savaş, Çev.; C. 11). Şamil Yayınevi:
- Kallek, C. (1989). SAK. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 35, ss. 584-586). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sak--belge>
- Kallek, C. (2020). Mudârebe. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 30, ss. 358-362). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mudarebe>
- Kalyoncuoğlu, S., & Faiz, E. (2017). Müşterilerin Sadakat Geliştirme Eğilimlerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Akıllı Telefon Kullanıcıları Üzerinde Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), Article 1.
- Kapıcı, N. (2018). Katılım Bankalarının Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Karahan, H., & Ersoy, H. (2016). Faizsiz Finansın Temel Prensipleri ile Türkiye'de Reel Kesimde Kullanılması. Maliye Finans Yazıları, 0(105), 93-114. <https://doi.org/10.33203/mfy.312137>
- Karahöyük, M. (2013). Din ve Ekonomi İlişkisi. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 16, Article 16.
- Katırcı, Y. (2019). Müşterilerin Banka Tercihlerini Rasyonelleştirme Gerekçeleri Üzerine Bir Araştırma: Diyanet Personeli Örneği [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Kınalı, F. (2012). Faizsiz Sistemde Bankacılık Anlayışı ve Kredi İşlemleri [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

- Kızılkaya, N. (2012). Modern Dönemde Faizsiz Bankacılık ve Fikhî İşleyişi. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 20. <https://avesis.istanbul.edu.tr/yayin/7ee76cecf80-48af-ac8a-c41dda369885/modern-donemde-faizsiz-bankacilik-ve-fikhi-isleyisi>
- Kızıltepe, K. (2017). Diyanet İşleri Başkanlığı Personelinin Faiz Hassasiyeti [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Kızıltepe, K., & Yardımcıoğlu, F. (2017). Diyanet Personelinin Faiz Hassasiyeti Üzerine Bir Araştırma. International Journal of Islamic Economics and Finance Studies, 3(2), Article 2. <https://doi.org/10.25272/j.2149-8407.2017.3.2.08>
- Kitab-1 Mukaddes. Erişim Tarihi 23/09/2023, gönderen <https://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-hakkinda-bilgilendirme-ve-tam-metni/>
- Kur'an-ı Kerim Meâli (H. Altuntaş & İ. Paçacı, Çev.). (2011). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kurt, A. O. (2006). İkinci Mabad Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 10(2), Article 2.
- Moallim Abdulle, M. (2020). İslam Finansın Tarımsal ve Kırsal Kalkınmadaki Rolü: Somali Örneği [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Müslim, E.-H. M. b. el-Haccâc. (1972). Sahih Muslim ve Tercemesi (M. Sofuoğlu, Çev.; 1988. bs, C. 5). İrfan.
- Özbay, F. (2014). Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Uygulamaları [Yüksek Lisans Tezi]. Gediz Üniversitesi.
- Özdemir, F. R. (2019). Katılım Bankacılığı Sisteminde Kullanılan Araçlar Katılım Bankalarının ve Mevduat Bankalarının Borçlanma Kapasitelerinin Karşılaştırılması [Yüksek Lisans Tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Özdemir, Ş. (2007). Din-Ekonomi İlişkisi ve Güncel Arayışlar. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 23(23), Article 23. <https://doi.org/10.17120/omuifd.62760>
- Özen, E. (2019). Katılım Bankacılığına Özgü Yatırım Araçları ve Dünyada Katılım Bankacılığı [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özkan, H. (2012). Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları [Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Özsoy, İ. (1995). Faiz. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (C. 12, ss. 110-126). Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz>
- Özsoy, İ., Görmez, B., & Mekik, S. (2013). Türkiye'de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 20(1), Article 1.

- Sarı, B. (2010). Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Sektöründe Müşteri Memnuniyeti ve Banka Tercihleri Üzerine Bir Uygulama [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Sert, H. (2020). Katılım Bankalarında Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma Aksaray İlinde Bir Uygulama [Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Süleymanoğlu, İ. (2017). Faizsiz Ekonomi Üzerine Bir Deneme [Yüksek Lisans Tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Şahin, M. E. (2010). Kur’an Ayetleri Işığında Cahiliye Toplumundan İslam Toplumuna Değişim Süreci [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Taşkın, M. (2021). İslam İktisadı Açısından Faiz ve Kâr Kavramları Mukayesesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Tekçam, R. (2017). Faizsiz Bankacılıkta Denetim Türkiye İçin Model Önerisi [Doktora Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Terzi, A. (2013). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı? Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), Article 9.
- Tirmîzî, E. İ. M. bin İ. bin S. bin M. bin D. es-Sulemî. (2007). Sünen-i Tirmizi Tercemesi (A. Parlıyan, Çev.; Düzey Matbaacılık, C. 1). Konya.
- TKBB, T. K. B. B. Türkiye Katılım Bankaları Birliği. Erişim Tarihi 13/10/2023, gönderen <https://tkbb.org.tr/banka-bilgileri>
- TMSF, M. S. Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu. Erişim Tarihi 12/10/2023, gönderen <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Mevduat/mevduat.kapsam>
- Toraman, C., Ata, H. A., & Buğan, M. F. (2015). İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 14(24220), 761-779. <https://doi.org/10.21547/jss.256749>
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Tarihi 17/06/2023, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BCfus>
- Ulu, K. (2019). Türkiye’de İslami Finans Okuryazarlığı [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Ulusoy, R., & Altun, İ. (2017). Faizsiz Finans Sistemine Teorik Yaklaşım. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 63, Article 63.
- Yıldırım, M. V. (2020). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği [Yüksek Lisans Tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.

- Yıldız, İ. (2017). Faizsiz Finans Araçlarının Türkiye'deki Uygulamaları ve Mevcut Sorunlara Çözüm Önerileri [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Yılmaz, H. (2006). İşletme Finansı Düşüncesinin Felsefi Kökenleri. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 30, Article 30.

EK

Ek 1: Anket Formu (1. sayfa)

DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETMENLERİN KATILIM BANKALARINA BAKIŞI VE FAİZ HASSASİYETİ ANKETİ

Değerli Öğretmenler:

Dolduracağınız bu ankette, DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin faize karşı duyarlılığını ve katılım bankalarına bakışı ve tercih etmelerinin nedenlerini belirlemeye yöneliktir. Bu anket kapsamında verilen cevaplardan elde edilen araştırmaya sonuçları tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür eder, çalışma hayatınızda başarılar dilerim.

Demografik Bilgiler

D1. Cinsiyetiniz	Kadın []	Erkek []				
D2. Branşınız	DKAB []	İHL Meş. Dersleri []				
D3. Çalıştığınız Kurum	Kamu []	Özel []				
D4. Görev yaptığınız okul	Ortaokul []	Lise []				
D5. Medeni Durumunuz	Evli []	Bekâr []				
D6. Eğitim Durumunuz	Lisans []	Yüksek lisans []	Doktora []			
D7. Yaşınız	25-29 []	30-35 []	36-40 []	41 ve üzeri []		
D8. Hizmet Yılıınız	1-5 []	6-10 []	11-15 []	16 ve üzeri []		
D9. Hizmet Alanınız	1/1 []	1/2 []	1/3 []	1/4 []	1/5 []	1/6 []

Faiz Bilgi Düzeyi		Evet	Hayır
FBD1. Bir menfaat (maddi/manevi) karşılığında borç vermek faizdir.			
FBD2. Geleneksel bankaların sunduğu krediler için talep ettikleri fazlalık hizmet bedelidir.			
FBD3. Faiz ile vade farklı satışın aynı şey olduğunu düşünürüm.			
FBD4. Kredi kartı kullanımında bankalara ödenen gecikme ve asgari ödeme bedelinin ne anlama geldiğini ve işleyişini bilirim.			
FBD5. Bankacılık sektöründe uygulanan faiz, enflasyon farkı olarak kabul edilir.			
FBD6. Bir kişi 1000 TL'ye peşin olarak satın aldığı bir mal, başkasına 3 taksitle 1200 TL'ye satmıştır. Buradaki 200 TL'lik fazlalık faizdir.			
FBD7. Bir kişi 500 kg'lık fındığı 600 kg olarak 1 sene sonra geri ödemesi şartıyla vermiştir. Buradaki 100 kg fark faizdir.			
FBD8. Bir kişi sahip olduğu 1000 Dolar'ı TL'ye çevirmek üzere döviz bürosuna teslim etmiştir. Teslim alan kurum elinde yeterli miktarda nakit olmadığı için teslimi 1 gün sonra gerçekleştirmiştir. Bu akitte faiz riski ortaya çıkmıştır.			

Katılım Bankası Bilgi ve Algı Düzeyi	Hiç bilgi sahibi değilim									Çok bilgi sahibiyim
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
KBBAD1. Katılım bankacılığıyla ilgili bilgi düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
KBBAD2. Katılım bankalarındaki finansal işlemler hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
KBBAD3. İslami finansın prensipleri ve işleyişi hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Ek 2: Anket Formu (2. sayfa)

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum					
KBBAD4. Katılım bankaları faaliyetlerinde dini hassasiyetleri gözetir.										
KBBAD5. Geleneksel bankalardaki faiz ile katılım bankalarındaki kar payı aynı şeydir.										
KBBAD6. Katılım bankalarının piyasadaki payı (büyüklük ve yaygınlık açısından) faizli bankaların payına yakındır.										
KBBAD7. Katılım bankasına birikimlerinizi yatırdığımız anda size vade sonunda ne kadar getirisi olacağı söylenir.										
KBBAD8. Katılım bankaları, kişilerin fon taleplerini geleneksel bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşılarlar.										
KBBAD9. Katılım bankalarının, katılma hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmektedir.										
KBBAD10. Katılım bankacılığıyla ilgili reklam veya ilanlarla karşılaşma sıklığınız nedir? a) Çok sık (günde 5 defa) b) Sık (günde 1 defa) c) Bazen (haftada 1 defa) d) Nadiren (ayda 1 defa) e) Hiç										
Katılım Bankası Kullanım Düzeyi					Evet	Hayır				
KBKD1. Birikimlerimi Katılım bankasında değerlendirmeye dikkat ederim.										
KBKD2. Herhangi bir katılım bankasında hesap var.										
KBKD3. Herhangi bir Katılım Bankasına ait kredi kartını kullanıyorum.										
KBKD4. Herhangi bir Katılım Bankasından konut satın almak için finansman kullandım/kullanırım.										
KBKD5. Herhangi bir Katılım Bankasına otomobil satın almak için finansman kullandım/kullanırım.										
KBKD6. Konut ve Otomobil haricinde herhangi bir Katılım Bankasından finansman kullandım/kullanırım.										
KBKD7. Katılım bankasında finansman maliyeti geleneksel (faizli) bankadan yüksek olması halinde yine de katılım bankasını tercih ederim.										
KBKD8. Katılım bankalarını başka birine tavsiye ederim.										
	Tamamen Geleneksel Bankaları			Her İkisi de		Tamamen Katılım Bankaları				
KBKD9. Finansman elde etmek için hangi bankaya başvurursunuz.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
KBKD10. Herhangi bir bankacılık işleminizi hangi banka ile yaparsınız.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
KBKD11. Tasarruflarımızı değerlendirmek ya da bankadan kredi kullanmak istediğinizde, hangi tür bankaları tercih edersiniz?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Ek 3: Etik Kurulu Onayı

KARAR

27. Mehmet Ali KAHRAMAN'ın “ Din Eğitimi Veren Öğretmenlerin Katılım Bankalarına Bakışı ve Faiz Hassasiyeti Sakarya İli Örneği ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Mehmet Ali KAHRAMAN'ın “ Din Eğitimi Veren Öğretmenlerin Katılım Bankalarına Bakışı ve Faiz Hassasiyeti Sakarya İli Örneği ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Mehmet Ali KAHRAMAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Kahraman, M. A, & Durmuş, M. E. (2016). İmam Hatip Lisesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Kur'an Dersine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi . International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS) 24-26 August, Istanbul / Turkey.	